

Onsdagen den 8 februari

Kl. 09.00

*Val av en riksdagens
ombudsman (justitie-
ombudsman)***1 § Val av en riksdagens ombudsman (justitieombudsman)**

Företogs val av en riksdagens ombudsman (justitieombudsman).

Anf. 1 OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Justitieombudsmannen Per Anclow har i skrivelse inkommen till kammarkansliet den 25 januari 1989 anhållit om entledigande från uppdraget som justitieombudsman. Kammaren har vid plenum den 26 januari 1989 bifallit Anclows ansökan.

JO-delegationen har berett frågan om val av en ny justitieombudsman. JO-delegationen har därvid enhälligt beslutat förorda att förutvarande justitieombudsmannen Anders Wigelius väljs till ny justitieombudsman.

Vid det samråd som skall ske med de av partigrupperna utsedda ledamöterna i talmanskonferensen har vänsterpartiet kommunisternas och miljöpartiet de grönas representanter till protokollet antecknat att deras resp. partigrupper i riksdagen inte kommer att delta i valet av justitieombudsman. Som skäl uppges att deras partier inte är representerade i JO-delegationen och därmed inte ansett sig kunna delta i beredningsförarbetet.

JO-delegationen och de partier som där finns representerade är mycket tillfredsställda med att Anders Wigelius, som under tre perioder tjänstgjort som justitieombudsman, förklarar sig beredd att ställa sig till förfogande för ytterligare tjänstgöring under ett år. Riksdagsordningens regler förutsätter emellertid att valet omfattar en fyraårsperiod.

Med hänvisning till det anförda föreslår JO-delegationen enhälligt att riksdagen för tiden från den 8 februari 1989 till dess nytt val har genomförts under fjärde året därefter till justitieombudsman väljer förutvarande justitieombudsmannen Anders Wigelius.

Kammaren biföll JO-delegationens förslag och utsåg därmed – för tiden från den 8 februari 1989 till dess nytt val genomförts under fjärde året härefter – till

justitieombudsman

förutvarande justitieombudsmannen Anders Wigelius

Skolans utveckling och styrning

Anf. 2 ANN-CATHRINE HAGLUND (m):

Herr talman! Propositionen om skolans utveckling och styrning var ett misslyckat försök att markera handlingskraft på skolområdet före valet. En proposition med så litet konkret innehåll och så få nyheter kan inte lösa skolans problem.

Tror ni socialdemokrater att kommunala skolplaner, ökat elevinflytande, en fiktiv valfrihet, en återinförd bestämmelse om gåvoläromedel och ett par stipendier om 100 000 kr. till läroboksförfattare skall kunna ställa allt till rätta? Blir planeringen bättre av kommunala skolplaner? Tror inte regeringen att kommunerna redan nu planerar sin verksamhet?

Klarare än så här kan inte regeringen redovisa att man har en skolpolitik utan visioner.

Regeringen syftar till decentralisering av ansvaret för skolan men gör ingenting åt det som styr mest av allt – statsbidragssystemet. Det är meningslöst att tala om decentralisering om man inte gör något åt statsbidraget!

Man talar om målen för skolan utan att frågor om kunskaper, färdigheter eller kvalitet analyseras eller ens förs på tal. Hur kan man säga sig gå från regelstyrning till målstyrning utan att ta bort reglerna och utan att precisera målen? Man talar om utvärdering, men säger ingenting om betygen. Man talar om valfrihet och profilering, men föreslår ingen verklig valfrihet för eleverna. Inga förslag läggs fram om nytt statsbidragssystem, som är så viktigt för såväl decentralisering som för valfrihet och profilering.

Att skolor skall ha möjlighet att skapa sig en egen profil låter bra, men hur tänker sig skolministern att den skall bli. Pedagogisk mångfald är det inte fråga om. Det är inte heller fråga om att den enskilda eleven skall få välja profil.

Man talar också mest om profilering när det gäller arbetssätt, miljö och kultur. Hur blir det möjligt att lära sig mer matematik eller mer språk?

Ej heller föreslår regeringen minskad detaljreglering, centralstyrning, administration, kringaktivitet. Snarare kommer skolplanerna att få byråkratin att svälla.

Propositionen innebär ingen ändring i den socialdemokratiska skolpolitiken. Den präglas fortfarande av samma felaktiga grundsyn. Kunskaper och färdigheter prioriteras inte. Enhetlighet och uniformitet går före den enskilda elevens behov.

De minst sagt häftiga reaktionerna på regeringens skolbudget visar att problemen i skolan är djupgående och att skolpolitiken är felaktig. Med socialdemokratisk skolpolitik drabbas undervisningen när besparingar måste göras. Reaktionerna var egentligen en protest mot att undervisningen inte tillmätts den betydelse den borde ha. De som arbetar i skolan – lärare och

clever – vill ha sitt arbete erkänt. När undervisning, kunskaper och färdigheter får sitt rätta värde säkerställs medlen, dvs. lärarna, böckerna, lektionstiden, lokalerna.

Skolans resurser är stora, och anslagen har aldrig varit större. Men resultaten motsvarar inte de förväntningar man har rätt att ha. Därtill kommer att många skollokalerna är svårt slitna. Eleverna har inte egna böcker. Lärarna flyr yrket. Lärarutbildningen lockar inte sökande.

Skolans kris beror på att pengarna används fel – till kringaktiviteter, administration och byråkrati i stället för till undervisning, lärare, böcker och lokaler. Med en socialdemokratisk skolpolitik och ett dåligt statsbidragssystem blir det så.

Vi moderater har i våra motioner visat på ett annat sätt att lösa problemen. I stället för att spara 167 miljoner på lärarlöner vill vi öka de belopp som kommunerna direkt förfogar över för undervisning med 697 milj. kr.!

Skolans kris beror i grunden på att kunskaper, färdigheter och undervisning inte erkänns som skolans huvuduppgift. Skolans kris är resultatet av en skolpolitik, som inte sätter varje elevs behov och förutsättningar i centrum och som inte stärker lärarnas roll och möjligheter att ge eleverna goda kunskaper och färdigheter.

Det är bra att skoldebatten nu har blossat upp, men den borde röra det centrala: Hur skall skolan bli så bra att *alla* barn och ungdomar får en bra start i livet och de kunskaper och färdigheter som de behöver för att utvecklas så bra som möjligt? Hur skall vi ge eleverna en likvärdig utbildning, dvs. ta till vara och utveckla *varje* enskild elevs resurser på bästa sätt genom att tillerkänna alla lika värde oavsett begåvning, intresse och talang? Hur skall vi lägga upp undervisningen så att varje elevs specifika begåvning utvecklas? Det är ju när eleverna inte får undervisning på rätt nivå och med tillräckligt med tid att öva som problem och behov av kringaktiviteter uppstår.

Hur skall vi stärka lärarna och hjälpa dem att klart se och genomföra skolans huvuduppgift? Vilken hjälp behöver lärarna för att stärkas i sin centrala roll som undervisare och vägledare av barn och ungdom? Hur skall vi göra läraryrket attraktivt igen? Tror ni socialdemokrater att det blir fler sökande till lärarutbildningar om man "fryser" av riksdagen beslutade lärarutbildningar i Kalmar, Gävle/Sandviken och Uppsala?

Alla dessa frågor är centrala. Men svaren står inte att finna i propositionen. Inte heller i budgetpropositionen. Regeringen förmår inte lösa skolans kris!

Propositionen innehåller mycket fagert tal, men i realiteten är det samma gamla socialdemokratiska skolpolitik. Man värnar mer om systemet och organisationen än om den enskilde eleven. En positiv utveckling av skolan kräver en helt annan skolpolitik.

Moderat skolpolitik utgår från att eleverna är olika och har lika värde. Alla har rätt till maximal utveckling efter anlag och förutsättningar. Vår uppgift är att stödja lösningar som stärker enskilda elevers möjligheter.

Skolans läroplan och andra centrala dokument har formuleringar som ansluter sig till denna grundsyn. Det praktiska genomförandet är dock mycket motsägelsefullt. Att precisera målen är därför helt nödvändigt.

Det är politikernas uppgift att ange målen. Sedan bör de med minsta möjliga reglering ge skolans personal förtroendet att arbeta för att nå målen

på det sätt de anser bäst. Klara mål, bidrag som fördelas per elev och stor lokal frihet är det bästa sättet att frigöra den kreativitet och det engagemang som finns hos skolans personal. Detta är den viktigaste stimulansen till utveckling av skolan.

Herr talman! Med anledning av propositionen har vi moderater lagt fram följande huvudkrav som också återfinns i våra reservationer.

1. Skolan behöver klara mål som sätter kunskaper och färdigheter i centrum.

Skolan har under många år fått massor av uppgifter som tillsammans bidragit till att tiden för skolans huvuduppgift begränsats. Självfallet behövs många olika ämnen och moment i en skola för allmän medborgarkompetens. Men de får inte utvecklas så långt att tiden för skolans huvuduppgift får stå tillbaka. Inte heller får ytlig orientering ersätta kunskaper. Skolan måste t.ex. understryka att ett verkligt konstruktivt miljöengagemang kräver kunskaper i biologi och kemi.

SÖ-undersökningen av lärarnas attityder till arbetsmiljön visar också att lärarna anser att stoffträngseln, skolans många uppgifter och bristande tid är ett stort problem. Det blir alltmer nödvändigt att se över ämnena, värna om ämnesstrukturen och rensa i kursplanerna.

Att värna om undervisningstiden har därtill blivit allt viktigare när olika aktiviteter tillåts bryta undervisningen.

När undervisningen fungerar väl sker också en fostran.

Vi moderater har gång på gång yrkat på att riksdagen skall slå fast att kunskaper och färdigheter skall vara skolans huvuduppgift. Vi har varit ensamma om detta.

Skälet till att dagens elever inte alltid har tillgång till egna läromedel är synen på skolans huvuduppgift. Med mål som sätter kunskaper och färdigheter i centrum är boken ett oöverträffat hjälpmedel. Eleverna skall få de centrala läromedlen i form av böcker i varje ämne.

Skolans huvuduppgift måste preciseras så att den blir tydlig och möjlig att genomföra. Om målstyrning skall råda måste målen preciseras bättre. Detta åstadkommes inte i propositionen.

2. Det måste ske en rejäl minskning av de regler som styr skolarbetet.

Om skolan skall kunna utvecklas måste en stor del av regelverket tas bort. Vi menar att skolans personal, elever och föräldrar med minsta möjliga reglering skall kunna bestämma hur man vill organisera arbetet. Den enskilda skolan skall kunna bilda mindre klasser om man anser att det är bästa sättet att nå målen för skolan.

3. Statsbidraget måste följa eleven.

Det nuvarande statsbidragssystemet är det största hindret för förnyelse och utveckling. Statsbidragen bör därför beräknas per elev och följa elevens val av skola oavsett om skolan är fristående eller offentlig. Systemet bör naturligtvis innehålla ett garantistöd för skolor i glesbygd. Elev och föräldrar skall ha rätt att fritt välja skola – offentlig eller fristående. Med ett system av detta slag hade problem av Drevdagens typ aldrig uppstått.

I propositionen hävdas att det råder generösa regler för godkännande av

fristående skolor. Detta är inte korrekt. Gällande regler är alldeles för restriktiva. Enligt vår mening bör dessutom elevers och föräldrars önskemål om skolgång vid fristående skola vara grund för statligt bidrag.

Tycker socialdemokraterna att det är rättvist att statsbidraget för en elev i fristående skola läsåret 1987/88 uppgick till 5 824 kr. på lågstadiet, på mellanstadiet 6 916 kr. och på högstadiet 9 100 kr., medan den statliga kostnaden för en elev i grundskolan uppgår till ca 16 000 kr.? Är detta rättvist?

4. Vi behöver ett nytt betygssystem med betyg som redovisar kunskaper och färdigheter i relation till läroplanens krav.

Betygsfrågan behandlas visserligen inte i detta betänkande, utan betygsyrkandena har skjutits upp. Även förslaget om en gemensam referensgrupp vid betygsättning för allmän och särskild kurs har man skjutit upp. Detta med allmän och särskild kurs är tydligen en het potatis. Jag vill fråga utskottets talesman Helge Hagberg vad han egentligen anser om betygen och om allmän och särskild kurs? Betänkandet har en försåtlig formulering som säger att man inte *nu* skall ta bort allmän och särskild kurs.

Det är dock synnerligen anmärkningsvärt att betygsfrågan inte berörs när man diskuterar hur man vill styra och påverka skolan. Det är mycket avslöjande. En precisering av målen för skolan och ett förnuftigt betygssystem borde vara självklara medel för en effektiv utvärdering av skolan.

En ny skolminister borde dock kunna tänka nya tankar. Jag vill därför fråga skolministern om han inte inser att betyg är ett både viktigt och naturligt hjälpmedel i skolan men att betygssystemet behöver reformeras. Kan vi hoppas på vår nye skolminister i betygsfrågan?

5. Vi behöver en fristående organisation för utvärdering av skolan.

Det är inte lämpligt att den centrala myndighet som har ansvar för att organisera verksamheten också ansvarar för att redovisa de övergripande resultaten.

SÖ får för stor dominans, eftersom den verkliga makten när det gäller skolans utveckling skapas genom den överblick och möjlighet till initiativ SÖ har. Vad kan detta innebära för skolans utveckling?

Vi anser att utvärderingen av skolans inre arbete bör skötas av en fristående instans underställd en fristående kommission. Som förebild kan tjäna den modell man har i Storbritannien.

6. Eleverna bör få ökade möjligheter att välja inriktning och studiekurs efter intresse.

Ju mer eleverna kan välja ämne och kurs efter intresse, desto större förutsättningar får de att lyckas väl. Detta är inte minst viktigt på högstadiet.

Utrymmet för tillval måste utökas. Valmöjligheterna skall inte bara gälla vissa ämnen, utan man skall kunna fördjupa sig även i ämnen i den ordinarie timplanen. Tillvalsmöjligheterna skall anges i timplanen för att garantera kvalitet. Antalet tillvalstimmar måste öka gradvis ju längre upp i högstadiet eleven kommer. Efter årskurs 9 bör de elever som vill och behöver det kunna komplettera.

7. Barnen skulle må bra av en tidigare skolstart.

Sverige har en internationellt sett sen skolstart. Att tidigarelägga skolstarten till 6 år är den åtgärd som skulle betyda mest för kvaliteten i varje barns skolgång.

Det är utomordentligt viktigt att ta till vara den tid i barnens liv då de är både särskilt receptiva och särskilt motiverade för att lära.

En tidig skolstart – som måste kunna vara flexibel med hänsyn till barns mognad – och ett årskurslöst lågstadium skulle kunna ge barn en individuellt anpassad studietakt. Barnen skulle kunna få en tillräckligt god grund och tillräckligt med tid. Det ger bättre inläring och större trygghet och självkänsla, och det motverkar skolproblem längre fram.

Moderata samlingspartiet har under allmänna motionstiden föreslagit en aktionsplan för att få en tidigare skolstart och en skolförberedande förskola. Beslut bör fattas snabbt. Frågan har utretts och diskuterats länge nog. Fler utredningar behövs inte. Det är dags att handla.

Tidpunkten är gynnsam. De närmaste åren är årskullarna förhållandevis små. Dröjer besluten blir det svårare. Barnkullarna blir större igen.

Denna fråga berörs dock inte i propositionen, denna fråga som är så viktig för varje barns utveckling. Den är viktig också för skolans utveckling.

Regeringen utsänder olika signaler i skolstartsfrågan. Var står regeringen egentligen? Och var står vår nye skolminister, som efter sin utnämning uttalat sig så utomordentligt oklart i denna fråga?

Herr talman! Jag har i mitt anförande tagit upp huvudpunkterna i den moderata kritiken mot propositionen och den socialdemokratiska skolpolitiken.

Jag har angivit de viktigaste punkterna i den moderata skolpolitiken:

- Klara mål som sätter kunskaper och färdigheter i centrum.
- Avreglering av skolan.
- Ett statsbidrag som följer eleven.
- Ett nytt betygssystem med betyg som redovisar kunskaper och färdigheter i relation till läroplanens krav.
- En fristående organisation för utvärdering av skolan.
- Ökade möjligheter för eleverna att välja skola och studieinriktning efter anlag och intresse.
- En tidigare skolstart.

Vi moderater har i våra reservationer i betänkandet tagit upp ytterligare punkter, och jag vill hänvisa till dessa och samtidigt yrka bifall till samtliga reservationer med moderata namn.

Jag vill dock även nämna vårt yrkande att den specialpedagogiska påbyggnadsutbildningen bör kompletteras med utbildning av lärare för elever med tal- och språksvårigheter. Enligt undersökningar finns det i vårt land ca 200 000 barn med någon form av språklig störning. Ofta är den språkliga störningen primär, och andra svårigheter kan bli en följd. Det behövs lärare med en grundlig utbildning i en specialpedagogik på språkvetenskaplig grund.

Herr talman! Jag tror att vi alla är nyfikna på vår nye skolministers åsikter,

och jag vill hälsa statsrådet Göran Persson välkommen till denna första skoldebatt och sammanfattningsvis fråga:

Är statsrådet villig att medverka till att vi får ett bättre betygssystem, där betygen redovisar kunskaper och färdigheter i relation till läroplanen? En betydande föräldraopinion kräver det.

Vad är i klarspråk statsrådets inställning i fråga om skolstarten?

Är det inte meningslöst att tala om decentralisering av ansvaret för skolan, när man inte gör något åt statsbidraget? En erfaren kommunalpolitiker som statsrådet torde inse att det är nödvändigt att ta med statsbidraget, när man talar om utvärdering och utveckling av skolan?

Hur skall man kunna gå från regelstyrning till målstyrning utan att ta bort regler och klart ange målen? Hur kan man tala om målstyrning utan att tala om kunskaper och färdigheter?

Vad vill statsrådet göra för att få läraryrket attraktivt igen? Vad vill statsrådet göra för att stärka lärarna i deras svåra roll? Tar statsrådet på allvar att lärarna upplever stoffträngseln som ett stort problem?

Hur går det om en skola eller klass vill profilera sig när det gäller matematik eller språk?

Hur kommer statsrådet att behandla propåer från lärare som vill bryta nya vägar och starta egen skola, eller föräldrar som vill det? Det är ju verklig profilering. Kommer statsrådet att ta initiativ till att statsbidraget till fristående skolor blir mer rättvist?

Anf. 3 LARS LEIJONBORG (fp):

Herr talman! Folkpartiet har ibland litet förklenande kallats folkskolläraryrket. Uttrycket myntades någon gång av en motståndare som skällsord för att skildra ett parti med smal social bas. Men jag tycker ändå att uttrycket på sätt och vis är bra. Det täcker en verklighet.

För det första är det historiskt. Det var liberalerna i den gamla ståndsriksdagen som för snart 150 år sedan drev igenom beslutet om allmän folkskola. Och när beslutet under åren därefter skulle förverkligas runt om i de svenska bygderna var det ofta liberalt sinnade människor som var initiativtagare och blev skolpionjärer.

För det andra gäller det också i dag. I hela vårt utbildningssystem, från grundskolan till högskolan, från komvux till folkhögskolorna, är ett mycket stort antal människor liberaler och folkpartister.

Det är naturligtvis ingen tillfällighet. I liberalt tänkande är tron på att individen, och därmed hela samhället, kan utvecklas genom kunskapsökande något centralt. Vårt intresse för skolan är gammalt och i hög grad levande.

För folkskollärarna – om jag får använda den gamla beteckningen i stället för de språkliga missfostren tidigarelärare och senarelärare som lanserats på senare år – gäller alltså att folkpartiet är deras parti och att vi i folkpartiet också många gånger tar deras parti. Det gör vi naturligtvis inte för att vi går i någon grupps ledband utan för att vi ofta, om än inte alltid, funnit att det är en bra skolpolitik. Vi behöver en bättre skola, inte för lärarnas skull utan för elevernas skull och för Sveriges skull.

Begreppet kris används allt oftare för att beteckna läget i olika offentliga verksamheter i Sverige. Ann-Cathrine Haglund använde det också för att

beteckna situationen i skolan. Vi behöver inte här tvista om huruvida just det ordet är det bästa för att beskriva dagens situation i skolan, men uppenbarligen finns det en stämning bland Sveriges lärare och elever som tyder på att läget inte är bra. Regeringens oförmåga att hantera frågorna om den offentliga verksamhetens förnyelse skördar också sina offer.

För några månader sedan fick civilministern avgå. Nu har de statsråd som har haft ansvaret för grundskole- och gymnasiefrågor också fått flytta på sig. Ministrarna Holmberg, Bodström och Göransson hade det gemensamt att de skulle lösa kriser i den offentliga sektorn, utan att de fick använda det traditionella socialdemokratiska receptet – mer pengar. Att de misslyckades tror jag inte i första hand beror på personliga tillkortakommanden hos de här tre individerna, utan främst på en helt annan faktor.

Förklaringen har i själva verket demonstrerats för hela svenska folket under de senaste dagarna, när rapporten om det socialdemokratiska omtänkandet i synen på den offentliga sektorn har läckt ut. Socialdemokraterna är djupt splittrade i synen på hur de stora offentliga systemen – de må gälla barnomsorgen, hemtjänsten eller skolan – som nu i flera fall har råkat i stora svårigheter, skall reformeras.

Den aktuella situationen i skolan beror, enligt min mening, till stor del på socialdemokraternas handlingsförlamning, vilken i sin tur beror på att de är djupt splittrade inbördes. De har – tack och lov – övergivit flumskolan som ideologi på utbildningsområdet, men vad som skall komma i stället har de svårt att bestämma sig för. 80-talet hade kunnat bli, och var på väg att bli, ett spännande och framgångsrikt årtionde för den svenska grundskolan, med den nya läroplanen och med den entusiasm som fanns kring den. Men entusiasmen har i stor utsträckning kommit av sig. Och förklaringen är, enligt min mening, osäkerheten i toppen av systemet, hos dem som utformar den socialdemokratiska skolpolitiken. Det gäller betygen, synen på valfrihet i högstadiet, skolstartåldern, synen på rätten att välja skola och arbetsfördelningen mellan staten och kommunerna på skolområdet, för att nämna några exempel.

Den åsiktsmässiga spännvidden i den här debatten hade förmodligen inte blivit mindre om den förts av bara socialdemokrater. Jag hörde Stig Malm häromdagen i TV kalla Lars Heikensten för ett fjuntigt departementsråd. Sten Andersson varnar i Arbetet för vad omtänkandet när det gäller den offentliga sektorns nydaning kan föra med sig. Finansdepartementet sägs vilja införa elevrelaterat statsbidragssystem och skolstart vid sex års ålder. Men rörelsen säger än så länge nej. Men det brukar ju bli som finansens vill. Vi får väl se om vi som skall föra debatten i dag når samma demagogiska höjder som herrarna Feldt, Heikensten, Eklundh, Andersson och Göransson.

Ett exempel på den här osäkerheten inom socialdemokratin är just synen på allmän och särskild kurs i högstadiet. För oss är det ett självklart inslag av valfrihet. Vi skulle gärna se mer av sådan valfrihet. Men vissa socialdemokrater vill helst få bort detta inslag av individualisering. I den andan föreslog dåvarande skolministern Bengt Göransson, i den proposition som vi nu behandlar, att betygssättningen skulle göras om när det gäller allmän och särskild kurs.

Förslaget gick ut på att hela klassen skulle betraktas som en referensgrupp vid betygssättning. På begriplig svenska innebär det att den som väljer allmän kurs i praktiken aldrig kan få högre betyg än en 3:a. Resultatet skulle med stor säkerhet bli att mycket få skulle välja allmän kurs.

Det är intressant att notera att socialdemokraterna i riksdagens utbildningsutskott inte tycks vara särskilt förtjusta i det här förslaget. Det finns inte med i det betänkande vi nu behandlar. Det är skjutet på en osäker framtid, och lika bra är det.

Visst finns det problem med den nuvarande betygssättningen, för det leder ibland till taktikval. Man väljer den lättare kursen för att få höga betyg, fast man skulle kunna klara den svårare. Men det illustrerar snarare brister i själva det relativa betygssystemet och antagningssystemet; det är ju dessa system som måste göras om.

De verkliga förlorarna i det drama som nu pågår inom socialdemokratin är naturligtvis inte några förflyttade ministrar. De är pjäser som offras för att man skall kunna vinna rådrum eller andra fördelar, ungefär som ett bondeoffer i ett schackparti. De *verkliga* förlorarna är de tusentals elever, som inte får en skola som är så bra som den skulle kunna vara,

- om socialdemokraterna och deras stödpartier i skolfrågor vågade satsa på en verklig decentralisering så att elever, föräldrar och den lokalt verksamma skolpersonalen fick bestämma mer,
- om socialdemokratin och deras stödpartier i skolfrågor vågade rensa upp i floran av byråkrati, centrala direktiv och detaljbestämmelser och litade på att beslut som fattas av de människor som är längre ner i pyramiderna, alltså närmare problemen, oftast blir minst lika bra som de som fattas i departement och ämbetsverk i Stockholm samt
- om socialdemokratin och deras stödpartier i skolfrågor vågade pröva ett rimligare betygssystem.

Den svenska skolan behöver inte alls sitta fast i sina nuvarande problem eller sin inspirationskris därför att några stora reformpengar inte kan tillföras skolan. Man kan göra mycket

- om man släpper fram de lokala initiativen och
- om vi som skolpolitiker är öppna för internationella strömningar, för det händer mycket spännande på skolområdet ute i världen.

Jag är på just dessa grunder kritisk mot den skolpolitik socialdemokraterna, vpk och tyvärr i viss utsträckning centern står för. De tre partierna verkar vara låsta i modellen att det är vi centralt placerade politiker som skall lösa den svenska skolans problem. De tycks omedvetna om det pedagogiska och skoladministrativa nytänkande som pågår i många länder, där nyckelbegreppen ofta är individualisering, lokalt beslutsfattande, föräldramedverkan, satsning på lärarna och en stor pedagogisk frihet.

Riksdagens tre övriga partier står för en helt annan inriktning, präglad mer av tillit till föräldrar, lärare och elever.

Jag tycker regeringen sviker den svenska skolan. Det största sveket kom inte i budgetpropositionen i januari utan i skolpropositionen i juli. Men kombinationen av dessa båda – den helt otillräckliga decentraliseringen i somras och besparingsförslaget i januari – är förödande för arbetsglädjen och

arbetsförutsättningarna i den svenska skolan.

Men jag vill gärna säga att jag tyckte det var mycket bra att regeringen presenterade en skolproposition före valet. Skolan förtjänade att bli en valfråga. Jag skrev omedelbart en stor debattartikel i Svenska Dagbladet, där jag gav vår syn på förslaget. Men det kom intet svar, och skolfrågan blev, tyvärr, inte någon diskussionsfråga inför valet.

Vår kritik av propositionen i somras har gått ut på att den inte löser den svenska skolans två grundläggande problem.

Det första har att göra med regelsystemet. Det andra handlar om att lärarna och övriga som är verksamma i skolan känner bristande förtroende och uppskattning från det omgivande samhället. Den svenska skolan kan bli mycket bättre om dessa grundläggande problem angrips.

Vi har pekat på ett antal problem eller "systemfel":

- Den svenska skolan har blivit för byråkratiserad. Utgifterna för administrationen har ökat, medan utgifterna för undervisning har stagnerat eller sjunkit. Besluten fattas på fel nivå.
- Betygssystemet är orimligt.
- Klasserna är onödigt stora genom att resurserna delvis satsas fel. Antalet lärare i grundskolan per 100 elever är högre än någonsin, nästan nio. Att många klasser ändå har 30 elever – en hel del faktiskt fler än 30 – visar att uppdelningen av statsbidraget i en basresurs, en skolledningsresurs och en förstärkningsresurs är olycklig, för den senare får inte användas till att minska klasstorlekarna. För att stimulera skolorna att göra mindre klasser yrkar vi även i år på en viss ökning av statsbidraget till lärarlöner och föreslår ett upphävande av det nämnda förbudet. Vi säger förstås nej till förslaget – om det fortfarande gäller – om en besparing på 167 milj. kr. Vi skrev på våra valaffischer i höstas: Mindre klasser, mera kunskap. Regeringen kan inte ett ögonblick ha inbillat sig att vi skulle stödja nedskärningen. Vi står för våra vallöften. Besparingen skulle ha resulterat i större klasser. Eller också gjorde regeringen trots allt det – inbillade sig att vi skulle stödja det – men det säger i så fall en hel del om hur man ser på vallöften på den kanten.
- Elevernas individuella önskemål tillmäts för liten betydelse. Eleverna bör där det finns mer än en skola få möjlighet att välja och även få större möjligheter att välja studieriktning framför allt på högstadiet.
- Nyckelmedarbetarna framför andra, lärarna, tycker sig se flera tecken på att det omgivande samhället inte uppskattar och känner förtroende för deras insatser. De pekar på sjunkande reallöner, otillräckliga fort- och vidareutbildningsmöjligheter, oklara mål, ständigt växande krav och en viss underförstådd kritik från regeringen då den lanserat förslaget om reglerad arbetstid etc. Cirkusen kring lönetaket, löftet om 100 milj. kr. till fasta lärarvikarier och det fem dagar senare återtagna löftet om 100 miljoner till fasta vikarier, därför att man har protester mot lönetaket, har naturligtvis inte gjort saken bättre.
- Enskilda skolor behandlas ogeneröst, vilket är olyckligt därför att de ofta kan bidra till en behövlig idéutveckling och pedagogisk förnyelse.
- Yrkesutbildningsfrågorna hamnar hela tiden i skuggan av de teoretiska

utbildningarna. Det pågående ÖGY-försöket, som det brukar kallas, har delvis havererat därför att regeringen inte försäkrat sig om att arbetsmarknadens parter accepterade uppläggningsen innan utbildningen startade. Det förslag om permanentad ingenjörsutbildning på mellannivå som för ett år sedan utlovades i budgetpropositionen har inte kommit, och någon särproposition är inte aviserad enligt regeringens propositionsförteckning.

Även en passiv politik kan faktiskt vara utmanande. Det är just så regeringens skolpolitik uppfattats. Nya idéer lyser med sin frånvaro. Den enda stora nyheten i årets budget var besparingen på 167 milj. kr., och den har av allt att döma dragits tillbaka. Det är inget att förvåna sig över att Sveriges lärare känner bristen på nya idéer och intresset som ett slag i ansiktet. Den kraftiga minskningen av antalet sökande till lärarutbildningarna, de många avhoppet från läraryrket och svårigheterna att rekrytera vikarier är illavarslande tecken. Regeringens skolpolitik är utmanande i sin brist på initiativ och psykologiskt handlag med personalen.

Den skolpolitik vi skisserat, dels i det betänkande kammaren behandlar i dag, dels i vår skolmotion från januari, har en annan inriktning:

1. En längre gående decentralisering än den socialdemokraterna, centern och vpk hittills velat medverka till. Nej till ytterligare byråkratisering, t.ex. den som förslaget om kommunala skolplaner skulle innebära.

2. Rätt för elever och föräldrar att välja skola, bl.a. med hjälp av ett bidragssystem byggt på elevpengsprincipen.

3. Lokalt beslutsfattande och lokal profilering.

4. Satsning på lärarna, inte minst genom bättre möjligheter till vidareutbildning. Vi yrkar ett påslag på 30 milj. kr. för detta ändamål.

5. Skolstart för de flesta barn vid sex års ålder och en ännu hårdare prioritering än hittills av det som brukar kallas basfärdighetsträning, alltså läsning, skrivning och räkning.

6. Ett nytt betygssystem.

7. Rättvis behandling av friskolor.

8. Mindre klasser genom högre anslag, annorlunda användning av den s.k. förstärkningsresursen och utnyttjande av det faktum att elevkullarna just nu sjunker; det sistnämnda innebär att utökningen av antalet klasser sällan medför krav på nya lokaler. Statsbidraget till det som på byråkratspråk kallas bas- och förstärkningsresursen föreslås höjt med 70 milj. kr. om förslaget om löneram dras tillbaka. Om det inte skulle dras tillbaka, finns i vår motion för säkerhets skull – man kan ju aldrig veta vilken socialdemokratisk ståndpunkt som gäller för dagen – ett yrkande om en ökning av anslaget med 167 milj. kr.

På denna punkt vore det mycket bra om den nye skolministern Göran Persson kunde skapa klarhet om vad som nu gäller. Är besparingen på 167 milj. kr. återtagen? Gäller löftet om 100 milj. kr. till fasta lärarvikarier? Berör löftet att slopa lönetaket något annat anslag i budgeten än just det till lärarlöner i grundskolan?

9. Vi har i vår motion också fört fram kravet på högre undervisningskvalitet under de lektioner då ordinarie lärare måste vara borta på grund av

sjukdom eller av andra skäl, genom en höjning av statsbidraget som kan användas till fasta lärarvikarier. Vi menar att löftet om de 100 miljonerna måste gälla.

Det finns all anledning att, som regeringen gör i budgetpropositionen, sätta in den svenska skolan i ett internationellt perspektiv. Men folkpartiets slutsatser av en sådan utblick blir delvis annorlunda än regeringens. Den svenska skolan är inte så bra som den skulle kunna vara med tanke på sina goda förutsättningar – större resurser per elev än något annat skolsystem i världen och snart 150 års erfarenhet av sin huvuduppgift, att lära svenska barn från skilda sociala miljöer att läsa, skriva och räkna.

Vi hävdar att den svenska ungdomsskolan tappar i konkurrenskraft gentemot skolsystemen i flera andra länder. Detta kan bli förödande för Sveriges möjligheter att spela en viktig och positiv roll i ett mer integrerat Europa.

Sverige riskerar att komma på efterkälken eller – som någon har uttryckt det apropå regeringens ståndpunkt i Erasmusfrågan – på EFTA-kälken. Vi har med all rätt rönt smickrande uppmärksamhet för vår jämna utbildningsstandard. Men problemen finns där, och om vi inte bemödar oss om att hela tiden stimulera förnyelse hotar denna jämna standard att bli en standard på för låg nivå.

Jag har redan vid ett tidigare tillfälle hälsat den nye skolministern välkommen. Han har en viktig uppgift. Regeringen har i flera år tett sig förlamad i skolpolitiken. Det är ganska anmärkningsvärt att det i regeringens propositionsförteckning i år inte aviseras *en enda* proposition på hela utbildningsområdet.

Det vore mycket bra om Göran Persson kunde ge besked på två punkter. När räknar departementet med att lägga fram det förslag till nytt statsbidragssystem som är utlovat sedan länge? Och när kommer propositionen om den nya viktiga mellaningenjörsutbildningen?

Herr talman! Det ingår i bilden av regeringens nuvarande skolpolitik – eller kanske brist på skolpolitik – att den ibland plockar upp ett och annat förslag från oppositionen. I den proposition vi nu behandlar har regeringen i sin retorik införlivat ett antal kärnord i liberal skolpolitik: decentralisering, profilering, större rätt att välja skola. Allt detta tycker vi är bra. Men det är tyvärr helt otillräckligt. Vi vill gå längre och se till att honnörsorden också fylls med ett reellt innehåll.

Därför har vi till det betänkande vi nu behandlar fogat ett stort antal reservationer. Sammantagna ger de en mer offensiv skolpolitik. Jag ber därför att få yrka bifall till de reservationer som folkpartiet, ensamt eller tillsammans med andra partier, har fogat till utskottsbetänkandet.

Anf. 4 LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! Låt mig börja med att hälsa Göran Persson välkommen tillbaka till riksdagen. Jag ser fram mot en och annan uppfriskande och förhoppningsvis också klargörande debatt om skolpolitiken framöver.

Samtidigt är det litet motsägelsefullt att i det här sammanhanget rikta kritik mot Göran Persson för den skolproposition som vi nu skall diskutera, eftersom han ju inte har haft ansvar för den. Jag kommer i stället att i mitt

resonemang här försöka ställa en del frågor till Göran Persson av litet mera allmängiltig karaktär, som förhoppningsvis kan bidra till att rätta ut en del frågetecken kring den här propositionen.

Kritiken får väl riktas till Helge Hagberg, som företräder utskottsmajoriteten. Han har ju inte heller haft så stora möjligheter att påverka innehållet i propositionen, men väl i utskottsbetänkandet – och det är väl om betänkandet vi får ha vårt resonemang här.

Låt mig ge en liten bakgrund till denna proposition. Den är ju till mycket stora delar resultatet av den s.k. styrningsberedningens arbete. Styrningsberedningen, som utförde det här jobbet under föregående vinter, innehöll representanter för samtliga partier som då var företrädare i riksdagen, även moderater och folkpartister. Förutsättningen för detta arbete i styrningsberedningen var att de saker vi där kom överens om också skulle utgöra propositionstext, och så är det i långa stycken – med några undantag, som jag skall komma tillbaka till.

Bortsett från någon liten reservation är styrningsberedningens betänkande enhälligt. Vi har också varit överens om innehållet och formerna. Eftersom detta även återfinns i propositionen tycker jag för min del inte att det är särskilt mycket mer att orda om.

Jag vill inledningsvis ta upp ett par saker till. När det gäller diskussionen om regler och mål och allt krångel som finns i skolan, så känner jag inte riktigt igen den diskussionen.

Om man ser till innehållet i skolan – jag skall komma tillbaka till den yttre organisationen så småningom – så är det faktiskt inte så särskilt mycket regler som styr skolan i dag. Friheten är ganska stor. Det är målen, som de är uttryckta i läroplanen och andra styrdokument, som styr i hög grad. I det ena andetaget säger man att det är så förskräckligt mycket regler, dem måste vi ha bort. I nästa andetag säger man att de mål som vi har är alldeles för luddiga, de måste preciseras, de måste mer likna regler – visserligen säger man inte riktigt så, men det är meningen i realiteten – så att folk vet vad de har att rätta sig efter. Jag tycker att detta är motsägelsefullt.

Det andra som jag vill framhålla är att skolans innehåll faktiskt inte i så hög grad som somliga tror styrs av centrala uttalanden – av riksdagsbeslut och uttalanden från regeringen, och kanske inte heller från skolöverstyrelsen. Skolans innehåll styrs i mycket hög grad både av den aktuella skoldebatt som förs, t.ex. massmediedebatten, av innehållet i läromedlen och inte minst av de traditioner som finns i skolan, särskilt de traditioner man för med sig som lärare från sin lärarutbildning. Vi som brukar tala om detta kallar det gärna för å ena sidan folkskollärartraditionen, å andra sidan läroverkslärartraditionen. Det är alltså sådana saker som i mycket högre grad påverkar skolan och skolans innehåll.

Jag sade att innehållet i propositionen till mycket stor del står i överensstämmelse med styrningsberedningens förslag.

Men några av dessa fattas och några har kommit till. De viktigaste som fattas gäller statsbidragssystemet. Vi i styrningsberedningen lade faktiskt fram ett förslag till statsbidragssystem, som innehåller väldigt mycket av det som tidigare talare har efterlyst – nämligen ett förenklat statsbidragssystem med väldigt få komponenter, där sättet att mäta ut resurserna till kommuner-

na mycket liknar dagens förfarande, just för att man skall kunna fånga upp de olikheter som finns regionalt, befolkningsmässigt osv.

Men när man väl har mätt ut resursen och sedan överlämnar den till kommunen är det fråga om ett antal kronor som kommunen förfogar över – med ett mycket stort lokalt inflytande och med möjligheter att själv avgöra hur skolans organisation skall se ut. Det gäller då vilka skolenheter man skall ha, hur stora klasserna skall vara och hur man skall använda sina resurser. Tyvärr gick det inte att åstadkomma enighet om förslaget. Moderater och folkpartister valde att driva sin egen linje om det elevrelaterade statsbidragssystemet. Om det hade vi en debatt här i kammaren för ett par dagar sedan. Därför tänker jag inte återkomma till den frågan. Jag tycker inte att dagens debatt har resulterat i större klarhet än vi då kunde komma fram till.

Statsbidraget kom, som sagt, inte med. Det finns ett par motiveringar i propositionen som gör mig litet betänksam. Dels var det här så detaljerat att det krävdes ett remissförfarande – och det må vara okej –, dels står det på nästa rad: Om man dessutom nu skulle ta ställning till ett sådant här statsbidragssystem, skulle det försvåra möjligheterna för en framtida samlad översyn av statens bidragsgivning till kommunerna. Då blir jag litet mera betänksam. De signaler som emellanåt har kommit från finansdepartementet gör ju att man inte känner sig så mycket lugnare när det gäller skolan.

Statsbidragssystemet är naturligtvis styrande vad gäller den yttre organisationen. Men vi hade, som sagt, ett förslag som visade hur man skulle kunna komma till rätta med detta. Frågan om skolans ekonomi är också avgörande för de förutsättningar som skolan har att ge undervisning av bra kvalitet. Vi kan självfallet diskutera besparingar av olika slag, och vi kan diskutera om de 167 miljonerna var mycket eller litet. Men det som man inte kan resonera bort är att den svenska skolan under en lång följd av år totalt sett har fått sämre resurser. Staten har minskat sitt engagemang i skolan och vältrat över kostnader på kommunerna. Detta går inte att komma ifrån. Det går heller inte att komma ifrån att skolans andel av våra samlade inkomster, dvs. av bruttonationalprodukten, har minskat. Skolans andel av statens utgifter, som dessa kommer till uttryck i statsbudgeten, har också minskat – och detta i en tid då alla säger att det viktigaste när det gäller satsningar är utbildningsväsendet. Att investera i utbildning är en lönsam investering för framtiden. Med den utgångspunkten kan man inte fortsätta att driva en sådan här politik.

Att man vältrar över kostnader på kommunerna innebär också att det måste till besparingar någon annanstans. Det går inte, vilket ofta har förekommit även här i kammaren, att bara säga: Det faktum att staten sparar måste inte innebära att vi får sämre skollokaler, sämre böcker, sämre skolskjutsar och sämre skolmältider. Alla som har både skolpolitiskt och kommunalpolitiskt erfarenhet vet ju att detta blir resultatet. Det har vi sett exempel på under en följd av år.

Så en sak till om statsbidragssystemet med anledning av tidigare inlägg. Det är ju inte så, att vi har förstärkningsresurser bara därför att det skulle vara något slags önskemål från de centrala myndigheternas sida att styra och ställa. I stället har vi statsbidraget därför att alla barn i hela Sverige skall ha likvärdiga möjligheter att få en bra utbildning.

Vi vet ju att barn inte har samma förutsättningar, att de t.ex. har olika social, ekonomisk och kulturell bakgrund. Därför finns det ett åtagande från samhällets sida att med statsbidragssystemet, i det här fallet förstärkningsresursen, åstadkomma kompensation just när det gäller sådana skillnader. Vårt åtagande är alltså kompensatoriskt i det avseendet. Jag hoppas att vi även fortsättningsvis kan vara överens om det.

Sammanfattningsvis skulle jag i fråga om skolans resurser och statsbidragssystemet vilja fråga Göran Persson om man från regeringens sida fortfarande är beredd att ta ansvar för att en likvärdig utbildningsstandard kan garanteras i hela landet, om vi även fortsättningsvis skall ha ett specialdestinerat statsbidrag som tar hänsyn till och utjämnar de skillnader som finns i olika delar av landet.

I det avseendet, Helge Hagberg, var vi helt överens i styrningsberedningen. Helge Hagberg satt med där och var med vid utformningen av det statsbidragssystem som inte presenterats i propositionen. Men jag hoppas att Helge Hagberg står fast vid de tidigare ståndpunkterna.

Ett antal avsnitt har tillkommit i propositionen vilka vi inte diskuterade i styrningsberedningen. Några avfärdade vi helt därför att vi inte tyckte att de hörde hemma här eller därför att vi inte tyckte att förslagen var bra. Men förslagen har alltså återkommit, och det är anmärkningsvärt.

Det förs en diskussion om en flexibel personalpolitik både i den här propositionen och i det aktuella betänkandet. Bakgrunden är egentligen det som man brukar kalla kommunalisering av lärartjänsterna i skolan. Det är ett något oegentligt begrepp. Jag tycker att det är riktigare att tala om huruvida lärartjänsterna i skolan skall vara statligt eller kommunalt reglerade. Fram till nu har vi varit överens – och jag hoppas att vi kommer att vara det även fortsättningsvis – om att lärartjänsterna skall vara statligt reglerade. Detta hör ihop med det tidigare resonemanget om statens möjligheter att garantera en likvärdig utbildningsstandard i hela landet.

För dem som hävdar den andra uppfattningen kan det framstå som bestickande att kommunerna själva skall ha möjlighet att bestämma över sina lärare, att anställa så många lärare som de tycker sig ha råd med samt att betala de löner som de menar att lärarna är värda och som de anser sig ha råd med. Men det skulle säkert, för att återknyta till resonemanget om en likvärdig utbildningsstandard, leda till – vi vet ju att kommunerna har mycket olika betalningsförmåga – att lärartätheten varierade mycket i olika kommuner. Kommuner som har god ekonomi och hög skattekraft skulle ha möjlighet att betala sina lärare bättre och att "köpa till sig" de bästa lärarkrafterna. Det kan synas lovvärt. Men man måste samtidigt fråga: Hur går det då för de kommuner som inte har så god ekonomi, som inte har samma möjligheter?

När det gäller talet om att föra över lärarna till kommunalt reglerade tjänster finns det, som jag ser saken, en mycket stor risk för att besparingarna från statens sida i statsbidragsgivningen inte bara fortsätter utan också accelererar. Om kommunerna har tagit på sig ett sådant här ansvar och sedan hanterar detta på litet olika sätt, har staten naturligtvis inte riktigt samma anledning att bidra till lärarlönerna på det sätt som i dag sker. Dessutom talar man om behovet av en mera flexibel personalpolitik. Men samtidigt har man

byggt in det största hindret mot en sådan flexibilitet i och med det tjänstekonstruktionssystem som en majoritet här i riksdagen antog för ungefär ett halvår sedan.

I styrningsberedningen blev vi, efter många och långa diskussioner, överens om att det skulle slås fast att lärartjänsterna i skolan även fortsättningsvis skall vara statligt reglerade. I propositionen skrev Bengt Göransson in att han för närvarande inte var beredd att föreslå någon förändring.

Då blir min fråga till Göran Persson, om det är hans uppfattning att lärartjänsterna i skolan även fortsättningsvis skall vara statligt reglerade.

Det finns ett avsnitt i betänkandet om den flexibla personalpolitiken där det talas om möjligheter att betala lärare olika, och det enda motivet jag har kunnat hitta är att det står att det finns faktiska skillnader i arbetsinnehåll. Då skulle jag vilja att Helge Hagberg redovisar vilka faktiska skillnader i arbetsinnehåll det finns mellan lärare som undervisar i samma årskurser, på samma stadier och vid samma skolenheter. Om det är arbetsuppgifter som ligger vid sidan om undervisningen finns det ju redan i dag möjligheter att ersätta dem. Vilka skillnader i arbetsinnehåll är det som utskottsmajoriteten hänvisar till när man gör denna skrivning?

Det sista jag vill säga om de statligt eller kommunalt reglerade tjänsterna är att personalorganisationerna i skolan mycket klart och tydligt har sagt ifrån att de inte önskar någon förändring på denna punkt. Det har sagts tidigare i denna kammare åtskilliga gånger och har stått i tidigare propositioner att den största förutsättningen för att kunna åstadkomma förändringar i skolan är att göra det med personalen och inte mot personalen. Eftersom personalen har gett ett klart och entydigt besked på denna punkt, tycker jag att vi som politiker också skall kunna ge ett klart och entydigt besked, och det är därför jag har ställt den här frågan till Göran Persson.

Så vill jag säga några ord om profilering och valfrihet. När jag först läste propositionen gjorde jag den tolkningen att detta egentligen inte är särskilt stora förändringar i förhållande till vad som gäller i dag. Redan nu ges möjligheter till valfrihet där det är befogat och, för att använda propositionens egen text, "så långt det är praktiskt och ekonomiskt möjligt".

När jag sedan har följt den debatt som har pågått under hösten och vintern har jag kunnat konstatera att det på många håll görs olika tolkningar av vad valfriheten och profileringen kommer att innebära. Detta har ofta missuppfattats, då man har trott att det har givits klartecken för att nu åstadkomma en nivågruppering i skolan, att de tidigare målsättningarna om en allsidig, social sammansättning i klasserna inte längre skulle vara giltiga.

Jag har hört propåer och fått beskrivningar från olika delar av landet om nivågruppering mellan skolenheter, nivågruppering mellan klasser inom skolenheter och fast nivågruppering inom klasser, s.k. femgrupper i matematik, för att ta ett exempel.

Detta måste leda till att det ges klara och entydiga besked om vad som avses med valfriheten och profileringen. Utskottsmajoriteten har dock inte varit beredd att i texten ge sådana klara besked.

I propositionen och i betänkandet står det att regeringen skall kunna medge vissa timplanjämkningar för denna profilering, och därför ställer jag

ytterligare en fråga till Göran Persson: Kommer regeringen att medge timplanejämnningar som avser de grundläggande färdighetsämnena? Det är viktigt att det ges ett klart besked på denna punkt, vilket utskottsmajoriteten alltså inte har gjort. Det har återigen att göra med likvärdigheten i fråga om utbildningsstandard över landet.

Sedan sägs det i propositionen, att om den ökade valfriheten – som jag i och för sig sätter frågetecken för, om den skall gå utöver vad som är praktiskt och ekonomiskt möjligt, vilket ju var det ena villkoret – skulle leda till att fler elever än vad som annars hade varit fallet kommer att söka sig till en speciell skolenhet så att det där blir nödvändigt att bilda nya klassenheter, får man inte några basresurser till det, dvs. inte något statsbidrag. Det sägs i propositionen att detta får göras med hjälp av förstärkningsresursen.

Med hänvisning till det resonemang jag tidigare har fört om vad förstärkningsresursen egentligen skall användas till, blir min fråga till Göran Persson, om han tycker att det är rimligt att förstärkningsresursen, som är till för att stötta de svaga eleverna i skolan, används för att bilda nya klasser i andra skolenheter, dit ett antal elever av olika orsaker har sökt sig. Det är mycket viktigt att regeringen ger ett klart besked på denna punkt, därför att det görs många olika tolkningar runt om i landet.

Det finns ytterligare ett antal saker som skulle behöva kommenteras, men eftersom tiden rinner i väg skall jag bara notera behovet av utbildningsinsatser för de förtroendevalda i skolan. De lokala skolplanerna är ingalunda till för att öka byråkratin, utan de är till för att skapa en levande lokal debatt om skolan ute i kommunerna – den debatt som i dag saknas – om läromedelsavsnittet. Jag kan återkomma till detta i en replik.

Låt mig, herr talman, slå fast att den skolpolitik som centern står för och som vi också är beredda att betala för innebär att vi lägger både kraft och pengar bakom orden när vi säger att skolan är en investering för framtiden, en lönsam investering, och att Sverige har råd att ge sina barn och ungdomar en bra skola – en bra skola för barnen och en bra skola för alla barn i hela Sverige.

Herr talman! Jag yrkar bifall till centerns reservationer till betänkandet.

Anf. 5 LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Herr talman! Anledningen till att folkpartiet och centern tycker litet olika i fråga om statsbidrag är att vi tycker alldeles lika i en fråga som Larz Johansson berörde mot slutet av sitt anförande, nämligen vad som skall hända i den situationen men att en elev väljer att byta skola. Folkpartiet tycker, precis som centern, att det är helt orimligt att det skall gå ut över de elever som har det besvärligt i den nya skolan. Det är så regeringens linje måste tolkas, dvs. att man skall ta av förstärkningsresursen.

Eftersom folkpartiet tycker att det är så viktigt att eleven kan välja skola och byta skola, måste vi söka oss fram till ett elevrelaterat statsbidragssystem. Nu är skillnaden inte så stor mellan centern och folkpartiet. Ni i centern vill också ha ett mera schabloniserat system, och vi erkänner att ett rent elevrelaterat system måste kompletteras med tilläggsbestämmelser för att det inte skall ske en utslagning av skolor i glesbygd.

Men den avgörande frågan är: Varför vill ett parti som talar om

decentralisering inte decentralisera makten i detta system till den allra lägsta nivån, nämligen till föräldrar och elever, och ge dem större rätt att välja skola? Det blir inte någon realitet av den valfriheten om inte ett nytt statsbidragssystem införs.

Min andra fråga till Larz Johansson har egentligen samma upptakt: Hur kan ett parti som i så många år har sagt sig stå för decentralisering vara skeptiskt till detta att skolor lokalt och de som verkar där kommer överens om att de skall ha en särskild profil, en särskild inriktning?

Jag tycker att detta är mycket bra. Både svensk och internationell forskning visar att det blir bättre resultat om man når samstämmighet på en skolenhet. Men när socialdemokraterna äntligen har blivit övertygade om att ta ett litet steg på vägen mot en rätt till profilering, går centern, som säger sig vilja decentralisera, ihop med vpk och säger tillsammans med vpk nej till den möjligheten. Jag vill fråga Larz Johansson om inte åtskilliga av centerns sympatisörer, som lärt sig att ni talar för decentralisering, kommer att bli förvånade över er inställning när det gäller statsbidrag och profilering.

Anf. 6 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Vi hade häromdagen en debatt i kammaren om de här frågorna, och då tror jag inte att Lars Leijonborg var här. Jag skall därför göra en kort repetition och ställa en motfråga.

Det elevrelaterade statsbidrag som Larz Leijonborg talar om och som skall följa eleven är i praktiken, och måste i praktiken vara, olika stort i olika delar av landet för olika kommuner, skolor och elever. Jag beskrev i debatten ytterligheterna som innebär att en elev i Pajala i dag får 27 000 kr. i statsbidrag medan t.ex. en elev i någon av kommunerna i Skåne får ungefär 13 000 kr. Den omedelbara frågan i anslutning till Lars Leijonborgs beskrivning är då vilket elevrelaterat statsbidrag som följer eleven. Är det de 27 000 kr. som eleven har med sig när han flyttar från Pajala till kommunen i Skåne eller de 13 000 kr. som han har med sig om han flyttar andra vägen?

Med vilka medel skall man i fortsättningen bedriva undervisning i en kommun om ett tiotal elever flyttar från en glesbygdskommun eller en skolenhet och var och en tar med sig sina 27 000 kr.? Det är inte så enkelt att man kan avfärda detta genom att säga att man skall införa ett särskilt glesbygdssöd. Det handlar om praktiskt taget hela Norrland, Bergslagsområdet, sydöstra Sverige och betydande delar av landet, dvs. praktiskt taget överallt utanför storstadsområdena. Det vore nyttigt om Lars Leijonborg höjde blicken och såg litet grand på hur det ser ut i övrigt bortom Storstockholms horisont.

Lars Leijonborg och folkpartiet har i andra sammanhang beskrivit det så, att om en skola visar sig vara mycket duktig söker sig många elever dit och då skall skolan ha mycket resurser. Då söker sig de duktiga lärarna dit. De blir då väldigt bra och så blir skolorna ännu duktigare och får ännu fler elever, och det skall de belönas för. De skolor som inte är så duktiga och som eleverna söker sig ifrån och dit inte så många vill komma frivilligt skall få mindre resurser och få lära sig att de måste bli duktiga om de i samma omfattning skall få del av samhällets resurser. Min fråga till Lars Leijonborg blir då: När eleverna har valt – och jag föreställer mig att det nog oftast är

deras föräldrar som väljer, föräldrar som har förmåga att tala för sig och sina barn – de här bra skolorna med de goda resurserna, vilka elever skall då gå kvar i de andra skolorna?

Prot. 1988/89:63
8 februari 1989

Skolans utveckling och styrning

Anf. 7 LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Herr talman! Den stora fördelen med ett nytt system är att man bygger in en dynamik i det, att skolorna för första gången blir beroende av att eleverna vill gå där. Larz Johansson frågar vad som händer med de "dåliga" skolorna. Vad händer med de "dåliga" skolorna i dag? Oftast ingenting eftersom de inte har någon press på sig att bli bättre. Men med det här systemet, där vi lägger ansvar att välja vilken skola eleverna vill gå i på eleverna och föräldrarna, bygger vi in en sådan dynamik i systemet. Även på den punkten finns det internationell forskning som tyder på att det totala resultatet blir bättre med det systemet.

När det gäller detaljerna i det elevrelaterade statsbidragssystemet är sanningen den att vi inte kan svara på hur de skall se ut eftersom detta inte har fått utredas. Vi har i flera år bett om att en statlig utredning, eller något annat organ, skulle utreda hur detta system skall se ut. Men vi har fått ett nej till svar, nu senast av styrningsberedningen.

Jag tror att vi i någon mån måste erkänna att vi här står inför en målkonflikt. Det är klart att man med ett mycket detaljerat och centralstyrt system kan i någon mening få den största millimeterrättvisan. Men tänk på vilka fördelar som finns med det andra systemet – jag har redan nämnt dynamiken – och på hur mycken byråkrati vi skulle kunna slippa. Både Larz Johansson och jag vet att det på varenda skolkontor här i landet sitter människor, som ägnar huvuddelen av sin tid åt att utforma statsbidragsansökningar så, att kommunen får så mycket statsbidrag som möjligt. Det tar en väldig tid och man anpassar systemet för att få så mycket pengar som möjligt.

Om inte vi ger en särskild påse som heter skolledningsresurs till en kommun, skulle man i den kommunen glömma bort detta med skolledning och plötsligt komma ihåg att man inte har tillsatt någon rektor. Jag har mycket större tilltro till Sveriges kommunalpolitiker än så. Jag tror att vi kan lita på att kommunerna fattar kloka beslut. Det beklagliga är att centern i ett förslag fogat till det betänkande som vi behandlar i dag vill införa ytterligare en liten påse. Ni vill göra statsbidragssystemet ännu mer komplicerat. Ni litar inte på att kommunerna ger bra böcker till sina elever, utan ni vill ha en ny liten påse som bara får användas till att köpa läroböcker. Ni går ju i fel riktning.

Anf. 8 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! När Lars Leijonborg ställs inför den här typen av frågor säger han alltid: Detaljerna kan vi inte svara för. Det här har vi inte riktigt tänkt igenom, och det har ingen utrett åt oss.

Frågan om ett elevrelaterat statsbidrag har stötts och blötts och utretts under de senaste 10–15 åren. Det har utretts mycket noga av skolöverstyrelsen och styrningsberedningen. Vi har inte på en höft påstått att det skall se ut på det ena eller andra sättet och som Lars Leijonborg svängt oss med att säga

att vi vet inte någonting om detaljerna. Vi påstår alldeles bestämt från styrningsberedningens sida, Lars Leijonborg, att vi vet detta. Vi lade därför fram ett förslag till ett statsbidragssystem som ingalunda innebär en detaljstyrning på det sätt som Lars Leijonborg påstår. Det är inte ens fallet med dagens statsbidragssystem. Det är fråga om ett mycket förenklat statsbidragssystem, som skulle ge stora möjligheter till kommunerna att själva fatta de beslut som vi nu diskuterar.

Lars Leijonborg undvek naturligtvis frågan om vems barn det är som skall gå kvar i de dåliga skolorna. Det är inte Lars Leijonborgs barn, det är jag alldeles övertygad om. Jag anser att man måste kunna svara på den typen av frågor när man föreslår en så radikal förändring som ett elevrelaterat statsbidragssystem med ett bidrag som följer eleven. Även dagens statsbidragssystem är elevrelaterat i så måtto att man tar hänsyn till att olika elever kostar olika mycket beroende på i vilken skola de går och hur resurskrävande de som enskilda elever är.

Det är inte så, som Lars Leijonborg påstår, att man sitter på landets skolkontor och försöker mygla till sig så mycket som möjligt i statsbidrag. Det har tidigare funnits, före det nuvarande statsbidragssystemets tillkomst år 1978, vissa möjligheter att flytta barn från en skolenhet till en annan för att på så sätt få ut maximalt antal basresurser. Den möjligheten finns inte i dag, Lars Leijonborg. Det finns ingen som ägnar huvuddelen av sin tid åt att göra sådana manipulationer, vilket Lars Leijonborg här påstår. Att påstå detta är en oförskämdhet mot alla dem som är verksamma på landets skolkontor.

Talmannen anmälde att Lars Leijonborg anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 9 YLVA JOHANSSON (vpk):

Herr talman! Under hela 70-talet och en bit in på 80-talet var jag själv elev i det svenska skolsystemet. Under de åren försämrades den skolvård som jag och andra befann oss i.

De besparingar som har gjorts på skolans område, de nedskärningar som skolan har fått kännas vid under ett antal år har inte gått spårlöst förbi. De minskade anslagen till skolan har fått konsekvenser.

Den svenska skolan står inte inför något totalt sammanbrott eller förfall. På många skolor fungerar verksamheten mycket bra, och i åtskilliga klassrum runt om i vårt land pågår just nu, medan vi står här i riksdagen och pratar, en bra och ambitiös undervisning.

Jag tycker det är viktigt att vi inte odugligförklarar hela den svenska skolan i vår iver att argumentera för förändringar, förbättringar och kanske ökade anslag. Nej, vi skall inte svartmåla. Men jag vet, och vi vet alla, att tålmodet bland lärare och elever nu är hårt provat.

Under de år som jag själv gick i skolan kunde jag se hur resurserna försämrades, och under fortsättningen av 80-talet fortsatte nedskärningarna. Nu kan vi se resultatet.

Yrkesinspektionens dom över nedslitna och dåligt underhållna skollokaler har varit hård. Man går så långt att man påstår att skolans arbetsmiljö är den uslaste av alla arbetsmiljöer.

Bristen på hela och aktuella läroböcker i skolan har ingen kunnat undgå att märka.

Elever mår dåligt i skolan, och tusentals elever lämnar varje år grundskolan utan att kunna läsa, skriva och räkna.

Lärare börjar förlora tron på sitt arbete. Skolöverstyrelsens undersökning om lärarna i grundskolan visar att det är mycket stor skillnad mellan hur lärarna önskar att det vore och hur det faktiskt är.

På den nya grundskollärlinjen gapar 30 % av platserna tomma, och männen flyr läraryrket. Dessa saker har flera talare före mig här tagit upp, men de är viktiga. Det är mot den bakgrunden man skall se de enorma protester och den oerhörda besvikelse som vällde fram då regeringen lade fram sitt budgetförslag och föreslog enprocentiga nedskärningar på skolan.

Redan då riksdagen för ett år sedan fattade beslut om kassataket, eller cash-limit, motsatte sig vpk detta, medan andra partier i den här församlingen – jag tänker då främst på moderaterna och folkpartiet – glatt mottog förslaget om cash limit. Men när det sedan var dags att ta konsekvenserna av sin politik, till ackompanjemang av 12 000 elever, som stod här utanför riksdagshuset och demonstrerade, då lät det annorlunda. Plötsligt ändrade moderaterna och folkpartiet uppfattning och ville inte alls vara med och ta ansvar för den politik som de var så entusiastiska över för bara ett år sedan.

Vi i vpk välkomnar naturligtvis att andra partier ändrat ståndpunkt, och i än högre grad välkomnar elever och lärare att regeringen nu har dragit tillbaka sitt förslag om nedskärningar med 167 miljoner i grundskolan. Men skolan brottas med många och stora problem, och de svåra konsekvenserna av den tidigare besparingspolitiken finns kvar.

Det är inte förra årets cash-limit-princip eller årets budgetproposition som vi skall diskutera i dag. Men jag önskar att vi här skall kunna föra en debatt om skolans och utbildningens roll i samhället, i dag och i framtiden. I den diskussionen ingår t.ex. det nu aktuella förslaget om profilskolor, men där ingår också partiernas varierande vilja att satsa tillräckliga resurser på skolan och utbildningen.

Vi vet alla att barnen och ungdomarna är allas vår framtid. Det ställs stora och ofta motstridiga krav på den uppväxande generationen. Det är vi som är unga nu, och jag får väl fortfarande räkna mig till de unga, som skall vårda den växande gruppen av äldre och sjuka. Det är vi som är unga nu som skall utveckla industrin och finna lösningar på de växande miljöproblemen. Det är vi som är unga nu, och i än högre grad de som ännu är ofödda, som skall ta hand om det radioaktiva avfallet. Man kan göra en lång uppräknning av de krav som dagens samhälle ställer på den kommande generationen.

Då är det nödvändigt att vi har en bra skola som kan ge alla elever en bra och användbar utbildning. Därför måste skolans och utbildningens del av den gemensamma kakan öka.

Vi i vpk menar att det är nödvändigt att skolans och utbildningens roll i samhället stärks.

En gång i tiden var kyrkan och skolan de viktigaste byggnaderna i byn. De var mer påkostade än flertalet av bostäderna. Skolan var en gemensam angelägenhet att vara stolt över.

När jag i dag ser mig omkring i min stad, Stockholm, så är det bankpalats

och kontorsskyskrapor som bländar, medan skolorna i många fall är hälsofarliga att vistas i. När Norra latin i Stockholm användes för undervisning var det en av de mest nedslitna skolorna i staden. Nu upprustas skolan. Den blir behaglig och trivsamt, för nu skall där bli konferenscenter.

Stadsbilden i vår huvudstad speglar skolans och utbildningens status i vårt samhälle. Och den spegelbilden är oroande.

Vi står här i riksdagens talarstol, och vi säger alla med övertygelse: Kunskap är makt! Föräldrar säger till sina barn att skolan är viktig, du måste sköta dina studier så att det skall gå bra för dig i livet.

Kunskap är vägen till framgång, både för vårt land och för den enskilda personen. Men hur är då samhället organiserat?

De framgångsrika personerna, de som tjänar stora pengar, har stort inflytande och ett högt anseende, har de det på grund av sin stora kunskap?

Är det den stora kunskapen och den gedigna utbildningen som har skapat fastighetsmiljonärerna och de s.k. finansvalparna? Är det bristen på relevant kunskap och god utbildning som gör att sjuksköterskor, lärare och många andra yrkesgrupper har svårt att ens betala sina studieskulder?

För att uppvärdera skolan och stärka utbildningens roll i samhället räcker det inte med förändringar inom utbildningen. Det krävs också förändringar i samhället. Och det krävs omfördelningar av samhällets resurser.

Även inom skolan krävs förändringar. I dag behandlar vi regeringens förslag om att införa s.k. profilskolor i grundskolan, ett förslag som stöds av utbildningsutskottets majoritet, en majoritet som socialdemokraterna bildar tillsammans med högerpartierna.

Till skillnad från Ann-Cathrine Haglund anser jag att profilskolorna markerar en kursändring i den socialdemokratiska skolpolitiken. Dessa profilskolor skall skapas med hjälp av timplanejämknings, och föräldrarna skall kunna välja skola åt sina barn. Profilskolorna skall finansieras med de pengar som var avsedda för de svagaste eleverna, med förstärkningsresursen, och de skall drivas framåt av lärare med olika löner.

Vi i vpk vill ha en skola med mångfald. I vpk:s ungdomsförbund drev vi i höstas en skolkampanj med parollen "Mångfald – inte enfald. En skola för alla". Vi vill att elever och lärare skall ges stort utrymme att tillsammans utforma undervisningen och välja vad man skall fördjupa sig i. Vi vill också ge dem resurser för att möjliggöra en aktiv och skapande undervisning.

Redan i dag har en enskild klass och dess lärare mycket stora möjligheter att "profilera" sig och sin undervisning. Hindren finns inte i läroplan eller skollag. Hindren består i stället av otillräckliga resurser, för många elever per klass, en olycklig fixering i skolan vid mätbara kunskaper som kan betygsättas, konservativt tänkande hos vissa skolledningar och lärarkolleger, alltför snäva ämnesgränser och en rad praktiska svårigheter vid t.ex. temastudier.

Mängder av intressanta "profiler" och spännande utvecklingsarbete pågår i de svenska skolorna. Men den grå vardagens pedagogik kan innehålla experiment, utveckling och nå utmärkta resultat utan att någonsin få hälften av den uppmärksamhet som omger privatskolorna.

Varje dag då lärare och elever möts, och det sker i tusentals klassrum just nu, sker en profilering. Den profileringen bör utvecklas i nära kontakt med

en demokratisering av skolan. Grunden för en demokratisk skola är klassrummet. En demokratisk klassrumssituation där lärare och elever tillsammans utgör en "profil" som inte låter sig inpassas i ett färdigt ruttmönster är den skola vi i vpk vill arbeta för. Men det förslag till profilskolor som vi nu behandlar är av ett helt annat slag. Dessa skolors profil kommer inte att skapas av de elever och lärare som verkar på skolorna. Profilen kommer att vara färdig från början och eleverna, men också lärarna, skall stå vid sidan om och välja profil och skola.

Den svenska arbetarrörelsens mål har varit den enhetliga grundskolan. Den enhetliga grundskolan ger alla elever en likvärdig utbildning, och den står i motsättning till varje form av urvalsskola. Hittills har arbetarrörelsen i Sverige varit överens om att arbeta för denna enhetliga grundskola med dess likvärdiga utbildning – ännu är inte målet fullt uppnått. Men nu vill den socialdemokratiska regeringen göra en kovändning och frångå denna princip. Nu pläderar man för urvalsskolan.

Vi i vpk är rädda för att det kommer att bli de intresserade och ambitiösa föräldrarna som kommer att välja en viss profilskola. Kvar i de vanliga skolorna blir barnen till föräldrar som av olika anledningar inte ägnar sig lika mycket åt skolan. Vi vet att det ofta är barn ur arbetarklassen. Vissa skolor får ett positivt urval av elever, och andra skolor får ett negativt. Jag är rädd för att vi riskerar att få ett segregerat skolsystem. Larz Johansson beskrev en förskräcklig bild av den eviga nivågrupperingen i skolsystemet.

Vi i vpk är, som jag redan sagt, öppna för diskussioner om hur elevers och lärares möjligheter att själva forma sin undervisning kan förbättras. Vi säger inte en gång för alla nej till varje form av "profilskola", men vi säger *definitivt* nej till varje form av urvalsskola. Urvalsskolan har tidigare varit högerns skolmodell, och det är ingen slump att det är just moderaterna och folkpartiet som utgör socialdemokraternas närmaste vänner när det gäller profilskolorna.

Jag vill fråga skolminister Göran Persson: Är det tillsammans med dessa partier, som bara för ett halvår sedan utmålades som socialdemokraternas huvudmotståndare, som regeringen skall reformera den svenska skolan?

Vpk säger nej till de profilskolor som regeringen och utskottsmajoriteten föreslår, och jag vill yrka bifall till reservationerna 9, 24 och 27.

Jag skall kort kommentera elevernas rättigheter i skolan. I tio år har arbetsmiljölagen varit giltig för elever fr.o.m. årskurs sju, men eleverna har inte haft någon formell möjlighet att delta i skyddsarbetet.

Nu föreslår regeringen att eleverna skall få utse representanter i skolornas skyddskommittéer. Det är bra, och det är något som alla de som arbetar elevfackligt välkomnar.

Regeringen föreslår att elevrepresentanterna i skolornas skyddskommittéer skall ha rätt att närvara och rätt att yttra sig. Så långt är allt väl. Men jag frågar mig naturligtvis, precis som många elever gör, varför elevrepresentanterna inte har rätt att lägga fram förslag.

Det är självklart att för att kunna ta ansvar och visa engagemang måste man först veta att man dels har förtroende, dels har reella möjligheter att påverka. Jag är rädd att det snåla synsätt som drabbar eleverna i den här

Prot. 1988/89:63
8 februari 1989

*Skolans utveckling och
styrning*

frågan resulterar i att eleverna kan uppleva det som meningslöst att engagera sig i skolans skyddsarbete.

Jag tycker att det är anmärkningsvärt att utskottets majoritet avslår vpk:s förslag om att ge elevrepresentanterna förslagsrätt i skolornas skyddskommittéer. Jag vill fråga utskottets talesman Helge Hagberg: Varför i hela friden vill ni inte ge eleverna rätt att lägga fram förslag om en förbättrad arbetsmiljö?

Jag hade egentligen tänkt sluta här. Jag vill koncentrera skoldebatten dels på de bärande principerna för och utvecklingen av den framtida skolan, dels på skolans och utbildningens roll i samhället. Jag skall därför inte kommentera samtliga förslag i betänkandet eller alla de reservationer som vpk står bakom. Jag nöjer mig med att yrka bifall till samtliga reservationer som vpk har undertecknat.

Men jag kan inte låta bli att efter att ha lyssnat på Ann-Cathrine Haglund och Lars Leijonborg säga något om allmän och särskild kurs. Jag är ännu inte så van i denna församling och att debattera i riksdagen, och kanske är det därför jag knappast kunde tro mina öron när jag hörde Ann-Cathrine Haglund säga, utan att rodna, att den föräldrade uppdelningen i allmän och särskild kurs skulle vara ett exempel på individualisering av undervisningen. Man delar upp eleverna i två grupper. Detta är den mångfald som får plats i moderaternas skola. Har jag uppfattat saken rätt? Jag frågar mig om Ann-Cathrine Haglund och Lars Leijonborg någon gång befunnit sig i t.ex. ett klassrum där undervisning i allmän kurs i matematik bedrivs.

I allmän kurs samlas de elever som har svårt för matematik och behöver mycket tid och energi av läraren. Där samlas också de elever som arbetar långsamt och behöver lugn och ro för att kunna arbeta. Där samlas de elever som har sociala problem, är stökiga och bråkiga och klättrar på väggarna och kastar suddgummin. Där samlas även de elever som tidigare kan ha varit utsatta för mobbning eller fortfarande är utsatta för det och därför inte kunnat ägna sig tillräckligt mycket åt matematiken.

Herr talman! I den allmänna kursen finns elever med helt olika och ofta helt motsatta behov. Det enda de har gemensamt är att de inte tillhör de duktiga i skolan. Därför menar jag att systemet med allmän och särskild kurs förhindrar en individualisering av undervisningen. Det är väl inte så illa att moderaterna och folkpartiet menar att en uppdelning i två grupper är så långt de tänker gå i individualiseringen av undervisningen?

Ann-Cathrine Haglund frågade den nye skolministern vad han ansåg om allmän och särskild kurs. Även jag är nyfiken på det svaret. Anser Göran Persson att en individualiserad undervisning är förenlig med permanenta nivågrupperingar av det slag som systemet med allmän och särskild kurs i dag är?

Därmed har jag pratat färdigt. Alla andra har hälsat skolministern välkommen. Det känns litet konstigt att göra det när man själv är ny. Men jag kan säga att det är kul att det finns en ny skolminister.

Anf. 10 ANN-CATHRINE HAGLUND (m) replik:

Herr talman! Först och främst, Ylva Johansson, har vi inte gått ifrån cashlimit-systemet. Vi har valt en helt annan och bättre teknik för anpassning av utgiftsramen än den som regeringen har förordat. Som jag sade i mitt inledningsanförande har vi använt den teknik som har gjort att vi har kunnat föra över 697 milj. kr. till ren undervisning i skolan.

Så till allmän och särskild kurs. Till skillnad från Ylva Johansson, tror jag, tillhör jag dem i denna kammare som har undervisat i både allmän och särskild kurs i många år. Jag vet av erfarenhet hur viktigt det är för eleverna att kunna välja kurs efter anlag och intresse. Detta är inte minst viktigt för alla de elever som har så att säga svårt för sig, att kunna välja en kurs där man kan lyckas bra. Man skall kunna känna att man klarar av det man gör och att man får en inläringstakt som passar en själv. Man kan t.o.m. lyckas bra på små prov och få bra betyg. Det är därför det är så allvarligt med denna gemensamma referensgrupp för betygsättning av elever i både allmän och särskild kurs.

Det är viktigt för elever att kunna välja kurs, ämne och svårighetsgrad efter anlag, förutsättningar och intresse. Vi vill öka denna möjlighet ännu mer än till att avse bara allmän och särskild kurs. Vi har föreslagit att utrymmet för tillval på högstadiet skall öka. Man skall kunna välja både olika ämnen och olika svårighetsgrad. Man skall kunna fördjupa sig i både ordinarie ämnen på schemat och andra ämnen. Dessa ämnen skall finnas i timplanen så att man kan garantera kvaliteten på undervisningen. Antalet tillvalstimmar skall öka gradvis ju längre upp på högstadiet som eleven kommer. Detta är vår modell för högstadiet. Vi vill dessutom att man skall kunna välja skola.

Det är så oerhört viktigt för elever och föräldrar att kunna välja ämnen, kurs, svårighetsgrad och skola, så att man får ett val som motsvarar elevens anlag och förutsättningar. Detta är en av de viktigaste vägarna till en bättre skola. Ett av grundfelen med den skola vi har i dag är att det finns för små möjligheter att anpassa undervisningen efter elevens behov, förutsättningar och intressen.

Anf. 11 LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Herr talman! Jag har två synpunkter på Ylva Johanssons anförande.

Det är klart att det låter bra att eleverna inte skall behöva välja mellan färdiga alternativ. De skall påverka skolan när de väl är på plats. Om vi tänker på ett av de få exempel på profilskolor som faktiskt finns, Adolf Fredriks musikklasser här i Stockholm, vore det litet konstigt att tänka sig att eleverna då de samlas i slutet på augusti skall börja med att rösta om huruvida de skall ha musikinriktning eller matematikinriktning. Det skulle inte fungera.

Jag instämmer helt – vilket också ligger i hela vår politik – i åsikten att eleverna skall ha stora möjligheter att påverka undervisningen medan den bedrivs. Det är ett steg i rätt riktning, mot att öka elevernas valmöjligheter, att skolor med litet olika inriktning finns.

Egentligen är förhållandet detsamma beträffande allmän och särskild kurs. Om vi hade ett alternativ som innebar en längre gående individualisering, skulle jag vara beredd att avstå från att ha allmän och särskild kurs för

att i stället ha ett andra, bättre, alternativ. Men så är ju tyvärr inte förhållandet.

Adolf Fredrik är en av de få skolor som medger valfrihet och individualisering. Det vill en del avskaffa. Därför kämpar vi för att slå vakt om det lilla inslag av denna typ som finns.

En sista synpunkt. Ylva Johansson ställde frågan om vilken inställning vi har till lönetak och om vi har ändrat uppfattning. Vi har aldrig någonsin, när vi har gått med på detta försök, sagt att vi för alltid frånhänder oss möjligheten att bedöma vilka resurser olika offentliga verksamheter skall ha. Vi anser inte att det för närvarande är möjligt eller lämpligt att spara på anslagen till grundskolan – både av sakliga och psykologiska skäl. Det sade vi före valet, som sagt.

Vi vill satsa på mer kunskap och mindre klasser. Därav följer självfallet att vi inte kan medverka till den föreslagna nedskärningen.

Anf. 12 YLVA JOHANSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jo, jag är också lärare, Ann-Cathrine Haglund, och jag har också undervisat i både allmän och särskild kurs. Jag kan inte hålla med om att eleverna väljer efter anlag och intresse. Så ser inte verkligheten ut. Det är så vi gärna vill att den skall se ut när vi här diskuterar, för det låter ju så bra att eleverna väljer efter intresse och anlag.

Vore det så skulle jag också tycka att det var ett bra system. Men nu är det inte så. Eleverna väljer inte svårighetsgrad efter vilka förutsättningar de egentligen har att klara kursen utan efter social bakgrund och omgivningens förväntningar.

Om Ann-Cathrine Haglund har undervisat i allmän kurs vill jag fråga: Tycker Ann-Cathrine Haglund att hon kan ge eleverna i den gruppen en individualiserad undervisning? Är det inte så att eleverna ofta har rakt motsatta behov: några behöver lugn och ro och ganska mycket tid och andra får man ägna oerhört mycket uppmärksamhet för att de alls skall sitta kvar i bänkarna?

Anf. 13 ANN-CATHRINE HAGLUND (m) replik:

Herr talman! Ylva Johansson sade att eleverna inte väljer efter anlag och intresse. Självfallet vet jag också av erfarenhet att många elever väljer fel.

En av de uppgifter som alla vi som arbetar i skolan har är att hjälpa eleverna att välja rätt. Eleverna skall ha sitt fria val, men vi skall ge dem information och hjälp, så att de väljer rätt.

Visst sitter elever både i grupper som har allmän kurs och i grupper som har särskild kurs och har problem. Några har svårt att sitta stilla. Några har svårt att klara uppgifterna och andra klarar av sina uppgifter alltför fort. Detta kan vara problem i alla grupper, men det problemet blir inte mindre om man sätter alla elever i ett och samma klassrum. Lösningen är att forma många grupperingar – många fler än dem som täcks av allmän och särskild kurs. Det viktiga är ju att alla elever känner att de kan arbeta i sin egen takt, på den nivå som de själva klarar av och att de kan gå vidare och känna att de lyckas förstå rätt. Det är ju det som de i alltför stor utsträckning inte kan i skolan i dag. Det är det som blir följden när man håller ihop alltför stora grupper, inte ger

eleverna möjlighet till fria val, inte har olika svårighetsgrader på kurserna och inte ger valfrihet när det gäller ämnen. Det är ett av de största problemen med skolan i dag.

Prot. 1988/89:63
8 februari 1989

Skolans utveckling och styrning

Anf. 14 YLYA JOHANSSON (vpk) replik:

Herr talman! Vi blir kanske litet mer överens nu, Ann-Cathrine Haglund och jag. Vad händer då eleverna väljer fel och inte alls väljer efter intresse och anlag? Då uppstår problem i skolorganisationen. Den som har arbetat i skolan vet att de grupper som har allmän kurs är överfyllda vid slutet av läsåret. Då kan det finnas 30 elever i de grupper som har allmän matematik, medan det i de grupper som har särskild kurs är bara 15 elever kvar, eftersom så många har bytt.

Problemet är att vi har permanenta nivågrupperingar. Mitt och vpk:s alternativ är inte att alla elever alltid skall vara i samma klassrum och utsättas för samma undervisning. Vi talade just om en individualiserad undervisning. Den utgår inte från att alla elever har samma behov.

Skillnaden mellan mina och Ann-Cathrine Haglunds åsikter är att jag inte vill att eleverna skall välja olika svårighetsgrad. Jag vill att man skall välja olika sätt att bedriva undervisningen, så att alla elever uppnår samma kunskapsnivå. Det är en viktig skillnad!

Anf. 15 EVA GOËS (mp):

Herr talman! Jag står här som riksdagskvinna, folkskollärare – Lars Leijonborg – och mor och skall yttra mig om skolans styrning och utveckling.

Jag har barn på låg- och mellanstadiet, på högstadiet, i gymnasiet, en som skall söka till högskolan och en inom särskolan, så jag borde veta hur dagens skola fungerar.

Jag tog tjänstledigt för tre år sedan för att ägna mig åt miljöpartiet. För säkerhets skull beslöt jag mig för att i helgen gå till verkligheten och fråga mina kolleger om hur de upplever skolan – vi måste ju inte alltid rätta oss efter hur tidningarna upplever skolan. Jag fick följande lista på hur de upplever den.

1. Vi betraktas inte som proffs. Alla skall bestämma och tala om för oss hur vi skall undervisa.

2. Vi blir uppifrånstyrda. Är det inte satsning på matematik, så är det satsning på kultur och sedan är det satsning på svenska. Vi hinner knappt ta sats innan nya direktiv påbjuds.

3. Vi saknar arbetsro och arbetsglädje på grund av att det hackas på skolan hela tiden. Bilden är för negativ.

4. Vi behöver hellre lärare än tekniska hjälpmedel.

5. Vi vill trappa av ju äldre vi blir, gärna med yrkesverksamhet och fortbildning.

6. Vi vill höja statusen för yrket. Att arbeta med barn är oerhört viktigt och positivt.

7. Vi behöver fler män i skolan.

8. Vi tror att flexibel lönesättning skapar konkurrens i stället för samarbete.

9. Vi upplever det socialdemokratiska sveket och de brutna löftena om en satsning på skolan mycket hårt. Nedskärningen var droppen som fick bägaren att rinna över.

10. Vi vill ha en dräglig skolmiljö och arbetsmiljö för alla i skolan.

Låt oss arbeta i fred på fältet! Det är vi som är proffs. Vi trivs med yrket, och eleverna är fina.

Detta var något av vad de sade.

Miljöpartiet vill ha en skola dit alla går med glädje, där det är en lust att lära och att arbeta och där alla känner ansvar för varandra och för verksamheten. I denna skola har alla inflytande över skolans innehåll. En lokal styrelse på skolan fattar beslut i alla övergripande frågor som rör verksamheten och har budgetansvar för driften.

Ett ökat ansvarstagande för den enskilda skolan förutsätter ett nytt statsbidragssystem, som ger större frihet för de enskilda skolorna att lägga upp sin verksamhet jämfört med dagens detaljreglerade statsbidrag. Ett sådant system bör så långt möjligt utformas som ett bidrag per elev, men med hänsynstagande till geografiska förhållanden i olika kommuner. Exempelvis måste ett extra stöd utgå i glesbygd.

Går då den skola som vi talar om att förverkliga, dit man går med glädje? Ja, jag har varit ute som lärare i 20 år, och under ett år av min lärargärning har jag fått erfara att alla mina drömmar om hur skolan skulle fungera slog in. Det var nämligen så att vår ordinarie skola skulle tömmas helt på grund av ombyggnation. Alla klasser fick plats på större skolor runt om i kommunen, utom min sexa med 27 elever från alla områden i samhället, även de som haft mycket svåra problem tidigare. Vi hamnade i en nedlagd byskola. Den hade inte varit i bruk på 30 år, men folket i bygden hade använt skolan till samlingslokal och rustat upp den.

Innan vi flyttade in där gav vi oss i väg för att titta på lokalerna. Det var två rum och kök. Vi bestämde helt och hållet innehåll och arbetsformer redan på våren. Vi lade upp budgeten. Vi bestämde att vi skulle ta lärarskåp och dela två och två på varje fack. Vi skulle ha hopfällbara bord, så att vi kunde ha gymnastik inomhus och så att de i bygden som ville kunde få fortsätta att dansa där på tisdagarna. Vi skulle ta dit ett piano, så att man skulle kunna fortsätta att spela inom kulturskolan.

När det gäller budgeten diskuterade vi allt, även materielförbrukning och läroböcker. Vi hade en rektor som godkände att vi t.ex. använde läromedelskontot för att köpa en höjdhoppställning för att kunna bedriva idrott ute.

När det gällde skolans skötsel hade vi sådan tur att en av mattanterna bodde i huset intill, så hon blev mattant, städerska, vaktmästare och allt i allo.

Vi lade upp skolschema och skolskjutsschema. Varje måndagförmiddag hade man gymnastik och slöjd inne i centrum. Vi hade också gymnastik på fredagar, och därför underhöll vi fotbollsplan och ishockeyplan. Barnen byggde en egen längdhoppsgrop och tog själva alla nödvändiga kontakter. En grabb, som hade svårt för att läsa och var ett år äldre än de andra, växte, för han fick en mycket betydelsefull roll: det var han som röjde ishockeypla-

nen, för det var nästan jämt så att det hade snöat en halv meter när vi skulle vara där.

Barnen bestämde både arbetssätt och vilka läroböcker de skulle ha. Vi jobbade med arbetets pedagogik. Vi ville inte ha "fylleriböcker", utan barnen gjorde i stor utsträckning sina egna böcker och behövde därför mycket fördjupningsböcker, bredvidläsningsböcker och skönlitteratur.

De anordnade också en skidtävling för de barn i ettan och tvåan som var utlokaliserade. Ni förstår nog vad det innebär att anordna en sådan, att hålla i allt: inbjudan, startlistor, tidtagning och att snabbt räkna ut resultaten. Och när det blev prisutdelning skulle alla ha pris. Ingen skulle vara utan.

Jag kan intyga att både elever, lärare och föräldrar upplevde det här året som det finaste i sina liv. Eleverna växte, och självförtroendet växte. Då gick det också att ge kunskap och att ta kunskap. Så här borde det få vara!

Det går naturligtvis att modifiera på högre stadier. Vi hoppas att den nya lärarutbildningen kommer att göra att det blir en annan skola.

Framtidens skola är för miljöpartiet en skola som utvecklar tänkandet och våra föreställningar om vad skolan är och vilken roll den skall spela i samhället. Vi måste fråga oss:

- På vilket sätt ger vi våra barn kunskap om världen?
- Hur ger vi dem självförtroende?
- Hur lär vi dem vördnad för livet?
- Hur hjälper vi dem att uttrycka sina känslor?
- Hur hjälper vi dem att utveckla social, ekologisk och historisk förståelse?

För att överleva som individer måste barnen tycka om sig själva sådana de är oavsett prestation. Barn som är starka och trygga i sig själva vågar också ge av sig själva utan reservation.

Undervisningens och skolans mål är att lära för livet. Verksamheten i skolan skall – och på den punkten är alla partier överens – i alla avscenden inriktas på elevernas bästa utifrån deras egna förutsättningar, så att de kommer ut i livet med tillförsikt och självförtroende.

Arbetet i skolan skall präglas av demokrati, solidaritet, jämställdhet, positiv konfliktlösning och personligt ansvar. Dessa övergripande mål för mänsklig fostran är gemensamma för barn och vuxna och skall därför i första hand präglade den dagliga samvaron.

Miljöpartiet de gröna anser att följande solidariteter bör vara vägledande i all utbildning:

- Solidaritet med djuren, naturen och det ekologiska systemet
- Solidaritet mellan världens folk
- Solidaritet mellan människor i vårt land
- Solidaritet med kommande generationer

Eller, som Kuan-Tzu säger:

Om du planerar för ett år, plantera ris.

Om du planerar för tio, plantera träd.

Om du planerar för hundra, ge mänskligheten upplysning.

Prot. 1988/89:63
8 februari 1989

Skolans utveckling och styrning

Kunskap är makt. Kunskap ger kraft. Den bästa framtidsinvesteringen är att ge våra barn kunskap.

Det är därför vi motsätter oss finansministerns och regeringens förslag om nedskärningen på 167 milj. kr. i budgetförslaget. Det är ett slag i ansiktet på eleverna, föräldrarna och lärarna. Spara inte på barnen – de måste få kosta! Vi har råd!

Eller, som några 12-åringar säger i en bok som heter Lyssna på oss, där 40 000 uppsatser sammanställs: "Vi går i en fattig skola. Vi tycker dom drar ner på fel saker. Vi tycker dom satsar på fel saker. Vi har dålig skolmat. Vi får inga böcker. Kommunen är fattig därför har vi det så här."

I högkonjunkturs Sverige är det ofattbart att regeringen vill spara på barnen, skolan och kulturen.

Industrins ledare vet vilken betydelse kulturen har för industrins etablering och utveckling. Varken nu eller i framtiden har industrin någon användning av tekniker som saknar kreativitet och fantasi. Därför måste skolan främja och utveckla fantasi och kreativitet.

I betänkandet står det om kultur i skolan. I Härnösand, som jag kommer ifrån, har vi startat kulturskolan. Det är en profilskola som bygger nerifrån och uppåt. Varje elev har rätt till en timme musik, dans, drama och bild varje vecka på låg- och mellanstadiet. På högstadiet utvecklas detta till olika klasser i samma ämne, och på gymnasiet till olika linjer. När det kommer till det stadiet vill vi också att högskolan med lärarutbildning skall ha en kulturprofil. Som kronan på verket har vi lagt en kulturakademi med nationella och internationella besök, som ofta sker på somrarna.

Vi i miljöpartiet anser att läraryrket är ett av de viktigaste yrkena i samhället. Varför? Jag nämnde tidigare att när jag är lärare i skolan har jag med barn att göra – ett levande, ofördärvat, ungt, fräscht material. Här, när jag står i talarstolen eller sitter på mitt rum, har jag oftast bara med döda pappershögar att göra.

I skolan talar jag med barnen. Här i kammaren talar jag till protokollet. Jag anser det vara ett privilegium att vara lärare, åtminstone borde det vara så. Det är inte barnen som gör arbetet tungt, utan det är administratörerna. Låt lärarna få arbetsro så att de kan förverkliga alla fina idéer och leva upp till alla ideal som finns i läroplanen!

Jag sade tidigare att organisationen på många nivåer gör att läraren känner sig styrd uppifrån. Denna byråkratiska uppbyggnad med långa och många beslutsvägar och med omfattande regelsystem förkväver verksamhetslust och nytänkande. Då beslutet om verksamhet och resursutnyttjande decentraliserats kan skolöverstyrelsen – den centrala myndigheten – avskaffas, anser vi i miljöpartiet. I samband med läroplansöversyner, utvärderingar och utredningar skall man i stället tillsätta de sakkunniga som för tillfället behövs. Vi kommer därför att avstå från att rösta för alla de nivåer med detaljstyrningar som propositionen föreskriver. Vi måste uppvärdera skolans roll i samhället. Vi måste tro på lärarna och eleverna.

Varför reagerade eleverna så våldsamt på regeringens förslag om nedskärningar? Jo, gummibandet hade tänjts ut för mycket så att det gick av. Man hade övervältrat för mycket på skolan och man hade ställt för stora krav. Därför brast gummibandet. Jag är inte det minsta förvånad över elevernas

reaktion, som närmast påminde om franska revolutionen i svensk tappning år 1989. Det var elevernas rop på rättvisa, frihet, jämlikhet och broderskap. Men i dagens Sverige finns väl allt detta? Eleverna kanske använde mer våld än nöden krävde när de var här och besökte oss? Nu måste vi emellertid lyssna till dem.

Innan jag satte mig på tåget efter helgen och åkte till Stockholm träffade jag föräldrarna till barnen i min sons klass – han går i årskurs 6. Vi föräldrar har startat en cirkel om hur det är att vara ung i Härnösand. Denna cirkel syftar till att stärka föräldrarollen, lära känna såväl barn som föräldrar i klassen och lära oss förstå de mekanismer som styr under tonåren. Även i vår lilla stad, Härnösand, finns det stora ungdomsproblem. Därför vill vi förbereda oss inför vad högstadiet kan innebära, såväl positivt som negativt.

Föräldraengagemang är nödvändigt om skolan skall kunna återfå sin status. Som förälder går det inte att sitta framför TV:n och lita på skrivierna i tidningarna. Det behövs aktion och reaktion hos föräldrarna, om barnen skall känna att föräldrarna bryr sig om dem. Vi i miljöpartiet anser att det är föräldrarna som har det primära ansvaret för barnets fostran, utbildning och vård. Därför måste de mötas av skolan och stödjas av samhället i sin uppgift.

Hur har då föräldrarna i Drevdagen behandlats? Varför stoppas föräldraengagemanget där? Varför bötfälls de? Är det inte just ett sådant engagemang som propositionen om skolans utveckling och styrning efterlyser: mer decentralisering, profilering, stärkt inflytande och medansvar på skolorna? I Drevdagen värnar man om skolan. Livet i bygden går vidare genom att skolan hålls öppen. Pulsen fortsätter att slå.

Fru talman eller – som jag hellre skulle vilja säga – fru talkvinna! Jag yrkar bifall till reservation 12 om ett annat bidragssystem, där anslagen följer eleven och där glesbygdsskolorna får extra stöd.

Jag yrkar också bifall till reservation 19 där vi har beskrivit hur skolans verksamhet skall bedrivas – med lokala styrelser på skolan, där all skolpersonal, elever och föräldrar ingår. Vidare yrkar jag bifall till reservation 9, där vi reseranter motsätter oss ett flexibelt lönesystem, som vi tror kommer att drabba i första hand kvinnorna negativt.

I övrigt yrkar jag bifall till reservationerna 7, 10, 20 och 36.

Till Ylva Johansson vill jag säga att vi i miljöpartiet kommer att stödja reservation 20, som handlar om att eleverna skall ha förslagsrätt i skyddskommittén.

I den här propositionen sägs att man skall decentralisera ansvaret, men vi i miljöpartiet kan inte se att den visar något tecken på detta. Här sitter riksdagens ledamöter och detaljreglerar den s.k. decentraliseringen och ansvaret. Vi vill införa arbetsglädje i skolan och den kommer att infinna sig i den avreglerade skolan, där man har tilltro till eleverna, lärarna och föräldrarna. Hoppet står nu till vår nye skolminister Göran Persson att detta skall kunna förverkligas. Vi i miljöpartiet tror nämligen att människan är aktiv och kan ta ansvar.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 16 HELGE HAGBERG (s):

Fru talman! Jag trodde ett tag att jag var närvarande vid en frågestund eller en interpellationsdebatt i stället för att delta i en debatt om skolans styrning och utveckling, eftersom frågorna till det nya statsrådet haglade i många av de tidigare anförandena. Tids nog kommer emellertid statsrådet själv att hålla ett anförande och då ge sin syn på skolan och dess framtid. I sitt arbete Målstyrning och Läroplaner beskriver professor Ulf P. Lundgren den svenska skolans tillkomst. Statsmaktens tillstånd gick mot sin upplösning, och statsmakten utgjorde inte längre någon allmakt. Staterna i Europa införde obligatoriska skolor i början och fram till mitten av förra århundradet. Skolor hade förekommit tidigare, men de var långt ifrån allmänna. Den obligatoriska skolan i Sverige tillkom inte vid det nya statsskickets införande 1809, även om det var på tal.

Fanns det en kamp mellan stat och kyrka i Europa, där kyrkan ingalunda var statsstyrd, så förekom också en sådan spänning i vårt land. Samtliga biskopar fick skrivelsen om den vidgade undervisningen vilande på riksdagsbeslut från 1810. År 1812 tillsattes uppfostringskommittén, men i 1825 års undervisningskommitté var mer namnkunniga med, såsom Berzelius, Geijer, Hierta och Tegnér – dåtidens intellektuella giganter.

Men resultatet blev magert, och det hette: "Av kunskaper är det inga som söker den allmänna folkbildningen så nära som religionen." Men det fanns en spänning. Grovt kan den urskiljas mellan två linjer – en aktiv linje med rötter i upplysningstidens idéströmningar och en annan linje, som var inriktad mot krav på moralisk och religiös fostran. Ett exempel utgör kampen i riksdagen år 1840. Kungl. Majt:s proposition kunde ha följande reaktioner: "Vad behöva väl fattiga torparens och inhysehjorns flickebarn lära sig skrivning, historia, geografi och, vad som bleve bäst, försvarlig färdighet i svenska språkets rättskrivning, som i min tanke endast kan vinnas genom mångårig övning? För flickorna i allmänhet räcker kristendom och läsning. Deras uppgift är ju att bli nyttiga och fromma husmödrar."

Ja, så kunde tillmälena och åsikterna om den svenska skolan se ut. Ytterst rörde det sig om en kamp mellan kyrkan och den borgerliga statsmakten, men också mellan humanister med modernare idéer och reaktionära idébärare, vilka alltid har funnits och bekämpat förändringar.

I början var kriteriet för makt, inflytande och framgång i regel främst börd och förnäm bakgrund. Men det kunde också gå att med sold och penning nå framgång. En variant på detta tema har vi t.ex. i Hjalmar Bergmans Markurell i Wadköping.

Den litterära kritiken av samhällstillståndet skildrar ju faderns kamp för att med lock och pock rädda sonens examen efter hans misslyckade vistelse i läroverket. Numera är det i huvudsak kunskap som är förutsättningen för framgång i livet.

Nu har det snart gått 150 år efter beslutet om den obligatoriska skolans införande i vårt land. Det har alltså funnits en lång tradition och en period av utveckling i pedagogisk och administrativ ordning. Det kan vara viktigt att ibland börja i historien när vi återigen går att förändra och slå fast nya, gemensamma bestämmelser för den svenska skolan. Före det betänkande vi

nu diskuterar ligger också ett skede av forskning och experters och sakkunnigas vedermodor.

Detta har följts av ett omfattande beredningsarbete, där också riksdagens partier har medverkat. Remissreaktioner kunde vi redan i beredningen inhämta. Naturligtvis var det viktigt att få många intressenters synpunkter på vår skolas utveckling, styrning och administration. Kommunerna, som vid sidan av staten är huvudmän för den direkta, dagliga verksamheten, kommer nu att få ett större ansvar också för det som har riksintresse. Det är bra att vi kommit överens med kommunerna om att de tar på sig en mera öppen offentlig planering i den svenska skolan. Skolplanerna kommer att bli viktiga avstamp för de många engagemang i skolan.

Personalorganisationernas medverkan och intresse för att vi skall få en bra skola bygger på personalens roll som professionella medarbetare. Det gäller såväl pedagogiska som sociala och administrativa uppgifter.

Men ändå är det eleven och föräldrarna som skolan är viktigast för. Deras intresse för utbildning är också ett samhälles största tillgång. Det är dessa intressen hos alla parter som måste vara en viktig utgångspunkt i våra ansträngningar att få ett väl fungerande skolsystem.

Skolledarfunktionens pedagogiska ansvarsroll slår vi fast. Det känns väl också tryggt för lärarna att de på den här viktiga punkten får detta uttalat. Det är också väsentligt att påminna om elevernas möjligheter till inflytande och information om sina egna frågor i skolan. För att skapa motivation för undervisningen är detta en mycket viktig utgångspunkt. Valet av skolenhet för eleverna blir naturligtvis ingen villkorslös rättighet, men ibland kan det bli aktuellt, och då skall det finnas en öppning för eleverna, om den lokala skolstyrelsen har möjlighet att ordna detta.

Profilering av verksamheten är en ny ambition, som vi inte heller skall tro är så revolutionär. Men det kan vara bra att i arbetssätt och t.ex. med inslag från konstarterna skapa en profilering, och det skall vi se som en kvalitet i skolan. Eva Goës berättade om sin kulturskola uppe i Härnösand.

Den mera systematiska målstyrningen av verksamheten får säkerligen också som följd att det blir intressantare för alla som arbetar i skolan, och här inbegriper jag naturligtvis eleverna. De modeller till uppföljning och utvärdering som skall bli följden skall nu tillämpas på alla nivåer. Den statliga tillsynen kommer att genomföras av länskolnämnderna och skall också omfatta kommunalt tilldelade ansvarsområden. Detta är en följd av att kommunerna har det direkta ansvaret även för statliga sektorer. Det symboliserar, kan man säga, det gemensamma ansvar som kommuner och stat har som huvudmän för den svenska skolan.

Det finns också frågor vi skall fortsätta att arbeta med. Dit hör statsbidragssystemet, som inte finns med i propositionen men som behandlades av styrgruppen. Dess förslag hade som utgångspunkt en mindre regelstyrd och mera direkt användning av statsbidragen som kommunerna själva skulle kunna handha. Nu har det ju varit en stark och omfattande storm omkring statsbidragen till grundskolan. Om den stormen fått menliga följder för statsbidragen undandrar sig min bedömning i dag. Moderaterna och folkpartiet ville i styrberedningen liksom tidigare här i riksdagen ha elevbaserade bidrag. Om man kan behålla statligt reglerade lärartjänster och

föreskriva för kommunerna elevantalet i klassen med en sådan modell undandrar sig också min bedömning i dag. Men frågan kräver allvarligare begrundan än vad som framgår av motionskraven, vilka för övrigt, som vi hörde, också stöds av miljöpartiet.

En annan fråga är också föremål för fortsatt övervägande. Utöver skolstarten handlar det om skolbarnsomsorgen under de första åren i grundskolan. Den frågan får social- och utbildningsdepartementen fortsätta att försöka lösa i en arbetsgrupp.

Specialpedagogiska utbildningar tas upp i detta betänkande. Här går utvecklingen mot en mera grundlig specialpedagogik inom skolans organisation.

Viktiga ställningstaganden sker nu också i synen på läromedel. Elever skall ha sådana i basämnena och också få behålla dessa som gåvoläromedel. Den statliga förhandlingsmannen gentemot läroboksförlagen blir viktig när det gäller partsförhållandet i de förhandlingar som kommunerna skall bedriva med bokförlagen. Stimulanserna med författarstipendier höjer kvaliteten och intresset för framställning av läromedel.

De tidigare talarna har tagit upp sin syn på skolans styrning, ledning och utveckling. Ofta har vi – vilket demonstreras i utskottets betänkande – stora majoriteter för föredragandens förslag, i det här fallet den proposition som statsrådet Göransson lade fram i fjol. Det har i sin tur sin orsak i den parlamentariska beredning som föregick propositionen. Det är en kvalitetsfaktor när nu de riktlinjer som vi beslutar om här i dag skall ut i tillämpning i vår skola.

Förslagen här är också en framgång för statsrådet Bengt Göransson, när han nu går över till att inom regeringen handha andra uppgifter i utbildnings-samhället. Alltsedan sin ankomst till de skolpolitiska frågorna 1982 har Bengt Göransson, trots behovet av att också medverka i ansträngningarna att sanera statens ekonomi, tillfört skolan nya kvaliteter. Låt mig nämna kampen mot utslagningen i skolan, satsningen på basämnena, och Kultur i skolan, som formligen kom att sprudla av projekt ute i skolverksamheten.

Det kan vara på sin plats att här tacka statsrådet Bengt Göransson, när han nu övergår till andra ärendeområden och lämnar ungdomsskolans tidigare delar. Beröringspunkter kommer naturligtvis att finnas kvar, eftersom han kommer att fortsätta med uppgifterna på kultur- och mediaområdet, samtidigt som han mera direkt kommer att sköta frågorna om högskolan och forskningen. Det är ju bl. a. dit vi vill lotsa elever som gör sina första lärospån i obligatorisk ordning inom vårt skolväsende.

Nya skolministern Göran Persson hälsas välkommen till samarbete med riksdagen och dess utbildningsutskott. Besluten här i dag blir ett bra avstamp i arbetet att nu föra ut flera viktiga beslut på skolområdet. Den nya lärarutbildningens kandidatrekrytering blir en viktig uppgift för oss. Vi har anledning att samla oss för uppgiften att göra skolan till en ännu bättre kraft för eleverna men också för alla anställda i skolan.

Medvetet har jag inte varit alltför polemisk, även om jag skulle ha kunnat vara det. Ann-Cathrine Haglund gjorde ett väldigt avstamp i sitt första inlägg. Egentligen inkompetensförklarade hon allt vad skolpolitik heter i det här landet.

Det är inte utan att jag vill göra samma kommentar som Tage Erlander gjorde när han i början av sin statsministertid fick höra vilket betyg han hade fått av Wallenberg. Erlander är en nolla, hade Wallenberg sagt, och då sade Erlander: Det är ingen dålig utgångspunkt.

Det är vad jag skulle vilja säga om den svenska skolan. Vi har en skola som inte är någon dålig utgångspunkt, och vi vill göra den ännu bättre. Med de förslag som här föreligger har vi ytterligare förutsättningar att tillsammans, alla som arbetar i skolan och skolpolitiker, göra vår skola bättre.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på de 40 reservationer som är fogade till betänkandet.

Anf. 17 ANN-CATHRINE HAGLUND (m) replik:

Fru talman! Helge Hagberg sade att frågorna haglade till den nye skolministern. Men Helge Hagberg som utskottets talesman fick också ganska många frågor, som han inte svarade på.

Sedan sade Helge Hagberg att jag inkompetensförklarade den svenska skolan eller skolpolitiken. Det gjorde jag inte. Vi har oerhört mycket som är bra och fint i den svenska skolan, inte minst massor av engagerade insatser av alla som arbetar där – lärare, elever och andra. Men det finns saker som vi inte är nöjda med. Förväntningarna kan ställas mycket högre.

Eftersom Helge Hagberg höll en liten historielektion, skulle jag vilja citera professor Torsten Husén, som inte är obekant i samband med den svenska grundskolan. I en artikel i SACO/SR-tidningen nr 1 för år 1989 talar han om den svenska grundskolan och säger bl.a. att kvartssekeljubileet gav anledning till återblickar som ofta var av det dystra slaget. Han säger vidare att *premisserna* för skoldebatten har ändrat sig, därför att 80-talets samhälle och skola skiljer sig i viktiga avseenden från vad vi hade på 40- och 50-talen, då grundskolereformen förbereddes.

Han talar om att skolenheter blivit större, att kommunreformerna har skapat stora administrativa enheter och att lärarekruteringen har försämrats: "Systemet har blivit alltmer formaliserat – och byråkratiskt. Pedagogiken har förlorat i prioritet."

Han säger att skolan inte kan komma till rätta med sina fundamentala problem resp. förnya sig med mindre än att vissa viktiga betingelser kan uppfyllas: "Initiativ till förnyelse och svängrum för denna måste kunna tas och ges på skolenhetsnivå med engagemang och ansvar från de berörda parternas sida – – –."

Han talar om att det måste föreligga större administrativ och finansiell frihetsmarginal, "något som kräver en betydande reduktion av det uniformerade regelsystem som under senare årtionden vuxit upp likt en tropisk regnskog".

Han talar om det stigande kravet på valfrihet, och han säger att man på högsta håll försökt tillmötesgå detta krav genom att förkunna att enskilda skolor skall ges tillfälle till att pedagogiskt profilera sig. "Men en sådan frihet måste bli del av en större frihet, nämligen den att välja skola."

Ja, han säger mycket mer. Tiden tillåter inte att jag läser upp allt, men jag vill hänvisa till artikeln.

Vi vill alla ha en bra skola, Helge Hagberg. Jag har angivit de viktigaste

punkterna, som vi anser, för att få en bättre skola, och jag vill upprepa mina frågor: Vad blir det för decentralisering utan ett statsbidrag som följer eleven och valfriheten att välja skola? Tror ni att skolplaner, en fiktiv valfrihet och ett par stipendier till läroboksförfattare kan åstadkomma någon revolution och en bättre skola? Vad anser majoriteten om betygen, och vad anser ni om allmän och särskild kurs?

Anf. 18 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Helge Hagberg var bekymrad över att det ställts ett antal frågor. När en proposition inte i alla delar klagör exakt vad regeringen menar, är det utskottets uppgift att försöka lägga till rätta, förklara och förtydliga. Det finns ett antal punkter där jag anser att utskottets majoritet inte har gjort det.

Då är det här det sista tillfället att ge besked på sådana punkter. De som sedan har att hantera besluten – skolledare, lärare, personalorganisationer, arbetsgivarföreträdare, osv. – måste veta vad riksdagen egentligen menade när den fattade det och det beslutet. Därför måste vi ställa en del frågor och begära förtydliganden.

Om man inte kan läsa ut det av betänkandet, måste man kunna gå till riksdagsprotokollet och få klart besked: Det var detta som utskottsmajoriteten avsåg. Därför har jag ställt ett antal frågor, några av dem till den nye skolministern Göran Persson.

Den första frågan, som Helge Hagberg helt undvek, var huruvida han står fast vid det beslut som vi kom fram till i styrningsberedningen om att vi skall ha ett annat statsbidragssystem men att detta system även fortsättningsvis skall vara specialdestinerat och att lärartjänsterna i skolan skall vara statligt reglerade. Kan Helge Hagberg svara ja eller nej på om han står fast vid det beslut som vi där var överens om?

Den andra frågan som har med förtydligandet att göra är: Vad menar majoriteten alldeles exakt, när den säger att en differentierad lönesättning i skolan skall kunna baseras på att det är faktiska skillnader i arbetsinnehållet? Det är Helge Hagbergs skyldighet att klart och tydligt peka på vad det är för faktiska skillnader i arbetsinnehållet som skall konstituera skillnader i lönesättning.

Anf. 19 YLVA JOHANSSON (vpk) replik:

Fru talman! Helge Hagberg betecknade profilskolorna som en förnyelse – och en förnyelse som inte var revolutionerande, sade han. Det var ungefär allt han sade.

Jag förstår att Helge Hagberg vill nedtona följderna av profilskolorna. Det kan inte vara särskilt lätt att vara socialdemokratisk skolpolitiker och plötsligt byta ståndpunkt, att från att tidigare ha talat sig varm för den enhetliga och likvärdiga skolan nu vända om och försöka tala sig varm för en urvalsskola.

Jag håller med om att de konkreta förslag som propositionen och betänkandet innehåller inte är särskilt revolutionerande. Men det viktiga är att det är en ideologisk omsvängning. Helge Hagberg säger att bakom denna omsvängning finns en stor majoritet. Ja, men det är litet anmärkningsvärt att

socialdemokraterna i en viktig ideologisk fråga bildar majoritet tillsammans med moderaterna och folkpartiet. Känns det bra, Helge Hagberg, att efter att ha stått här i talarstolen och talat om moderaternas och högerns svarta samvete när det gäller skolan genomföra ideologiska förändringar tillsammans med ett sådant parti? Att socialdemokraterna lutar sig åt höger i fråga om finansiering och besparingar av olika slag har jag nu börjat vänja mig vid, men varför genomför ni en ideologisk kovändning med hjälp av högern?

Helge Hagberg undviker också att förklara varför eleverna inte skall ha rätt att lägga fram förslag om sin arbetsmiljö i skolornas skyddskommittéer. Jag har viss förståelse för att han också fortsätter att undvika den frågan, eftersom den är ganska svår att förklara. Det finns ingen rimlig anledning till detta. Skall vi få elever som är engagerade och beredda att ta ansvar för sin arbetsmiljö, måste de ha rätt att lägga fram förslag. Det förtroendet måste eleverna visas om vi vill att de i gensvar skall visa ansvar och engagemang.

Anf. 20 LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Fru talman! Jag tycker att det är intressant med historia, och därför lyssnade jag uppmärksamt när Helge Hagberg berättade om folkskolans tillkomst. Det var precis som Helge Hagberg sade en hård kamp. Som jag antydde i början av mitt anförande var det mina ideologiska förfäder, liberalerna, som förde den kampen och till sist förde den till seger. Därav följer naturligtvis att vi som arbetar vidare i den idétraditionen rimligen aldrig någonsin kan anklagas för att inte ha höga ambitioner när det gäller att förverkliga en bra skola för alla, en bra skola i alla delar av landet.

När Helge Hagberg sedan säger att rätten att välja skola ibland kan innebära – undantagsvis, låter det som – att någon hellre vill gå i *en* skola än i *en annan*, måste man ställa frågan: Vari ligger i så fall skillnaden, jämfört med dagsläget? Det skedde en ändring i skolförordningen häromåret med just den innebörden, att clevers val skulle tillmätas större vikt vid placering på skolenhet. Men när regeringen i regeringsdeklarationer och i den här propositionen säger att detta skall tillmätas större betydelse, måste det ha någon reell innebörd. Det är då vi inte hänger med riktigt, för vi tycker inte att det uttalandet följs av några konkreta förslag.

Helge Hagbergs formulering om Bengt Göransson kan bli klassisk: Bengt Göranssons medverkan i saneringen av den svenska ekonomin har tillfört den svenska skolan nya kvaliteter. Men jag vill gärna understryka det jag sade i mitt anförande. Jag tror inte att de stora brister som jag menar har funnits i den svenska skolpolitiken de senaste åren i första hand beror på personliga tillkortakommanden av dem som har varit mest ansvariga, utan det har en mer ideologisk grund, nämligen att socialdemokraterna på 80-talet har haft mycket svårt att hantera de här problemen. De vet inte vilket ideologiskt ben de skall stå på. Det är antagligen också förklaringen till att vi bombarderar den nye skolministern med frågor. Innan vi får besked om var det största partiet hamnar i sin interna skolpolitiska debatt, är det svårt att veta hur den svenska skolan kommer att utvecklas på 90-talet.

Anf. 21 EVA GOËS (mp) replik:

Fru talman! Miljöpartiet var naturligtvis inte med i remissomgången, när den här propositionen togs fram. Därför ser vi också skolan ur ett helt annat perspektiv. Hade vi varit med skulle vi ha påverkat i annan riktning.

När jag läste propositionen trodde jag först att den skulle syfta till större medansvar och lokalt inflytande. Men jag hittade motsägelser hela tiden. Dessutom visade det sig att ännu fler nivåer läggs in. T.ex. skall SÖ utvärdera och länskolnämnden skall kontrollera de skolplaner som kommunfullmäktige skall anta. Då frågar jag mig: Var kommer barnen in, var kommer lärarna in och var kommer föräldrarna in?

Jag vill betona att den profilskola jag talade om arbetar på bredden. Alla är med i denna skola, ingen ställs utanför. Det handlar om fyra lektioner i veckan, från lågstadiet och uppåt, som man bygger vidare på. Det är ett behov inifrån, och vi har alltså startat nerifrån och inifrån. Det är inget projekt. Det kastas inte ut en pengapåse ett år, för att hela idén sedan skall förkastas nästa år. Vi anser att det behövs ett statsbidragssystem som ger en påse pengar till skolorna, så att man kan arbeta långsiktigt. Det skall inte vara så att något kastas in då och då och här eller där, utan vi måste ha ett mål. Målsättningen tycker jag att jag tog fram tidigare. Vi tycker faktiskt att detta skall kunna klaras ute på skolorna, med hjälp av skollagen, skolförordningen och läroplanen.

Anf. 22 HELGE HAGBERG (s) replik:

Fru talman! Jag skall gå till årets upplaga av budgetpropositionen, bil. 10.

Statsrådet Bengt Göransson har gjort ett bra avstamp då han värderat och fastställt situationen i den svenska skolan. Han refererar till en internationell jämförelse. Det kan vara nog så positivt ibland, nästan för positivt för vår skola. Det framgår t.ex. klart av en internationell undersökning att skolstandarden i Sverige inte bara är hög när det gäller genomsnittet utan också är jämn. Det gäller över hela landet.

På ett annat ställe nämns en granskning från 1979. Det var under de borgerliga åren. Ta åt er, om ni vill! Det står: "1979 års granskning präglades av en grundläggande respekt för den s.k. svenska reformmodellen, dvs. tillvägagångssättet att precisera mål samt därefter planera, organisera och genomföra förändringar."

På ett annat ställe efterlyses – som en liten kritisk anmärkning, och detta har också framkommit i debatten i dag – ett ökat föräldraengagemang i skolan. Vikten av att lärarna stärks i sin yrkesroll understryks också.

Det är ju en bra utgångspunkt. Vi har alltså en god skola som vi vill göra bättre. Men vi har inte så mycket att lära av internationella exempel, och det är trist. När man studerar olika europeiska skolsystem, finner man att de faktiskt inte ger något bidrag till sina länders utveckling. 10–20 % av eleverna lämnar skolan utan att ha de viktiga baskunskaperna bakom sig.

Internationellt har vi alltså icke mycket att hämta. De skolreformatorer som för 40 år sedan, i 1946 års skolkommision, gick att reformera skolan hade mycket av internationell stimulans, för därvidlag gjordes också en hel del. Det skulle vara bra att kunna hämta internationell stimulans och erfarenhet också nu, men det finns inte mycket att tillgå.

Anf. 23 ANN-CATHRINE HAGLUND (m) replik:

Fru talman! Ja, Helge Hagberg, vi har fantastiskt mycket som är fint i den svenska skolan. Men vi har också stora problem, och dessa måste vi göra någonting åt. Man kan uttala vackra ord i budgetpropositioner och i propositioner om skolans utveckling och styrning. Där finns förvisso mycket fagert tal. Man talar om målen, men man talar t.ex. inte om kunskaper och färdigheter. Man talar om decentralisering men säger inte någonting om ett statsbidrag som skulle åstadkomma en sådan och leda fram till den avreglering av skolan som är så nödvändig. Man talar om utvärdering, men talar inte om betygen i detta sammanhang. Och vad är viktigare för utvärdering än precisa mål och ett förnuftigt betygssystem. Man talar som sagt om utvärdering, men det är SÖ som skall sköta den. Vore det inte rimligare att ha en fristående organisation för utvärdering av skolan? Man talar om profilering, och det är bra att man har börjat glida åt det hållet. Men hur kommer profileringen att slå? Det finns ingenting konkret om detta, och vi har ställt frågor här: Hur kommer profileringen att bli?

Man talar visserligen något litet om frihet att välja skola men föreslår inget statsbidrag som följer eleven. Man föreslår alltså ingenting som gör att en elev kan välja fristående skola och få ett likvärdigt ekonomiskt stöd från staten.

Med det system vi har i dag är det ju bara sådana elever och föräldrar som har råd som kan välja en fristående skola. Vi vill att alla skall ha möjlighet att välja skola, både inom det offentliga systemet och bland de fristående skolorna.

Det sägs ingenting om en tidigare skolstart. Och vad är viktigare än att få en tidigare skolstart, ett årskurslöst lågstadium, så att man kan ge barnen en riktigt god grund för inläring längre fram i livet? Den trygghet och den självkänsla som det är så viktigt att tidigt ge barnen säger man ingenting om. Det går att använda vackra ord, men det måste också finnas ett reellt innehåll, och vad vi har kritiserat är att det inte finns något sådant.

Jag kan avsluta den här repliken genom att än en gång återropa Torsten Husén. Han säger att ett system där viss konkurrens föreligger stimulerar till pedagogisk förnyelse och förbättrad drift, vilket med nuvarande betingelser knappast belönas.

Anf. 24 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Anledningen till att jag är envis på en punkt angav jag i min förra replik, så detta skall jag inte upprepa. Men det står faktiskt i propositionen att skälet till att man nu lyfter fram den flexibla personalpolitiken är att man skall ge riktlinjer för hur denna skall utvecklas i framtiden.

Merparten av de här frågorna, Helge Hagberg, regleras ju genom kollektivavtal. Om man då är beredd att binda upp det hela genom beslut här i riksdagen måste man kunna tala om, vad det är man avser. Den enda motivering som utskottsmajoriteten har kostat på sig, utöver att referera till propositionen, är just det jag har pekat på ett par gånger, nämligen att man påstår att det finns faktiska skillnader i arbetsinnehållet. Jag begär av Helge Hagberg endast att han talar om, vad detta betyder och vad det är för faktiska

skillnader han avser. Det här är en viktig fråga inför de avtalsförhandlingar som skall följa.

Om man gör denna typ av utfästelser och fattar den här typen av beslut samt dessutom binder upp dem här i riksdagen, är det väldigt viktigt att man kan tala om, vad det är man avser med besluten. Annars är det bättre att man låter bli att göra på detta sätt.

Anf. 25 LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Fru talman! Jag tycker det är mycket intressant med internationella jämförelser, och jag tycker det är bra att regeringen tänker be OECD att göra en ny internationell jämförelse där det svenska skolsystemet ingår.

Det är riktigt som Helge Hagberg refererar, att de jämförelser som finns inte utgör någon grund för generella uttalanden att det svenska skolsystemet skulle vara mycket sämre än skolsystemen i andra länder. Det bör väl påminnas om att begreppet kvalitet alltid hör samman med priset, och det är faktiskt så att priset för den svenska skolan per elev är högre än motsvarande pris i alla de länder som ingår i de aktuella undersökningarna. Därav skulle man i och för sig kunna dra slutsatsen att kvaliteten också borde vara klart högre i det svenska systemet, men en sådan skillnad går inte heller att belägga i de flesta fall.

Men viktigare än internationella undersökningar är ju faktiskt vad de som är verksamma i systemet har för uppfattning. Jag har märkt att om man frågar lärare och elever om de tycker att den svenska skolan är bra eller dålig, då utbryter en våldsam debatt, för man kan se olika på den här saken. Men om man däremot frågar huruvida lärare och elever tror att den svenska skolan skulle kunna bli bättre, så säger alla samma sak, och förslagen om hur detta skulle kunna gå till haglar. Det är just den hagelsvärmen av förslag som jag tycker att vi har tillgodogjort oss för litet av i den svenska skolan. Vi behöver ett förändringsarbete som startar underifrån. Alla våra förslag syftar just till detta.

Jag håller inte alls med Helge Hagberg om att vi inte kan få idéer utifrån. Det görs för närvarande en rad intressanta experiment ute i världen som vi har mycket att lära av, t.ex. i USA. Där har det på sina håll varit så att de vita rika grupperna har krävt större rättigheter att få välja skola. Men efter några år visar det sig att det framför allt är de svarta fattiga grupperna som vinner på denna rätt, därför att de därigenom får ett maktmedel att tvinga fram bättre skolor. Helge Hagberg och jag, liksom övriga utskottsledamöter, gjorde en studieresa till Kina. Där lärde vi oss en del, hoppas jag. Bl. a. lärde vi oss att i Kina gör man väldigt mycket för att höja lärarnas status. Man har en helgdag en gång om året som är tillägnad lärarna. Vi kanske inte skall ta upp just den idén, men själva grundtanken skall vara att vi måste göra mera för att höja lärarnas status, så att lärarna känner att de gör ett viktigt jobb. Vi har mycket att lära internationellt.

Anf. 26 EVA GOËS (mp) replik:

Fru talman! Jag studsade också till när Helge Hagberg sade att vi inte har någonting att lära utifrån. Vi behöver faktiskt bara ta steget över till Danmark, så ser vi hur den skolan har lyckats. Tyvärr säg jag själv inte

programmet som gick på TV häromkvällen, där man talade om hur skolan i Danmark är utformad. Det finns en arbetsglädje i den skolan, och det finns inget klotter, eftersom man har lagt upp undervisningen och innehållet på ett annat sätt. Man har samma lärare från 1:an till 9:an, men fyller på med fler fackstuderade ju högre upp man kommer. Det fungerar på samma sätt i de profilskolor som jag har talat om. Man specialiserar sig litet mer ju högre upp man kommer.

Frågan om flexibel lönesättning var jag inne på tidigare. Det går inte. Hur skall vi kunna avgöra vem som skall ha mera betalt? Vem skall fälla det avgörandet? Vi vet att man inom Waldorfskolan utgår från helt andra kriterier. Man utgår ifrån om en lärare t.ex. har familj eller småbarn. Under sådana förhållanden får man högre lön än om man är ensamstående. Hur skall vi klara detta i skolan? Vad skall vi ha för slags lönerörelse och vem skall påöngsätta lärarna? Jag tror inte att detta stimulerar till en lokal utveckling med medansvar och där man känner en samhörighet lärare emellan och utvecklar kreativiteten inom arbetslaget – tvärtom.

Anf. 27 HELGE HAGBERG (s) replik:

Fru talman! Statsbidragssystemet får jag lämna därhän. Det kommer för övrigt igen i en senare skoldebatt när vi skall behandla budgeten.

När det gäller alternativkurserna kom vi i utskottet överens om att frågan om betygsättningen skall vila. Varför har vi då bordlagt den frågan? Jo, därför att partierna blockerar varandra i betygsfrågan. Det finns ingen majoritet för något annat betygssystem än det som gäller i dag. Det systemet får då fortsätta att gälla tills partierna är beredda att samlas till samarbete för att bilda nya och andra majoriteter. Vi har ett någorlunda bra betygssystem, som skulle behöva kompletteras med andra faktorer som också värderar eleverna.

Larz Johansson och Eva Goës tog upp lönesättningen. Lönen är i och för sig en arbetsmarknadsfråga. Föredraganden i utskottet, liksom utskottet i sin helhet, säger emellertid att det är viktigt att vi också har en åsikt om hur vi skulle vilja ha lönesättningen. Alla lärare skall ha lika lön. Om en lärare dock vill åta sig andra roller och uppgifter utöver sin egentliga uppgift, skall man ha möjlighet att ge en annan lön för detta. Det är med andra ord fråga om flexibel arbetstid.

När det gäller profil i skolan vill jag säga till Ylva Johansson att vi inte inför en urvalsskola genom att ha profil i skolan. Det är faktiskt bara så att vi blygsamt kanske legaliserar något som har varit fungerande här och var. Eva Goës berättar så målande om sin kommun och sin kulturskola. Det finns emellertid andra exempel. Jag skall ta ett exempel ifrån Ann-Cathrine Haglunds egen kommun Kumla: Vialundskolan. Där säger man att man skall se till att den här skolan blir en skola där undervisning, fostran och omsorg sitter i högsätet. För att uppnå detta har man engagerat alla elever, föräldrar och hela personalen. Alla är med och planerar, och man har brutit ner skolan i arbetsenheter. I förra veckan kunde man läsa i Kuriren att skolan hade en dag då estetiska ämnen och konstarterna blommade bland personalen. Ja, detta var några exempel. Jag hinner tyvärr inte svara på alla frågor.

Förste vice talmannen anmälde att Ann-Cathrine Haglund, Larz Johansson och Eva Goës anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 28 Statsrådet GÖRAN PERSSON:

Fru talman! Jag skall börja med att tacka för de välkomstord jag har fått ifrån samtliga föregående talare här i talarstolen. Jag sätter stort värde på dem. Jag är van vid att arbeta politiskt i en verksamhet där man försöker hitta gemensamma lösningar. Så har vi arbetat på regional nivå och också på lokal nivå ute i de kommuner där jag har varit verksam. Skolan utgör också ett sådant arbetsfält som kräver samförstånd. Den är en nationell tillgång. Det är därför nödvändigt att vi försöker hitta det som förenar, mer än det som skiljer. I vårt land har vi traditionellt en bred uppslutning kring vår skolpolitik. Låt oss ta fasta på detta och föra debatten utifrån den utgångspunkten. Tack för välkomstorden!

Jag skall disponera mitt anförande på så sätt att jag först ger en principiell syn på skolan och dess verksamhet. Därefter går jag in på den frågeställning som rör dagens debatt – skolans styrning och organisation.

Vi har högt satta mål för svensk skola, kanske högre satta än i något annat land. Ett av dessa mål är att skapa en skola som vänder sig till alla elever. I arbetet med att utforma grundskolan är det i första hand detta mål som har varit vägledande och en självklar utgångspunkt, av det enkla skälet att vi faktiskt tror att alla vill vara med och att alla barn är läroaktiga. Samma synsätt måste i grunden präglade arbetet med den framtida gymnasieskolan. Det skall naturligtvis också vara lika självklart för alla att studera på gymnasienivå. Därmed blir också högskolan öppen och tillgänglig på ett helt annat sätt än tidigare. Vi lägger därmed också grunden för återkommande utbildning för vuxna.

Varför är det så viktigt att skolan på alla stadier och alla nivåer vänder sig till alla elever och också förutsätter att de har förmågan och viljan att delta i skolans arbete? Det är för det första viktigt för individen själv. Det vore orätt att utesluta en del av den svenska befolkningen ifrån bildning, utbildning och i förlängningen en del av arbetsmarknaden och ett rikt vuxenliv. Det är viktigt att alla finns med – och det redan från början. För det andra är en skola som riktar sig till alla sina elever en angelägenhet också för samhället självt. Ett samhälle som byggts upp på demokratins grund måste givetvis vara öppet för alla och omfattas av alla. Vi måste alla på samma villkor kunna medverka i samhällsarbetet och delta i samhällsgemenskapen. En förutsättning för detta är att vi i vår grundläggande medborgarutbildning och fostran vänder oss till alla.

Ett nog så viktigt skäl för att skapa en skola för alla är också den positiva effekt som samhället och arbetslivet får del av genom en höjd kunskaps- och bildningsnivå hos medborgarna. En god kunskapsnivå är en förutsättning för tillväxt. Kunskaper hos människan är en förutsättning för utveckling av samhället i stort.

Att kunskapskraven i arbetslivet ökar kan vi se genom att de näringar och yrken som expanderar mest är sådana som ställer relativt höga krav på kvalifikationer. Arbetsmarknaden professionaliseras, och den som i framtid-

den saknar yrkesutbildning kommer att få svårt att komma in på arbetsmarknaden. Det blir besvärligare för den som inte har så mycket utbildning att byta arbete.

Det är egentligen först när man gör en jämförelse med andra länders utbildningssystem som man förstår vidden och betydelsen av en skola som vänder sig till alla sina elever. Det skulle vara mig främmande att medverka till en skola som sorterade ut vissa elever redan i tonåren och ställde dem utanför andras självklara rättigheter. Mot denna bakgrund blir det allt viktigare att oförtrutet fortsätta arbetet med en skola för alla.

Vi har i långa stycken varit framgångsrika i detta arbete. Vi byggt upp en nioårig obligatorisk skola. Den är geografiskt spridd, så att alla elever, med enstaka undantag, kan fullfölja sin skolgång i grundskolan och bo kvar hemma. Vi har en hög och jämn standard i vårt skolväsende. Alla seriösa jämförelser visar att svensk skola och svenska elever i de flesta avseenden klarar sig mycket väl i jämförelser med andra länder. Det ligger också ett stort värde i att skillnaderna mellan olika skolor i Sverige är mindre än i något annat jämförbart land. Det är en viktig förutsättning för att skapa social utjämning och regional rättvisa. I det avseendet har vi nått långt när det gäller att skapa en likvärdig skola. Den ansedda tidskriften *The Economist* uttryckte i en ambitiös studie av svenskt skolväsende i höstas exakt denna uppfattning. Jag tycker att det finns anledning att framhålla detta.

Vi har således kommit långt när det gäller att uppnå våra högt satta mål för svensk skola. En uppdelad och geografiskt koncentrerad urvalsskola har förändrats till en sammanhållen och geografiskt spridd skola för alla. Att vi har en hög standard, når goda resultat och har anledning att i stora drag teckna en ljus bild av svensk skola hindrar inte att det fortfarande finns problem att lösa.

När det gäller undervisningen kan vi konstatera att det finns en grupp elever som lämnar skolan med otillräckliga kunskaper och färdigheter. Även om det procentuellt inte är en stor del av eleverna, kanske 5 %, är det likväl för var och en av dem liksom för skolan ett misslyckande. Den som inte har goda kunskaper och färdigheter kommer i framtiden än mer än i dag att vara illa rustad både för arbetsliv och samhällsliv i övrigt. Den stora utmaningen för svensk skola är att bättre klara denna grupp elever. Först när vi gör det kan vi på allvar tala om att vi har en skola för alla.

Vi har i vissa avseenden brister i de grundläggande förutsättningarna när det gäller att nå ännu längre i uppfyllelse av skolans mål som måste uppmärksammas. Det gäller materiella brister, läroboksstandarden, och den fysiska skolmiljön. Men det gäller också brister i innehåll och arbetssätt i skolan. Värst av allt är måhända att det av och till i debatten framskyntar att det också råder brist på arbetsglädje och motivation hos många av dem som arbetar i skolan. Om vi skall komma till rätta med dessa brister kan vi inte fortsätta på den traditionella vägen att förändra svensk skola.

Det är inte genom en ännu hårdare central styrning av skolan vi kan lösa de problem vi nu står inför. Redan den läroplan för grundskolan som började gälla år 1982 innebar ett uppbrott från den centrala styrningen. Då stärktes det lokala inflytandet över skolan. Sedan dess har flera ytterligare steg tagits.

Vi närmar oss här dagens ämne och dagens debatt. Jag kan, efter att ha varit borta från riksdagen några år, konstatera att jag trots allt känner igen utbildningsdebatten mycket väl. Det är samma typ av frågor som diskuteras. Det är också i stor utsträckning samma debattörer. Det är samma snårighet i debatten, samma tekniska exercerade, samma brist på generositet mot de andra debattörerna. En tanke som infinner sig är naturligtvis att många av debattörerna har hittat en linje i skoldebatten en gång för alla som de håller fast vid, trots att det ute i kommuner och län sker en utveckling som faktiskt gör att ståndpunkterna successivt blir passé.

Jag tycker att vi skall passa oss mycket noga för att återigen försätta oss i den situationen att vi diskuterar de gamla paradfrågorna. I dag är det alltså skolans styrning, sedd utifrån ett decentralistiskt perspektiv, som skall debatteras. Likafullt har här från talarstolen av mig avkrävts besked om alla de gamla frågeställningar som varit uppe i utbildningsdebatten: kommunalisering av skolledartjänster och lärartjänster, betygsfrågor, veckotimmar, alternativkurser, statsbidragskonstruktioner och allt detta. Det är var för sig viktiga frågor, men knappast frågor som i dag skall tillåtas skymma att vi nu har att hantera en proposition som ger en annan inriktning av reformarbetet i skolan och sättet att styra skolans verksamhet. Jag tänker inte gå i den fällan att jag omedelbart här i talarstolen börjar exercera alla dessa teknikaliteter som har avkrävts mig. Jag tänker hålla mig till de stora dragen i den proposition som nu lägger grunden för ett nytt sätt att hantera skolans utveckling och styrning. Jag tycker att det är viktigt.

Det har sagts några saker från talarstolen som det finns anledning att understryka. Flera talare har framhållit att svensk skola på intet sätt lider brist på resurser. Vi har en insats per elev räknat som gör att vi ligger i topp i världen – det har sagts av bl.a. Lars Leijonborg. Om vi trots detta upplever att vi har en situation där vi inte får det utbyte av verksamheten vi vill uppnå, är det naturligtvis fel på de system vi har valt för att styra resurserna ut till den verksamhet vi alla känner så starkt för. Det är om detta diskussionen handlar.

Det principiella resonemang som ligger till grund för styrningspropositionen, som Bengt Göransson har skrivit under, är ett bejakande av det faktum att den personal som arbetar ute i skolorna är välutbildad, kunnig och beredd att ta ansvar, *vill* ta ansvar för sin verksamhet i samverkan med föräldrar och elever. Det är i och för sig ingenting underligt. Det är en utveckling vi ser i alla kunskapsintensiva organisationer. Skolan är på så sätt inget undantag. Vart man än tittar inom den tjänsteproducerande sektorn ser man samma tendens till decentralisering, krav på medbestämmande och inflytande från dem som är aktörer och arbetar i verksamheten. Den processen kan aldrig stoppas. Den kan inte vändas, och det är inte önskvärt att vända den, eftersom det i processen ligger en oerhört positiv kraft. Den är i och för sig delvis resultatet av att vi har höjt kunskaps- och bildningsnivån i samhället. Parallellt med denna process, att de som är professionella i skolans verksamhet kräver mer av inflytande och insyn, kan vi se att föräldrar och elever också gör sina röster hörda och vill vara med och ha synpunkter på hur skolan organiseras och drivs. Också det är resultatet av en samhällsutveckling, där människor faktiskt har fått utbildning, skaffat sig utbildning, och

genom kunskap börjar få perspektiv på den verksamhet vi erbjuder deras barn och ungdomar. De säger: Så vill vi inte ha det. Vi vill ha det på det här sättet i stället. Man för en diskussion, en dialog. Inte heller i detta avseende finns det någon väg tillbaka. Det är snarast en framgång för den syn på utbildning och kunskap som har väglett utbyggnaden av skolan i vårt land: att människor är delaktiga i samhällsarbetet, att de är aktiva medborgare, att de är med och tar ansvar. Det är den principiella grunden för decentraliseringsresonemanget, att vi har en uppbyggnad av kunskap som resulterar i krav på inflytande och medbestämmande inte bara hos dem som är professionella aktörer, utan också hos elever och föräldrar eller andra intressenter i sammanhanget. Det är en positiv kraft, och den skall vi bejaka.

Man måste då fråga sig: Hur skall ett sådant stort system som skolan, som har så mycket av reglering och en så lång, tung tradition av centralstyrning, ställas om för att möta denna nya situation? Det är den stora gemensamma uppgift som vi har framför oss. En sak vill jag göra klar, och där är också propositionen tydlig: det innebär inte att man skall avpolitisera skolan i den meningen att politikerna skall bort från scenen. Det handlar naturligtvis om att när inflytandet skjuts så långt ut i systemet som möjligt skall också de politiska besluten följa med så långt ut i systemet som möjligt. Det innebär i klartext att kommunerna i fortsättningen kommer att få mer av politisk aktivitet omkring skolans verksamhet och få mer att diskutera och bekymra sig om i en levande dialog med lärare och föräldrar. Det är nödvändigt. Om vi skall hävda det politiska inflytandet över skolan i en decentraliserad organisation måste naturligtvis också besluten fattas så lokalt som möjligt, och då är det den kommunala nivån som gäller.

Det är i det perspektivet man skall se även diskussionen om skolplanen, som här har framställts som något slags byråkratiskt hinder eller något påfund för att ytterligare sätta planerare i arbete. Men så är det ju inte. Jag som själv har en mycket aktuell erfarenhet av kommunalt arbete kan konstatera att kommunerna på samhällsområde efter samhällsområde får en allt viktigare uppgift då alltmer av drift och verkställighet i samhällsorganisationen överläts på den kommunala nivån. Det vore olyckligt om kommunerna i ett sådant sammanhang tog på sig ytterligare ansvar för skolans verksamhet utan att ansvaret tydliggjordes i en kommunal skolplan. Skolan mår bra av att regelbundet ha en offentlig lokal debatt om vad de som bestämmer i kommunen har för ambitioner med den verksamhet som de är satta att sköta.

I skolplanen skall det komma till uttryck vad kommunen avser att göra, inte bara när det gäller pedagogiska insatser utan framför allt när det gäller det som det under senare år har diskuterats mycket om – skolhus, läroböcker, skolmat, skolskjutsar och allt sådant som vi, som har arbetat med detta lokalt, vet är viktigt för människorna och som engagerar många.

Jag skulle vilja se den kommunalpolitiker som inför en sådan diskussion inte är beredd att ta på sig ett ansvar och tydliggöra en ambition. Jag skulle vilja se den lokala fullmäktigeförsamling som inför en massmediebevakning lokalt inte är beredd att tydliggöra vad man vill åstadkomma.

Dessa saker hänger samman. Skall vi ha en decentralisering krävs det mer

av aktivitet på den kommunala nivån. Då måste det finnas ett forum för den att ta sig uttryck i, och i det perspektivet skall skolplanen ses. Jag tycker att detta är viktigt att framhålla.

När jag nu har möjlighet att mer principiellt tala om den kommunala nivån, vill jag säga att mycket av denna styrfilosofis trovärdighet står och faller med hur kommunerna tar sitt ansvar. Även om jag har ett stort förtroende för kommunpolitiker och kommunal nivå – det har alla vi som är fostrade i den svenska modellen – har det under de senaste åren av och till funnits inslag i debatten där man har tyckt att det har varit litet si och så med ansvarstagandet från vissa kommuner när det gäller exempelvis skolhus och läroböcker. Det har lett fram till en ganska hård diskussion och debatt. Nu kan jag, efter att ha gjort en bedömning av läget i landet, konstatera att det sker en mycket snabb upprustning av skolhus och en mycket snabb förbättring av standarden på läroböckerna. Kommunalpolitikerna har reagerat snabbt. Precis som andra människor är naturligtvis kommunalpolitikerna styrda av den allmänna debatten och opinionen och tar intryck och försöker se till att den verksamhet som de ansvarar för håller så hög kvalitet som möjligt. Jag tycker att vi har anledning att vara hoppfulla på den punkten. Det går nu snabbt i rätt riktning.

När man talar om den kommunala nivån måste man vara på det klara med att det inte innebär att staten, riksdag och regering, släpper ambitionerna när det gäller att hävda standarden i ett nationellt skolsystem. Vi från den centrala statsmaktens sida tänker alltså inte avgå, utan i den styrfilosofi som skisseras i propositionen tillförs ju staten, som har att se till att den likvärdiga skolan garanteras i hela landet, nya instrument för att följa och utvärdera verksamheten.

I alla moderna målstyrda organisationer är det viktigt för dem som formulerar målen att veta i vilken utsträckning de uppnås och i vilken utsträckning intentionerna ute på fältet följs upp. Mot den bakgrunden får den statliga skoladministrationen en ny och väsentligt annorlunda roll än i dag. Det är ett viktigt inslag i denna proposition, vilket har förbigåtts med tystnad. Då kanske man inte har förstått målstyrningens karaktär. Målstyrningen är av det slaget att man centralt formulerar mål som är tydliga och klara, men överlåter åt människor ute i landet att efter lokala förutsättningar se till att målen nås. Det sker i en samverkan mellan lärare, elever och lokala politiker. För att det skall finnas en koppling mellan den nivån och den centrala krävs det en organisation för att föra erfarenheter tillbaka för utvärdering. Och i det perspektivet kommer den nya statliga skoladministrationen in, det är en central uppgift för den.

Ni som har arbetat i andra organisationer än skolan där en målstyrning utvecklas vet att detta inte är särskilt konstigt. Det märkvärdiga i detta sammanhang är att en målstyrning nu skall genomföras på det samhällsområde som av tradition har haft den kanske starkaste centrala regleringen och en tradition av stora krav på centrala direktiv så fort frågor skall lösas och diskuteras.

Morgonens debatt har på något sätt varit rörande, kanske framför allt när det gäller moderaternas företrädare fru Haglund, som har sagt ungefär följande: Vi skall ha en decentraliserad skola. Det är bra. Låt mer av

inflytande och makt glida ut i organisationen. Men sedan säger hon: Vi måste ha precisa och detaljerade mål. Därefter avrundar hon med att tala om hur hela lågstadiet borde vara organiserat och hur det skall arbeta. Vi får vänja oss av med det sättet att tänka.

Om det hela skall lyckas måste vi förstå att det sker ett kulturskifte. Det innebär att vi får vänja oss vid att diskutera de övergripande principerna och riktlinjerna. Sedan kommer det att se ut på litet olika sätt ute i landets kommuner beroende på att de har olika lokala förutsättningar. Det ligger i sakens natur. Men då får vi passa oss så att vi inte direkt rusar ut och säger: Så var det inte meningen att det skulle vara, utan det skall vara på det här sättet i stället. Då är man snabbt tillbaka i det "ansvarstagande" som ofta förknippas med den typ av regelstyrning som vi haft.

Jag tyckte att Lars Leijonborg formulerade sig på ett mycket bra sätt när han sade att det är en dynamik som skall släppas loss. Det är en hagelsvärm, sade han, av förslag och idéer som skall komma fram.

Det är ju just den situationen som vi skall eftersträva. Då är det så viktigt att vi som ansvariga centrala politiker inte redan från början lägger hämsko på den diskussionen och utvecklingen genom att direkt tala om hur saker och ting skall vara och skötas, oavsett om vi har erfarenhet från klassrummet, från katedern, eller inte.

Det förslag om profilering och valfrihet som vi snart skall fatta beslut om är mot den bakgrunden viktigt. Jag tycker att utskottet på många sätt har bidragit med bra skrivningar och förtydliganden. Jag har ingen anledning att kommentera dem. Jag tycker också att utskottets talesman Helge Hagberg satte in frågan i ett intressant historiskt perspektiv. Det tjänar naturligtvis också sitt syfte.

Propositionen och det kommande riksdagsbeslutet innehåller många andra inslag utöver målstyrning och decentralisering, även om dessa är de centrala frågorna, som inte direkt rör styrningen. Grundläggande för förslagen och åtgärderna är att de bygger på synsättet att vi alla har ett gemensamt ansvar för att nå en bra skola. När jag säger alla menar jag stat och kommun, rikspolitiker och lokala politiker, anställda, elever och föräldrar. Jag som socialdemokrat har att förvalta ett arv på detta område som vi har anledning att vara stolta över. Vi har gått i spetsen för utbyggnaden av den svenska skolan, som får goda vitsord vid internationella jämförelser. Jag kan konstatera att det här i kammaren råder delade meningar bland oppositionen om de förslag som vi lägger fram är bra eller inte, och så skall det vara i en demokrati. Men jag kan också konstatera att de enda förslag som har möjlighet att samla en majoritet av kammarens ledamöter bakom sig är de förslag som finns formulerade i propositionen.

Socialdemokraterna leder arbetet med att förnya skolan. Vi leder arbetet med att decentralisera skolan. Det är en oerhört stimulerande arbetsuppgift. Min förhoppning är att vi kan göra det tillsammans.

Anf. 29 ANN-CATHRINE HAGLUND (m) replik:

Fru talman! Ambitionen att skapa en skola för alla är lovvärd, och jag tror att vi alla delar den uppfattningen. Men vi har inte nått dit. Vi har inte en skola för alla. Vi har inte likvärdighet i utbildningen därför att vi inte förmår

att i skolan ta vara på och utveckla varje enskild elevs resurser och tillerkänna alla likvärdighet oavsett begåvning, intresse och talang. Vi har inte förmågan att utveckla varje elevs specifika begåvning. Grundfelet är att vi inte slår fast att skolans huvuduppgift är att ge kunskaper och färdigheter. Vi ger inte möjligheter till undervisning efter anlag och intresse. Vi ger inte valfrihet. Vi är inte tillräckligt öppna för alternativ och mångfald. En socialdemokratisk skolpolitik kan inte lösa detta. Det visar den proposition vi nu behandlar, och det visar budgetpropositionen och anförandena här i dag av Helge Hagberg och statsrådet Persson.

I dag, säger statsrådet Persson, skall vi diskutera skolans styrning och utveckling, och då skall vi inte diskutera en massa andra saker. Det är klart att vi skall göra det. Vi måste diskutera en precisering av mål, kunskaper och färdigheter om vi skall diskutera skolans styrning och utveckling. Vi måste diskutera betygens vikt för utvärdering. Vi måste diskutera statsbidraget, som är så viktigt för decentraliseringen. Vi måste diskutera ökad valfrihet för cleverna och en tidigare skolstart. Vi måste diskutera lärarnas roll, den stoffträngsel och känslan av att inte räcka till som de så starkt upplever. Det här är centrala saker för skolans styrning och utveckling.

Så säger statsrådet att vi moderater anser att det är bra med decentralisering. Men sedan skall vi styra. Så är det inte. Statsrådet betonar själv att statens ansvar inte får vika när det gäller skolan. Just precis! Men vi här i riksdagen måste ange de mål som gäller för skolan. Vi måste ange att skolans huvuduppgift är att ge kunskaper och färdigheter. Sedan skall vi skapa instrumenten. Vi skall lämna ett statsbidrag som följer eleven. Vi skall låta den enskilda skolan, lärarna, föräldrarna och eleverna utforma arbetet på det sätt de finner bäst, för de vet faktiskt bäst hur man skall arbeta för att nå målen. Men målen skall vi ange.

Fru talman! Alla mina frågor till statsrådet är relevanta, och de kvarstår.

Anf. 30 LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Fru talman! Skolministern sade att skoldebatten nu är ungefär lika snårig som han minns den från sin period i riksdagen. Låt oss ha en gemensam föresats att vi som för skoldebatten måste komma bort från den krångliga begreppsapparatur som präglar denna debatt och som utgör en ständig mur mellan oss och dem som är mest berörda av det som vi talar om, nämligen föräldrar och elever. Det måste bli ett slut på sådant som vertikala arbetsenheter, basresursmedeltal, veckotimpriser, förstärkningsresurs, och allt vad det heter. Vi måste tala ett språk som människor förstår.

När skolministern sedan säger att det också är ungefär samma debattörer gäller det dock inte mig, för mina erfarenheter på detta område är ganska färska. Jag ledde ett programarbete inom folkpartiet under åren 1986 och 1987. Det är på det jag lärde mig under de åren som jag framför allt bygger mina ståndpunkter. De erfarenheterna gjorde mig delvis beklämd. Vart jag än kom mötte jag ungefär samma reaktioner som också Eva Goës berättade att hon hade mött nyligen. Ändå tycker jag att man i ett internationellt perspektiv naturligtvis skall erkänna det som är bra i den svenska skolan. Jag tar litet åt mig äran av artikeln i *The Economist*. Jag var en av dem som blev intervjuade. Det är klart att jag underströk för reportern de goda inslagen i

den svenska skolan. Men vi måste också komma ihåg de stora problem som de verksamma inom skolan upplever.

När det gäller vår olika syn på det här med kommunala skolplaner tror jag faktiskt att det finns en viss åsiktsskillnad mellan oss beträffande hur decentraliseringen skall gå till. För att tala i klartext är jag framför allt intresserad av en decentralisering till varje skolenhet, som byråkraterna säger, därför att jag tror att det är den nivå som är överblickbar och som de verksamma känner för. Självfallet har kommunalpolitikerna en roll att spela här, men för mig är det en mycket mindre viktig roll än den som de dagligen verksamma har att spela.

Jag liksom Ann-Cathrine Haglund påstår att de allra flesta frågor som ställdes var högst relevanta och direkt föranledda av propositionen, t.ex. detta med betygen. Det var ni som i propositionen aktualiserade en förändrad betygsättning i allmän och särskild kurs. Det reste ju hela betygsfrågan. Jag kan möjligen ta tillbaka min fråga om mellaningenjörutbildningen och återkomma till den i en fråga till statsrådet i annat sammanhang, men frågan om det nya statsbidragssystemet kvarstår definitivt. Statsrådet måste ge besked om när riksdagen får ett förslag till ett nytt statsbidragssystem för grundskolan.

Anf. 31 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Jag skall gärna erkänna att jag känner mig litet träffad av Göran Perssons inledning, där han sade att det är samma debattörer, att det finns en risk att vi har fastnat i en linje och att vi diskuterar teknikaliteter. Efter att ha tittat i de stolpar som jag hade som underlag för mitt anförande måste jag säga till Göran Persson: Jag skäms inte för den linjen.

Jag skall upprepa några av mina frågor och förtydliga dem. Om jag av Göran Persson kräver ett besked om huruvida han tycker att vi skall ha en likvärdig utbildningsstandard i det här landet är det inga teknikaliteter, mot bakgrund av den kostnadsövertäckning som pågått under ett stort antal år och som fortsätter. Man kan tala vackert om kommunernas ansvar, men när vi vet att kommunerna har olika möjligheter att leva upp till det ansvaret och olika ekonomiska resurser, då är frågan om en likvärdig utbildningsstandard central. Det är en viktig fråga när det gäller linjen. Den kan man alltså svara ja eller nej på, och sedan får man ta konsekvenserna.

Statligt eller kommunalt reglerade tjänster är inte heller någon teknikalitet, Göran Persson, om man samtidigt oroar sig över arbetsglädjen ute i skolorna. Personalen säger klart ifrån: Tafs inte på de statligt reglerade tjänsterna. Då tycker jag att det ansvariga statsrådet kan säga: Nej, det tänker vi inte göra, för det är viktigt att ni har arbetsglädjen kvar, att ni känner förtroende för oss – och att det i fortsättningen får bli som ni vill ha det.

Specialdestinerat statsbidrag är också viktigt när det gäller den här linjen. På grund av den struktur som vårt land har befolkningsmässigt, geografiskt osv. är det oerhört viktigt att vi har specialdestinerat statsbidrag till skolan. Jag hoppas att Göran Persson också tycker det, och då tycker jag att man kan säga så.

Frågan om hur skolan skall fördela sina resurser är också central – det

gäller en central linje. Skall vi även fortsättningsvis fördela de resurserna kompensatoriskt, dvs. ge mest till dem som behöver mest? Det är inte alldeles säkert, om inte Göran Persson är tydlig på den punkten, att det finns en majoritet i kammaren som tycker så. I all synnerhet om man företräder en minoritetsregering måste man kunna göra den typen av deklARATIONER i centrala frågor.

Huruvida profilering och valfrihet skall betyda att man tillåter nivågruppe-ring är en annan central fråga, som hör hemma i min linje, och som jag hoppas också hör hemma i Göran Perssons linje. Det gäller att man säger ifrån att de som ute i landet till äventyrs har tolkat det här förslaget så att det nu är möjligt att nivågruppera, de skall ha klart för sig att det var fel.

Anf. 32 YLVA JOHANSSON (vpk) replik:

Fru talman! Statsrådet sade här att han ville göra människor delaktiga i samhället, att människorna aktivt skulle medverka i skolan och i samhället. Det lät ju mycket bra. Men samtidigt lanserar regeringen en typ av profilskolor som inte, såvitt jag förstår, ger någon ökad möjlighet till påverkan och delaktighet.

Om socialdemokraterna vill skapa en skola där elevers och lärares gemensamma arbete resulterar i en profil, så hade det varit möjligt att bilda andra majoriteter i utbildningsutskottet. Men det var man inte intresserad av. Man var intresserad av att införa en urvalsskola. Vilka möjligheter har en elev, som går i en skola med en viss profil, att påverka så att det blir en annan profil? Ganska små! I stället säger man: Då får du byta skola. Välj en annan skola! Men då är det inte en skola för ökad delaktighet och aktiv medverkan.

Därför blir jag också litet orolig med tanke på urvalsskolorna, när statsrådet säger att skolorna kommer att se litet olika ut i olika kommuner. Jag är med på tanken att allting inte kan se precis likadant ut. Men eftersom vi nu behandlar ett förslag som enligt vad vi i vpk, och många med oss, befarar kommer att leda till att vi frångår principen om en likvärdig utbildning, finns anledning att bli litet orolig. Därför hoppas jag att statsrådet skall förklara litet närmare på vilket sätt de här skolorna skall vara olika i olika kommuner. Kvarstår målet om en likvärdig utbildning för alla?

Anf 33 EVA GOËS (mp) replik:

Fru talman! Jag måste säga att jag känner mig tilltalad av att kommunernas representanter – kommunfullmäktige – skulle få litet utbildning för att ta litet större ansvar ute i kommunerna. Men det är faktiskt så att ledamöterna i kommunfullmäktige, åtminstone i min egen kommun, är faddrar ute på skolorna. Varför lär man sig inte hur skolan fungerar om man är fadder ute på skolorna? Varför skall man behöva gå den andra vägen, så att lärarna blir administratörer?

Vi hade en lista på vad lärarna reagerade mot tidigare, och det var bl.a. att de får administrera för mycket och undervisa för litet. Dessutom: Om nu kommunfullmäktigeledamöter behöver utbildning, så brukar både region och kommun stå för den utbildningen, ofta på folkhögskolor, med hög kvalitet.

Jag anser att kommunerna måste ta större ansvar när det gäller underhåll

av byggnader, när det gäller läroböcker och mat. Men det kan man ju göra i dag. Det finns kommuner som har frikommunprojekt och som kan begära dispens från regler om projektet inte skulle passa in i systemet, osv.

Nog måste väl vi få besluta mer och ha mer inflytande på skolan, vi som är lärare, föräldrar och elever – barn och ungdomar – i skolan. Visa respekt för dem som är i skolan! Det gör man inte genom att verksamheten skall utvärderas och följas upp av någon högre instans. Jag kan tala om att i den skola jag har erfarenhet från har vi haft utvärdering varje vecka i klassen – positiv och negativ kritik av allting. Vi har sett efter hur vi kan förändra och påverka skolans innehåll och verksamhet. Detta kan man sedan föra upp till den lokala styrelsen på skolan, såsom vi i miljöpartiet förordar. Om vi skall decentralisera – decentralisera ner till skolan!

Anf. 34 Statsrådet GÖRAN PERSSON:

Fru talman! Debatten är något förvirrad. Ett par av talarna fortsätter att argumentera som om vi inte hade diskuterat en decentralisering i den svenska skolan. Uppenbarligen har man inte läst propositionen eller utskottsbetänkandet – eller också har man bestämt sig för att det är den här linjen man skall följa till varje pris.

Detta sammanfaller med en annan, något tråkig tendens i svensk skoldebatt. Vi lyfter bara fram sådant som det är bekymmer och problem med. Jag tycker att vi också skall säga att det som sker ute i våra skolor många gånger är mycket bra. Det är ett resultat av hårt arbetande pedagogers insatser, och de är värda respekt för detta. Det är säkert, i ett decentraliserat system, en mycket mer fruktbar utgångspunkt än den griniga och snåriga debatt som förekommer här i kammaren – att bara rada upp alla de problem som man ser framför sig. Till sist tappar ju alla sugen, och ingen har kraft eller förmåga att ta tag i det som är friskt och går att utveckla vidare.

Ann-Cathrine Haglund är kanske den främsta exponenten för den inställning som är en följd av att man inte har förstätt att propositionen innebär ett kursskifte. Hon upprepar samma frågor som jag förut delvis gick förbi med motiveringen att vi nu måste inse att det är en ny situation. Hon kräver mer av decentralisering – för att i nästa andetag kräva mer av centralstyrning och reglering.

På något sätt känns det som om moderaternas hela skolpolitik, med den typ av kritik man har riktat mot den svenska skolan, efter ett sådant här vägval får betydligt svårare att vinna gehör, och får betydligt färre tillfällen att framföras i debatten. Det är något av panik som sprider sig hos Ann-Cathrine Haglund och hennes partikamrater.

I hastigheten formulerar hon sig också litet slarvigt – och det är mänskligt. Men moderaternas skolpolitik, som ju i så stor utsträckning bygger på att alla skall välja vid alla tillfällen, i alla upptänkliga sammanhang, får av Ann-Cathrine Haglund betyget att "vi vet ju att eleverna ändå väljer fel". Det är bra att vi vet att eleverna av och till väljer fel. Det ger kanske viss distans och nyans åt det moderata resonemanget om valfrihet i alla lägen, som kanske har andra syften än att ge alla elever en valfrihet.

Lars Leijonborg är sympatisk, tycker jag. Han har helt rätt anslag: Vi skall bort från den här snåriga debatten. Det finns anledning att i en politisk debatt

om skolan se på skolan som en organisation – och se vilken roll den spelar i både ett nationellt perspektiv och ett lokalt perspektiv. Alla de detaljer vi har omgett oss med genom åren har då faktiskt dolt de politiska frågorna i sammanhanget.

Jag kan lova att jag för min del skall vara mycket försiktig när det gäller att belasta debatten med alla veckotidningar, delningstal etc. som skoldebatten hittills har handlat om. Vidare är jag glad över att Larz Johansson har granskat sitt anförande och kommit underfund med att han inte var så teknisk som han brukar vara. Det är en framgång. Jag tycker att det som Larz Johansson sade i sitt inlägg i många avseenden är politiskt intressant och riktigt. Anförandet tjänar säkert på att Larz Johansson inte mästrat vare sig mig eller andra i kammaren med tal om hur system skall konstrueras eller kontrolleras. Vi får passa oss. De system som vi nu skall avreglera får inte bli oss så kära bara därför att vi kan dem så bra att vi av det skälet blir motståndare till systemens avskaffande. Särskilt gäller det naturligtvis den politiker som främst har sin förankring i en decentralistisk livsåskådning. Det är bra, Larz Johansson, om vi hamnar i en diskussion som handlar mera om principer än om teknikaliteter. Larz Johansson har ställt några konkreta frågor till mig och Ylva Johansson kan väl sägas ha instämt i dessa.

Jag skall precisera mig i frågan om en likvärdig skola. Jag vill att den saken tydligt skall framgå av protokollet.

Det är viktigt att markera att decentraliseringen inte är ett självändamål. Avsikten är inte att den ökade lokala friheten skall användas till att gå från de centralt uppsatta målen för skolan. Vi avreglerar inte skolan för att öka segregation och skillnader i kunskaper och färdigheter mellan elever. Tvärtom är ambitionen att vi med de förändringar av styrningen i skolan som föreslagits skall nå längre i måluppfyllelse. En likvärdig skola, en likvärdig utbildning för alla, gäller som mål för verksamheten.

Vi skall fördela resurserna kompensatoriskt – ja. Det statsbidrag som vi konstruerar är naturligtvis av sådant slag att det ger möjlighet till en likvärdig utbildningsstandard i landets olika delar – ja.

Sedan vill jag säga till Eva Goës att man inte skall underskatta kommunpolitikerna. Jag gör det definitivt inte mot bakgrund av att jag själv har tampats med sådana under ganska många år. De har en väldigt stark känsla för sin bygd. Den som kämpar för sin hembygd kämpar ju också ofta starkt för skolan. Det finns ett genuint intresse och ett genuint ansvarstagande som – också i denna situation, där vi skjuter besluten allt längre ut – måste göras politiskt synliga. Det är ett viktigt inslag. När vi lägger ut mer av inflytande och beslut lokalt skall det finnas en lokal politisk nivå där besluten fattas och görs tydliga. Det måste finnas en nära politisk nivå för alla dem som är professionella i verksamheten. Här skall alltså finnas någon som de kan vända sig till och diskutera med. Den politiska nivån är den kommunala nivån.

Att kommunerna nu får ett ökat ansvar för skolan sammanfaller utomordentligt väl för deras del med den utveckling som pågår i en lång rad kommuner mot ett nytt sätt att styra och stimulera den kommunala verksamheten. Vi måste medge att det ser litet olika ut i kommunerna. Det finns ju olika förutsättningar i olika kommuner. Men klart är att kommunpo-

litikerna är såväl kompetenta och beredda som starkt motiverade när det gäller att ta ett ökat ansvar för skolan. Det kan alltså komma att se annorlunda ut, vilket även Ylva Johansson var inne på. Detta är också en sak som man måste förstå när man diskuterar dessa frågor.

Om vi lägger fast mål och riktlinjer centralt, kan man självfallet inte arbeta på samma sätt i olika delar av landet eller i olika skolor i en och samma kommun för att nå uppsatta mål. Det är självklart. Vi måste tillåta en hög grad av frihet för pedagoger för att dessa i samverkan med elever och föräldrar skall kunna komma fram till bra arbetsmetoder och arbetsformer. Då kommer fler än en blomma att blomma. Det är naturligtvis någonting som vi skall se positivt på och som inte får vara i motsatsställning till de centralt uppsatta målen om en likvärdig skola. Det uttrycket har en vidare och djupare innebörd. Det handlar alltså inte om att det skall vara en likformig skola som i sina fysiska yttre former är likadan på plats efter plats.

Fru talman! Jag har här gjort några korta kommentarer till de olika synpunkter som mitt anförande föranledde. Jag förstår att jag har ytterligare möjlighet att tala från talarstolen och då skall jag säga några ord om ett nytt statsbidragssystem.

Anf. 35 ANN-CATHRINE HAGLUND (m) replik:

Fru talman! Jag ber om ursäkt för att jag tidigare sade fel. Men både ledamöter och statsråd kan ju säga fel i denna kammare när det gäller att titulera folk. Jag hoppas dock att det är oss alla förlåtet om någonting sådant händer.

Jag tycker i likhet med statsrådet att Lars Leijonborg är sympatisk. Men när jag efterlyste en betygsdebatt var det inte en debatt av det slag han förde som jag ville ha.

Debatten är förvirrad, säger statsrådet Göran Persson. Vad beror då det på? Jo, det beror på att den här propositionen är så oklar att det har uppstått en lång rad frågetecken. Frågorna har också upprepats under debatten, men vi har inte fått några svar. Vi moderater har tagit upp sådant som vi anser vara viktigt för styrningen och utvecklingen av skolan, och självfallet gör vi det i dag också.

Vi säger ja till decentralisering, och vi vill gå ännu längre än regeringen. Men propositionen ger inte klarhet. Mycket av det som sägs i propositionen låter fint. Men som den erfarna kommunalman som Göran Persson ändå är måste han förstå att vi vill ha svar på frågan om statsbidraget – om man nu menar allvar med talet om decentralisering av skolan – och att vi vill ha bort de regler som styr skolledare, tjänstemän och andra på det kommunala planet. Vi menar således allvar när vi talar om decentralisering. Statsrådet måste också förstå att vi, eftersom det skall finnas mål för skolan, måste precisera dessa. Vi måste tala om kunskaper och färdigheter. Vi måste ange vad vi menar.

Statsrådet säger att jag har medgett att eleverna ibland väljer fel. Ja, det är klart att elever kan välja fel i skolan. Det är ett ansvar för föräldrar, politiker och lärare att ge eleverna hjälp, så att de kan välja rätt. Men vi har också ett ansvar när det gäller att skapa en skola där det finns förutsättningar för att korrigera felval. Vi har t.ex. talat om ökade valmöjligheter på högstadiet.

Enligt vårt förslag finns det möjligheter att efter årskurs 9 göra kompletteringar, om man har gjort felval eller om man behöver fördjupa sig mera i ett ämne. En skola eller ett val får aldrig bli en återvändsgränd.

Vi måste skapa sådana förutsättningar i skolan att eleverna alltid får just den undervisning och hjälp som de behöver.

Jag konstaterar att vi inte har fått veta vad statsrådet anser om betygen som är så viktiga eller om skolstarten som är så viktig för den fortsatta utvecklingen. Men vi kanske får veta något om statsbidragen. Inte heller har vi fått veta vad statsrådet avser att göra när det gäller lärarrollen och läraryrket. Hur skall läraryrket kunna bli attraktivt igen? Vad vill statsrådet göra för att stärka lärarnas roll? Om något är viktigt för utvecklingen av skolan så är det väl dessa saker.

Anf. 36 LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Fru talman! Jag och skolministern hade en debatt förra veckan där han sade att jag var en klok karl. Då sade jag skämtsamt i min slutreplik att jag var litet svag för smicker och skulle hålla inne med de ytterligare giftigheter jag kunde komma med. Han tog uppenbarligen det där ad notam och säger nu att jag är sympatisk. Det finns någonting i politiska sammanhang som brukar kallas dödskyss, och jag blev litet orolig, men sedan fru Haglund också har uttalat sin sympati är väl balansen återställd.

Skolministern skall inte komma undan riktigt så lätt, därför att det är ett antal rätt allvarliga frågor som har ställts och ännu inte fått något svar.

Göran Persson kom in i regeringen efter en cirkusföreställning utan like, då man lovade saker, tog tillbaka och lovade igen. Skolvärlden frågar sig nu vad som egentligen gäller. Är det så att regeringen bedömer – som den gjorde under fem dagar i januari – att vikariesituationen i grundskolan är så allvarlig att det behövs särskilda pengar för att få ett system med fasta vikarier? Det löftet gavs av både statsminister, finansminister och skolminister, men det togs tillbaka lika snabbt som det hade uttalats. De argument som talade för detta löfte under fem dagar måste ändå finnas kvar. Folkpartiet har motionerat om extrapengar som kan användas till fasta vikarier. Kan vi räkna med ett socialdemokratiskt stöd på den punkten?

Skolministern sade att det verkar som om somliga av oss inte har läst propositionen. Det är väl så att vi har läst den och sett orden, men vi förstår ändå inte riktigt hur de orden omsätts i praktiken. Det är så uppenbart för oss att det finns ett direkt samband mellan vad som i praktiken uppnås i form av decentralisering och det statsbidragssystem som finns.

Skolministern talade i en kommentar till Larz Johansson om "det statsbidrag vi konstruerar". Uppenbarligen sitter man i departementet och "pular" med ett system. Det är då mycket intressant, dels för utbildningsutskottet, av rent arbetstekniska skäl, dels framför allt för hundratusentals elever och lärare, att få veta när den processen kan förväntas vara avslutad. Förslaget var utlovat till förra våren. När kan vi räkna med att socialdemokraterna har tänkt färdigt?

Anf. 37 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Göran Persson sade i sitt inledningsanförande att han inte skulle låta lura sig att ge besked. Han gav ändå några – vilket var bra – och jag skall se om det går att lura av honom ett par till.

Regeringen har fram till nu alldeles bestämt hävdad – och det är riktigt – att det inte går att förändra skolan särskilt bra om man har personalen mot sig utan att det går mycket lättare om man har personalen med sig, och personalen i skolan har gett ett klart uttryck för att den även fortsättningsvis vill ha statligt reglerade tjänster. Därför vore det rimligt att Göran Persson gav beskedet att den skall ha det. Det är en fråga som kvarstår.

Den andra frågan som kvarstår från vårt tidigare replikskifte är vad profilering och valfrihet kan leda till. Göran Persson är precis lika medveten som jag om hur debatten går ute i landet och hur man på olika ställen har gjort olika tolkningar av vad som nu kommer att vara möjligt. Det som är allvarligt är att man på ett antal platser i olika hög grad tolkar in möjligheter att nivågruppera, att avvika från den grundläggande tankegången om allsidigt sammansatta klasser osv. Då är det rimligt att skolministern, i ett sådant här principiellt anförande, ger beskedet att den sortens tolkningar inte är riktiga.

Anf. 38 YLVA JOHANSSON (vpk) replik:

Fru talman! Som jag sade i mitt anförande, Göran Persson, är vi i vpk anhängare av en ökad mångfald i skolan. Jag nämnde parollen Mångfald – inte enfald, och jag instämmer naturligtvis i att den likvärdiga skolan inte skall förväxlas med den likformiga skolan. Jag eller mitt parti har heller aldrig företrätt den åsikten.

Vi i vpk är oroliga för att en övervältring av kostnaderna för skolan på kommunerna, ett system med urvalsskolor, differentierade lärarlöner etc. skall leda till att den likvärdiga utbildningen riskeras. Jag är orolig för att just skolornas möjligheter att på ett flexibelt och behovsrelaterat sätt lösa sina problem skall gå förlorade. Jag vill hävda att den oron är befogad. Jag har fått lära mig att resultaten av regeringens politik inte alltid blir sådana som ministern förutskickar innan politiken genomförs.

Jag blev ganska ledsen när Göran Persson sade att vi inte har läst materialet. Jag gör sannerligen mitt bästa för att klara riksdagsarbetet, och det är ganska fullt att påstå att jag inte har läst propositionen eller betänkandet. Men jag nöjer mig naturligtvis inte med att acceptera regeringens egen beskrivning av de konsekvenser som kan förväntas av förslagen. Det vore väl skräp till folkvald opposition om vi inte ifrågasatte och emellanåt betvivlade vad regeringen säger.

Anf. 39 EVA GOËS (mp) replik:

Fru talman! I mitt inlägg pekade jag verkligen på möjligheterna i skolan. Som ett levande exempel tog jag dessa 27 elever som fick chansen att förvalta ett ansvar, bl.a. för skolans undervisning och schemaläggning. Jag glömde att säga skolmaten – som jag nu kommer att tänka på eftersom jag är jättehungrig. Eleverna delades upp i två grupper därför att de hade ett för litet rum att sitta och äta i. Vi utformade skolan, miljön och arbetsmiljön.

Eleverna fick vara delaktiga i budgetarbetet.

Sedan kommer man och säger att man har tilltro till de lokala ledamöterna i kommunfullmäktige men att de måste se på skolplanerna.

Kulturskolan har vi kunnat införa utan skolplaner. Skall inte ledamöterna vara mer intresserade och försöka ta sig ut i skolorna? Varför skall det hela tiden vändas åt det andra hållet, så att det är skolans personal som skall jobba och administrera? Vi håller på att administrera ihjäl skolan.

Jag instämmer i Ylva Johanssons inlägg om att vi inte skulle vara pålästa. Jag sade tidigare att propositionen tilltalade mig från början, men när jag började läsa mellan raderna och såg alla motsägelser tyckte jag inte längre att den visade hän mot en decentralisering av ansvar och inflytande över arbetet, med självförvaltande skolor m.m.

Anf. 40 Statsrådet GÖRAN PERSSON:

Fru talman! Det finns anledning att återigen understryka att detta är en i huvudsak principiellt hållen proposition, där grunden läggs för kommande års reformarbete. Den som tar del av propositionen ser ju att konsekvenserna av den blir en lång rad konkreta förslag av varierande art. Det blir förändringar i förordningar, förändringar i statsbidragssystem och förändringar i den statliga skoladministrationen. Det är ett mycket stort och omfattande reformarbete. Det blir min uppgift att tillsammans med andra politiker på central nivå försöka ge detta en konkret innebörd.

Det är i och för sig hoppfullt när fru Haglund säger att det är mycket vackra ord och tjugiga formuleringar.

Det är bra att hon tycker det, eftersom detta är en principiellt hållen deklARATION, en principproposition. Om Ann-Cathrine Haglund tycker att den innehåller bra formuleringar är detta något som jag i och för sig hälsar med tillfredsställelse, eftersom det kanske lägger grunden för en samsyn när det gäller den politik som man bör föra för att driva skolans utveckling framåt.

Jag vill understryka att ni inte skall förvänta er att den här propositionen i ett slag löser alla de många svåra tekniska frågeställningar som hänger samman med en decentralisering av skolan. Det har aldrig varit avsikten. Avsikten har varit att här i riksdagen få till stånd en diskussion, en debatt, kring hur vi ser politiskt på en decentralisering av den svenska skolan. Det är den debatten som vi skall föra i dag, och det var den debatten som jag försökte renodla genom att säga att vi skall akta oss så att vi inte återigen ramlar i de fallgropar som svensk skoldebatt så ofta trillar i, och som så många av dagens aktörer trillar i av och till. Jag vill därför inte gå in i detaljdiskussioner.

Det finns anledning att än en gång betona att detta är en principproposition och att om den följs av handling på alla de områden som det här ges möjlighet till, kommer den att betyda väsentliga förändringar när det gäller styrningen av den svenska skolan. Om så sker är det en stor proposition, och det är min ambition att göra den till detta.

När vi nu talar om principer, ideologi och skolpolitik vill jag uttrycka den förhoppningen att moderata samlingspartiet, vad gäller synen på skolans verksamhet, i framtiden mer återgår till sina rötter. Den inriktning på

kunskap och färdigheter som moderaterna numera gör sig till tals för när det gäller skolan är för snäv. Det är inte bara kunskaper och färdigheter som skolan skall bibringa eleven, det är också en fråga om en social fostran, en medborgarfostran. Det är i det perspektivet som vi måste se skolan.

Om man går till tidigare tänkare på området från det moderata samlingspartiet, som då hette högerpartiet, framgår tydligt att de förstod skolans dubbla roll i sammanhanget. Gå till Gösta Bagge eller den kände forskaren Wilhelm Sjöstrand, som i skoldebatten under 40-talet så tydligt klargjorde denna dubbla funktion hos skolan. Att dagens moderater har gått ifrån detta idéärv är väl i och för sig inte ett så stort bekymmer för kammarerna som sådan, men när tonläget höjs ifrån denna nya position blir det en mycket flack och grund debatt. Ett parti som säger sig vara konservativt och stå för tradition och kontinuitet borde hålla sig något för gott för en sådan debatt. Jag hoppas man i det avseendet går tillbaka till sina rötter.

Lars Leijonborg, Larz Johansson och också i viss mån fru Haglund har uppmanat mig att säga några ord om statsbidragssystemet. Det skall jag gärna göra. Jag skall också gärna hålla med fru Haglund om att statsbidraget, i det perspektiv vi nu talar om, har en mycket central roll. Det är självfallet ett av de instrument som kommer att användas för att man utifrån lokala förutsättningar i kommunerna skall ha möjlighet att nå de mål som vi lägger fast från riksdag och regering.

Jag menar att vissa principiella utgångspunkter bör gälla för detta statsbidrag. Det kan uttryckas kort. Det skall garantera en likvärdig resurs till skolor och kommuner med olika behov. Det skall lämna avgörandet om hur resurserna skall användas till den lokala nivån. Det skall vara enkelt och lättöverskådligt, men det skall också, vilket jag tycker är viktigt, medge en ekonomisk kontroll och en uppföljning av hur resurserna används. Detta är egentligen på intet sätt sensationellt. Alla stora organisationer som styrs av mål och där man också decentraliserar ansvaret för hanteringen av de ekonomiska frågorna långt ut i systemet har den här typen av principiella riktlinjer. Detta skall naturligtvis kombineras med en uppföljning och en utvärdering som den statliga skoladministrationen skall medverka till. En mycket stor uppgift som vi har framför oss är att se till att den då rustas för denna nya arbetsuppgift. Brister den länken fungerar inte målstyrningen som metod. Decentraliseringen kan då lätt övergå i en utveckling som innebär att vi inte kan hävda att vi har en likvärdig utbildningsstandard i den här landet i ordets bästa mening. Den statliga skoladministrationen är alltså strategisk.

Jag är ledsen om jag på något sätt undervärderat den arbetsinsats som Ylva Johansson gjort i samband med att hon läste in propositionen. Det var inte min mening. Men jag blir litet förtretad när jag tvingas att argumentera om självklarheter och för linjer som faktiskt finns uttryckta i propositionen, precis som om de inte gällde och vi inte stod för dem.

Jag blir också litet irriterad när man drar våldsamma politiska konsekvenser när det gäller profilskolorna, gör de grövsta karikatyrer och kallar detta system för ett urvalsskolesystem. Det var mot den bakgrunden som jag ställde den kanske något slarviga frågan om man inte hade tagit del av propositionen. Jag är ledsen om Ylva Johansson uppfattade det som en oförskämdhet. Det var inte min mening. Jag tycker att man skall vara

Prot. 1988/89:63
8 februari 1989

*Skolans utveckling och
styrning*

försiktig och tänka sig för innan man beskriver profilskolorna, som i huvudsak har sin förankring i de kulturprojekt som Bengt Göransson har stimulerat till, som om det är fråga om att byta skolpolitik och att vi här i landet går mot en urvalsskola. Detta är inte avsikten, och det framstår klart för dem som vill läsa propositionen på ett objektivt sätt.

Fru talman! Det återstår en lång rad frågor som man har krävt att jag skall svara på. Det blir säkert tid till detta förr eller senare i andra sammanhang här i kammaren och i andra debatter som vi kommer att föra. Jag har i dag velat markera att jag ser på de här frågeställningarna utifrån den erfarenhet jag har vunnit på det lokala planet. Den debatt som förts i riksdagen, och som i dag tyvärr fortfarande lever kvar, känner jag inte igen ute bland de människor som arbetar på fältet, vare sig hos lokala politiker eller lokala yrkesutövare.

Min ambition är att i skoldebatten föra in den samsyn och det samförstånd som finns i vårt land kring vår nations viktigaste tillgång, utbildningssystemet och de barn, ungdomar och lärare som finns i detta.

Förste vice talmannen anmälde att Ann-Cathrine Haglund, Larz Johansson, Ylva Johansson, Lars Leijonborg och Eva Goës anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 41 ALF WENNERFORS (m):

Fru talman! Jag upplever att den här debatten varit mycket bra. Jag känner stor respekt för de deltagande debattörerna. De har givit uttryck för mycket kunnighet och engagemang. Att debatten, herr statsråd, handlat rätt mycket om snåriga tekniska resonemang får vi nog leva med.

Jag förstår att jag kommer att trampa i klaveret eftersom skolministern talat om hur en sådan här debatt skall gå till och vad den skall handla om. Jag upplever nämligen alltmer att skolpolitiker går förbi ett huvudproblem och en viktig orsak till att det på vissa håll i grundskolan råder kris - jag sade på vissa håll, inte på alla.

Regeringens proposition är förvisso ett mycket intressant aktstycke, och det sägs en hel del klokt i den. Detsamma gäller utskottets betänkande. Det gäller naturligtvis också, som jag redan sagt, den här debatten.

I den gemensamma center-kommunistreservationen, nr 2, berättas om en undersökning som skolöverstyrelsen har gjort och där man redovisar att det finns en förtroendeklyfta mellan lärarna och de lokala skolpolitikerna: "Lärarna anser att skolpolitikerna vet för litet om förhållandena i skolan och att de saknar kompetens att styra verksamheten." Och så vill reservanterna att de förtroendevalda skall utbildas.

När jag i maj 1987 började göra studiebesök i grundskolan i olika kommuner runt om i landet och fortsatt med detta under 1988 har jag mött denna inställning hos skolfolk. Möjligen kunde man fråga Larz Johansson m.fl. varför de inte passar på att föreslå utbildning även för riksdagsmän.

I propositionens inledning sägs en hel del klokt om utbildningens roll i samhällsutvecklingen. Därefter räknar skolministern upp en mängd olika insatser för att förnya skolans inre arbete: lärarresurserna skall disponeras friare, samarbetet lärare emellan skall stimuleras, personalfortbildningen har ökat, skolledarutbildning har startats osv. Uppräkningen är lång, och

även om ytterligare insatser som är på väg redovisas, finns inte – som jag ser det – kärnproblemet med. Det finns inte heller med under något annat avsnitt – det finner man när man läser vidare i propositionen. Inte ens i avsnittet om ökat inflytande och medansvar för föräldrar och elever behandlas det som jag tycker är problemet. Det behandlas inte heller i det avsnitt som handlar om specialpedagogik i skolan och i lärarutbildningen, trots att avsnittet behandlar frågan om de elever som har svårigheter. Det är självfallet angeläget att det satsas extra på specialpedagogiken när det gäller handikapp av olika slag. Vissa inlärningssvårigheter liksom koncentrationssvårigheter nämns. Brister hos lärarna pekas det på liksom på illa planerade scheman, felaktigt placerade lokaler osv.

Grundproblemet i dagens skola talas det alltså inte om. Inte ens Larz Johansson har gjort det, om jag har läst hans motion rätt. Han har inte heller behandlat det i reservationen, och ändå har han lyssnat på lärarna. I debatten här tyckte jag att Eva Goës och även Ann-Cathrine Haglund var inne på frågan, även om den berördes ytterst litet, om hur det ser ut till vardags i skolan i dag.

Det är enormt viktigt att vi politiker, såväl de lokala som de på riksplanet, lyssnar mer på skolfolket. När jag säger "skolfolket" menar jag alla de olika slag av yrken och vuxna som är engagerade i skolan.

Så här skrev lågstadieläraren Berit i ett av sina veckobrev till föräldrarna för ett och ett halvt år sedan:

"Kära föräldrar! På grund av att så många barn är impulsstyrda har arbetsituationen i klassen avsevärt försämrats. Barnen saknar gränser och hämningar. Vi som arbetar i klassen känner oss som polis. En stor del av lektionerna går åt till att försöka lära barnen att lyda, lyssna och visa hänsyn. De är elaka mot varandra och retas. Mentaliteten är: JAG först, JAG störst, JAG mest, JAG bäst, JAG genast och JAG allenast. Barnen bryr sig inte om tillsägelser från lärare eller övrig skolpersonal. Många är uppkäftiga. Det är en omöjlig arbetsituation för mig att ensam försöka fostra 24 barn samtidigt, dvs. lära dem det de skulle kunnat, då de började skolan."

Fru talman! Så här kan en lärare beskriva situationen. Observera vad hon säger, att det är en omöjlig arbetsuppgift att ensam fostra 24 barn, dvs. den fostran som barnen skulle ha fått hemma hos sina föräldrar före sjuårsåldern.

Det är alarmerande att en av mina bästa lågstadielärare vill ge upp, sade en rektor i en förortskommun till Stockholm vid ett av mina studiebesök. Läraren är 45 år. Betygen i hennes lärarexamen för 20 år sedan var de allra bästa. Hennes arbetsinsatser kännetecknas av kompetens, flit och engagemang. Hon älskar sitt yrke, och hon gör allt för sina elever. Men det hjälper inte, säger hon. Barnen är inte socialt skolmogna. De kan inte sitta still. De är oroliga, okoncentrerade och otrygga. De pratar och skriker i munnen på varandra. De bråkar ständigt. Mobbningfallen avlöser varandra. Det är nästan hopplöst att lära dem ett hyfsat uppträdande. Gränser och spärrar saknas. När de inte får som de vill kan man få höra "dra åt helvete jävla slidhora" eller "vad tar det åt dig förbannade bög", om det är fråga om en manlig lärare. Detta, säger hon, får man höra av sju- och åttaåringar.

En lågstadielärare i Skellefteå sade till mig att hon under sitt lärarliv aldrig

haft det så slitsamt och besvärligt som nu. För första gången hade hon inte hunnit lära eleverna alla bokstäverna under första skolåret. Detta brukar man vara klar med i mars. Detta är inte någon bra grund för att lära sig kunskaper och färdigheter.

Jag tycker att skolministern går litet väl långt när han kritiserar oss moderater för ett grunt resonemang, när vi understryker vikten av kunskaper, färdigheter och kvalitet i detta sammanhang.

Fru talman! Jag har redovisat några exempel på vad skolfolket har att berätta. Låt mig därvid säga att man inte skall generalisera. Jag har upplevt många skolsalar där det råder stor arbetsglädje och arbetsro och många skolor där skolfolket inte har de här problemen. Men, som många har sagt, det är för många skolklasser där undervisningssituationen uppfattas som nästan hopplös. Det är för många barn i för många skolklasser som är otrygga och störda. Vad beror detta på? Och nu kommer jag till det problem som vi inte debatterar särskilt mycket.

Någon debattör har tidigare sagt att de mest bekymmersamma skolproblemen grundläggs i lågstadieåldern. I dag, när våld och klotter diskuteras, kan vi säga att ungdomsvåld och klotter grundläggs i lågstadieåldern. Jag menar och säger: Problemen grundläggs i hemmen när barnen är små. Jag sade i förra veckans allmänpolitiska debatt, då vi debatterade rättstryggheten, att en orsak är att alltför många föräldrar helt enkelt inte har tillräckligt med tid för sina barn. Föräldrarna orkar inte. Båda makarna måste arbeta på heltid för att få hushållsekonomin att gå ihop. Det är socialdemokratisk familje- och skattepolitik som medverkat till småbarnsföräldrarnas dilemma. Jag är övertygad om att varenda förälder älskar sina barn. De är medvetna om föräldraansvaret. De vill göra allt för sina barn. Men varför blir det så fel? Varför försummar så många föräldraansvaret? Varför överlåter så många ansvaret på dagis, skolan och samhället? Samtidigt kan man undra varför de politiker som sysslar med dessa olika områden – familjepolitik, skatter, skolan och rättstrygghetspolitik – inte debatterar frågan om föräldraansvaret.

Hur skall vi få föräldrar att inse att det trots hushållsekonomiska svårigheter inte finns någonting viktigare i deras liv än deras barn? Ingenting får gå före. Det är egentligen indirekt ett slags brottslighet att försumma föräldraansvaret. Det som sker just i dag i hundratusentals hem är avgörande för hur det blir senare i livet.

Jag sade i förra veckan: Tänk om statsministern och partiledarna sade någonting om detta, riktade sig till föräldrarna och ställde krav på vuxengenerationen att ta ansvar när det gäller att ta hand om barngenerationen!

Fru talman! Visst har som sagt dagens skoldebatt varit bra. Jag kan instämma i mycket – inte minst i vad min partivän Ann-Cathrine Haglund har sagt. Men debatten måste också handla om dagens ödesfråga, nämligen om hur vuxengenerationen tar hand om barngenerationen, hur föräldrarna tar hand om och fostrar sina barn.

Överläggningen var härmed avslutad.

Kammaren övergick till att fatta beslut i ärendet.

Mom. 1 (principer för en förändrad ansvarsfördelning och styrning på skolområdet)

Utskottets hemställan bifölls med 199 röster mot 102 för reservation 1 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. 16 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (program för utbildningsinsatser riktade till förtroendevalda inom en kommun)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Larz Johansson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (kommunala skolplaner m.m. för att öka det kommunala och lokala ansvaret för skolverksamhetens genomförande)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 3 av Ann-Cathrine Haglund m.fl., *dels* reservation 4 av Larz Johansson och Marianne Andersson – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (förändrad inriktning av länskolnämndernas roll och uppgifter)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering – som ställdes mot utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 5 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. anförda motiveringen – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (länskolnämnderna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Larz Johansson och Marianne Andersson – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (elevernas rätt till de schemalagda lektionerna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (statlig reglering av lärartjänster)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering – som ställdes mot utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 8 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. anförda motiveringen – bifölls med acklamation.

Mom. 13 (flexibelt lönesystem för lärare)

Utskottets hemställan bifölls med 246 röster mot 68 för reservation 9 av Larz Johansson m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 14 (en rambetonad reglering av arbetstiden för lärare)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 16 (tillsättning av tjänster som rektor och studierektor och överklagande av tillsättningsbeslut)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 20 (ett nytt statsbidragssystem för grundskolan)

Först biträdades reservation 12 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. med 123 röster mot 55 för reservation 13 av Larz Johansson m.fl. 140 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 161 röster mot 120 för reservation 12 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. 38 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 21 (kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna vid statsbidragsgivningen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 14 av Larz Johansson och Marianne Andersson – bifölls med acklamation.

Mom. 22 (företrädare i gymnasieskolans skolkonferens)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 15 av Ann-Cathrine Haglund m.fl., *dels* reservation 16 av Larz Johansson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 23 (ökat inflytande och medansvar i skolan för elever och föräldrar)

Först biträdades reservation 19 av Eva Goës med 19 röster mot 18 för reservation 18 av Ylva Johansson. 282 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdades reservation 17 av Lars Leijonborg och Isa Halvarsson med 38 röster mot 18 för reservation 19 av Eva Goës. 263 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 259 röster mot 55 för reservation 17 av Lars Leijonborg och Isa Halvarsson. 4 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 25 (elevföreträdarens förslagsrätt i skolans skyddskommitté)

Utskottets hemställan bifölls med 284 röster mot 36 för reservation 20 av Ylva Johansson.

Mom. 29 (informationen om skolväsendet och utvärderingen av skolverksamheten)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 21 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 31 (individuella valalternativ på grundskolans högstadium)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 22 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 32 (möjlighet att profilera den enskilda kommunala skolan när det gäller innehåll och arbetssätt)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 23 av Ann-Cathrine Haglund m.fl., *dels* reservation 24 av Larz Johansson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 34 (elevers och föräldrars möjlighet till val av skola inom det kommunala skolväsendet)

Först biträdades reservation 26 av Larz Johansson och Marianne Andersson med 37 röster mot 20 för reservation 27 av Ylva Johansson. 257 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdades reservation 25 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. med 96 röster mot 56 för reservation 26 av Larz Johansson och Marianne Andersson. 164 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 164 röster mot 102 för reservation 25 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. 51 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 36 (skolstart vid sex års ålder)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 28 av Ann-Cathrine Haglund m.fl., *dels* reservation 29 av Lars Leijonborg och Isa Halvarsson – bifölls med acklamation.

Mom. 37 (en bättre samverkan mellan barnomsorg och skola)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 30 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 38 (lokalt utvecklingsarbete på grundskolans högstadium fr.o.m. läsåret 1989/90)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 31 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 39 (allmän och särskild kurs i engelska och matematik)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 32 av Ann-Cathrine Haglund m.fl., *dels* reservation 33 av Ylva Johansson – bifölls med acklamation.

Mom. 43 (inrättande av en påbyggnadslinje, m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 34 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 45 (begränsning av antagningen till speciallärarutbildningen inför läsåret 1989/90)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 35 av Ylva Johansson – bifölls med acklamation.

Mom. 47 (tillsyn av skolbiblioteken m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 36 av Eva Goës – bifölls med acklamation.

Mom. 48 (gåvoläromedelsbestämmelse)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 37 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 49 (stimulansbidrag till kommunernas läromedelsinköp)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 38 av Larz Johansson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 50 (granskning av läromedel)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 39 av Larz Johansson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 51 (arbetsstipendier för läroboksförfattare)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 40 av Larz Johansson m.fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

4 § Föredrogs

utrikesutskottets betänkanden

1988/89:UU11 om nordiskt samarbete (redog. 1988/89:4),

1988/89:UU14 om ändring i lagen (1971:176) om vissa internationella sanktioner (prop. 1988/89:22) och

kulturutskottets betänkande

1988/89:KrU9 om TV-avgiften (prop. 1988/89:18).

Förste vice talmannen meddelade att betänkandena skulle debatteras i angiven ordning och avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptogs till behandling utrikesutskottets betänkande 11 om nordiskt samarbete.

Nordiskt samarbete

Anf. 42 KARIN SÖDER (c):

Fru talman! Utrikesutskottet har avlämnat sitt betänkande nr 11 över det nordiska samarbetet under 1988. Av det framgår att det nordiska samarbetet har fått en mera framskjuten position än tidigare och är mer än på länge inne i en förändrings- och utvecklingsprocess. Det nordiska samarbetet har i huvudsak fungerat enligt nuvarande former sedan 1952, men det har under årens lopp undergått nödvändiga anpassningar till utvecklingen. Förändringar i vår närmaste omvärld påverkar direkt det nordiska samarbetet. Integrationsarbetet inom de europeiska gemenskaperna, med målet en ”enhetsakt” som till slutet av 1992 skall garantera en enhetlig EG-marknad för varor, tjänster, människor och kapital påverkar självklart också arbetet inom Nordiska rådet, liksom det förhållandet att vi lever i en alltmer internationaliserad värld. Detta framgår också av Nordiska rådets svenska delegations berättelse till riksdagen.

Det nordiska samarbetet måste därför bli mera offensivt och framåtsyftande för att vi skall kunna möta en tid i utveckling i vår omvärld på ett kreativt och för de nordiska medborgarna positivt sätt.

Vi har en viktig uppgift att mellan de nordiska länderna, med respekt för varje lands egen säkerhetspolitik, enas om gemensamma strategier kring internationella samarbetsfrågor för att nå resultat i förhandlingar med EG och andra parter i vår omvärld inom de ramar som Helsingforsavtalet anger. Norden är en självklar plattform för detta.

Nordiska rådets presidium tillsatte i november 1987 en kommitté för att "utreda hur det nordiska samarbetet i internationella sammanhang kan utvecklas". Kommittén har bestått av 10 parlamentariker från alla nordiska länder, och den har haft en bred politisk förankring.

Utredningen har bl. a. föreslagit att ett internationellt utskott skall inrättas, att en extra session om Europafrågorna hålls under hösten 1989, att ett övergripande arbetsprogram utarbetas för det nordiska samarbetet under de närmaste åren, sett i relation till Europafrågorna, och att arbetsformerna inom Nordiska rådet och ministerrådet blir föremål för en översyn i början av 1990-talet.

Utredningen har också framlagt en lång rad konkreta förslag om åtgärder för ett effektivare arbete såväl inom Norden som i internationella sammanhang.

Händelseutvecklingen inom EG har lett till ett omfattande arbete inom den svenska regeringen och i riksdagen, vilket utmynnat i en proposition "Sverige och den västeuropeiska integrationen" med efterföljande riksdagsbeslut i februari 1988. Riksdagens beslut var ett första offensivt steg för att möta dessa framtida utmaningar. Centerpartiet har dock hävdat att det finns anledning att bredda insynen i Europafrågan till att förutom regeringen också omfatta riksdagen.

Jag vill dock betona vikten av den enighet som råder mellan de nordiska ländernas regeringar om att använda EFTA som förhandlingsinstrument i förhållande till EG. Nordiskt samarbete spelar i detta sammanhang också en mycket viktig roll. En gemensam nordisk strategi ger styrka i detta arbete.

Ser vi till de nordiska samarbetsformerna i ett större perspektiv, så har de tilldragit sig ökat intresse också i vår omvärld. Internationellt sett har bl. a. Beneluxländerna och länder i Centralamerika visat intresse för vår form av samarbete. Små länder behöver varandra i en värld där de stora länderna har så stort inflytande. Det samarbete som vi har, och har haft, inom Nordiska rådet kan visa på en väg för små länder att tillsammans visa styrka. Det är säkert inte den enda modell som man kan arbeta efter, men vi har ett ansvar att visa att här finns en väg. Vi måste med öppenhet se på det intresse som nu visas Nordiska rådets samarbetsformer.

Herr talman! Som jag inledningsvis nämnde har Nordiska rådet enligt nuvarande samarbetsform funnits sedan 1952, med andra ord i 37 år. Under den tiden har en mycket lång rad förslag kunnat realiseras för de nordiska länderna och de nordiska medborgarna. Den nordiska samarbetstanken är mer än en vision. Det är en mycket konkret verksamhet, där en lång rad av de samarbetsvisioner, idéer och mål som fanns med från början har genomförts under åren. De har blivit så självklara att många glömmer att de är resultatet

av ett mångårigt produktivt politiskt samarbete.

Låt mig nämna några exempel. Vi har den gemensamma arbetsmarknaden, som betyder så mycket i olika lägen för de nordiska länderna. Har man stor arbetslöshet i det ena landet, kan den motverkas genom en högkonjunktur i ett annat land. På så sätt kan människor få ett arbete, som är så viktigt för att man skall kunna känna tillhörighet till samhället och också kunna bidra till dess utveckling.

Vi har passfriheten, som vi närmast betraktar som en självklarhet. Det är värt att notera att man inte nått lika långt när det gäller EG-samarbetet. Vi har samarbetet på hälso- och sjukvårdsområdet. Vidare har vi de sociala rättigheterna som finns för varje nordisk medborgare och vi har den nordiska språkkonventionen m.m.

I dagsläget anser jag att det är viktigt att framhålla den nya överenskommelse som har nåtts när det gäller en nordisk arbetsmiljökonvention. Den är mycket viktig, och vi har länge väntat på den. Vi är glada över att ministrarna nu har kommit överens i den här frågan. Allt detta pekar på att det nordiska samarbetet har varit och är inriktat på de nordiska medborgarnas intressen.

Trots alla framsteg som har uppnåtts finns det också motgångar i arbetet. Det råder en tröghet i arbetet, som också måste noteras. Som exempel vill jag nämna avskaffandet av de tekniska handelshindren mellan de nordiska länderna. Här måste arbetet gå snabbare än vad det gjort hittills. Vi får inte komma på efterkälken, eftersom detta betyder så oerhört mycket för de ekonomiska möjligheterna för de nordiska länderna såväl sinsemellan som utåt i omvärlden.

Norden som hemmamarknad var en devis som slogs fast för över tio år sedan. Att avskaffa handelshindren är att ge verklig styrka och innehåll åt den devisen. Det är en nödvändighet, inte minst mot bakgrund av vad som händer i Europa i övrigt.

Formerna för samarbetet inom rådet men också mellan rådet och ministerrådet behöver också utvecklas. Ämbetsmannakommittéernas arbetsformer bör effektiviseras och ges resurser därför, där inte så har skett. En del har faktiskt hänt på det området, och det är vi glada för.

Herr talman! Det finns fall där långtgående förslag antas men där inte tillräckliga resurser avsätts för att uppnå de fastställda målen, de rekommendationer som har antagits av rådet. Det måste för framtiden bli en klar koppling mellan beslut och resurstilldelning, om vi skall kunna behålla trovärdigheten i det nordiska samarbetet. Målen måste formuleras klarare – och där har vi parlamentariker ett ansvar; det är inte bara ett ansvar för ministrarna i deras arbete – och prioriteringar göras för att vi snabbare skall nå fram till de mål som är väsentliga i den tid vi lever i.

I en motion till årets riksdag har vi från centerpartiet väckt förslag om att tillsätta en parlamentarisk utredning för att se hur vi ur svenskt perspektiv skulle kunna utveckla och förstärka det nordiska samarbetet, inte minst i fråga om den nordiska budgetens utformning och utveckling. Jag tror att en sådan utredning skulle vara väl motiverad i dagsläget, och jag hoppas att riksdagen skall behandla motionen med den omsorg som jag tycker att den kräver för att vi skall ta vårt ansvar i det nordiska samarbetet.

Miljön är vår viktigaste framtida och nutida överlevnadsfråga. Miljöpolitik

är internationell politik, eftersom miljöförstöringen inte känner av gränserna mellan länder. Vi har en skyldighet att göra allt som står i vår makt för att överlämna en renare värld till efterkommande generationer. Nordiska rådet har de senaste åren fått en ökad betydelse när det gäller miljöfrågorna. Bl.a. genomfördes på mittengruppens initiativ en extra session i november 1988 för att behandla miljöfrågorna. Ministerrådet fick vid den sessionen majoritet för sitt förslag efter långtgående omarbetning och tillägg av miljö- och socialutskottet, som verkligen gjorde en mycket god insats i det sammanhanget. Majoritetens beslut om havsmiljön var klart otillräckligt, och vi har anledning att återkomma till de frågorna.

Under 1989 kommer Nordiska rådet att genomföra en internationell konferens om havsmiljön med parlamentariskt deltagande från ungefär 18 länder kring Östersjön och Nordsjön, däribland de länder som genom sina floder har utsläpp i dessa hav. Dessa konferenser som Nordiska rådet anordnar fyller enligt min mening en viktig funktion. Där träffas parlamentarer och bildar tillsammans en front för att påverka sina resp. länder. Havsmiljön måste nödvändigtvis räddas. Vår kunskap om vad som händer med våra vatten måste ökas, samarbetet över gränserna intensifieras. Det är en överlevnadsfråga.

Jag skulle vilja rikta riksdagens uppmärksamhet på att det finns en rekommendation från 1985 i Nordiska rådets handlingar, enligt vilken man genom en parlamentariskt förankrad kommitté skall utreda möjligheterna för en mer omfattande harmonisering av de nordiska ländernas lagstiftning på miljöskyddsområdet. Enligt vad jag erfarit har det föreslagits att denna rekommendation skall bli avskriven vid sessionen i Stockholm. Det anser jag skulle vara mycket olyckligt, och jag hoppas att Nordiska rådet vid sessionen tillbakavisar detta. Det behövs fortsättningsvis en offensiv politik för att möta miljöförstöringen, och där ingår lagharmonisering som en betydelsefull del.

Nordiska rådet måste se som en av sina viktigaste framtidsuppgifter att vara pådrivande i miljöfrågan. En gemensam nordisk miljö- och naturresurslagstiftning bör övervägas utifrån högsta ambitionsnivå, vidare en strategi för alternativa energikällor som underlättar avvecklingen av kärnkraften i berörda nordiska länder samt en avvecklingsplan för ämnen som negativt påverkar naturens kretslopp. Även om vi inte har den allra lägsta ambitionsnivån – men det är bra nära – måste vi ha rekommendationen kvar, till dess att vi når den högsta ambitionsnivån på miljöområdet.

Herr talman! Utrikesutskottets betänkande nr 11 behandlar en flerparlamentation om handlingsplanen Norden som kulturell hemmamarknad. Jag gläder mig åt att utskottet ställer sig bakom motionens syften. Det måste tydas så, att riksdagen nu vid omröstningen kommer att rikta en uppmaning till regeringen att rekommendationen beträffande handlingsplanen snart förverkligas. Det gläder mig. Men det fordrar också resurser, det fordrar pengar.

Det finns en reservation fogad till betänkandet, där en nordisk ombudsman föreslås. Reservanterna anser att det behövs en ombudsman som tillvaratar de nordiska medborgarnas intressen med de "friheter" vi redan har uppnått utöver de olika myndigheter som har möjlighet att övervaka

lagstiftningens efterlevnad för de nordiska medborgarna. Systemet med en speciell ombudsman har prövats på andra områden och gett gott resultat. Därför yrkar jag bifall till denna reservation och i övrigt till utrikesutskottets hemställan.

Herr talman! Till sist: Vår omvärld förändras ständigt. Inte bara EG kommer att påverka vår omvärld, utan också den utveckling vi kan notera inom östblocket. Dessa tendenser gör att vi hela tiden måste vara beredda att utvärdera och inte se oss som en isolerad del av världen. Vi är en del av världen och måste ta hänsyn till omvärldens förändringar. I den processen är det viktigt att vi bevarar och bevakar Nordens roll och uppgifter. Norden och Nordiska rådet kommer alltid att behövas. Det är min förhoppning att den session som kommer att äga rum inom tre veckor i denna sal kommer att bli ytterligare ett steg framåt i det nordiska samarbetet och den integration vi har mellan våra länder till fromma för de nordiska medborgarna.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 43 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! Under snart fyra decennier har det nordiska samarbetet varit organiserat inom Nordiska rådets ram. Man har talat om de många små stegens framgång. Man har kunnat peka på flera hundra reformer till medborgarnas glädje, alltifrån så enkla och nära ting som inrikes enhetsporto i Norden till de mera epokgörande, som passfrihet för nordbor eller den gemensamma fria arbetsmarknaden.

Man har också talat om de få – men stora – bakslagen för nordiskt samarbete. Och då handlar det om ett nordiskt försvarsförbund som gick i kvav, om NORDEK som stoppades timmarna innan det var dags för underskrift eller om Nordsat, den stora satellitsatsningen på medieområdet som bara åstadkom många års sega och fruktlösa utredanden. Lika illa i praktiken blev det med Tele-X och ambitionerna att upprätta en gemensam sjöfartspolitik.

Ett genomgående tema på senare år har varit att få Norden som hemmamarknad. Det har gällt områden som valuta, handel, arbetskraftens rörlighet, trafikföring, infrastrukturer eller en enhetlig och dämpad taxepolitik. Men byråkratiskt krångel och politisk oförmåga har lett till att det återstår mycket av hinder och svårigheter när det gäller nordiskt praktiskt samarbete. De som särskilt känner av det är gränsgångare eller kunder och köpmän utmed våra långa inomnordiska gränser.

Men nordiskt samarbete gäller inte bara mellan och inom de fem länderna eller de tre självstyrande områdena. Den allra senaste tiden har frågor om vårt samarbete med främst Västeuropa tagit fart. En svårighet som upplevs i det parlamentariska arbetet – och jag tror för övrigt också på ministerrådsnivå – är de "många bollarna i luften". Vår huvudväg när det gäller Europasamarbete är att gå över EFTA, men det hindrar inte att det har skett och sker en rad samarbeten och diskussioner direkt med EG. Sverige, Finland och Norge har för övrigt gått fram med en särskild transportöverenskommelse med EG-staterna. På detta område finns också samarbetsorganet CEMT.

Mängden av olika kanaler och samarbetspartner kan också spela spratt. Därför är det angeläget att finna ett mönster i hur det nordiska samarbetet med Europa skall ske. I den delen kan den internationella kommitté som Nordiska rådet tillsatt tjäna ett gott syfte. I olika sammanhang har påtalats den låga ambitionsnivån, och det gör också utrikesutskottet i sitt betänkande, där man redogör för de nordiska regeringarnas ambitioner på miljöområdet. Där fick de nordiska miljöministrarna bakläxa i flera omgångar, och så småningom kunde Nordiska rådet komma fram till såväl mer konkreta handlingsplaner på havsmiljöområdet som en allmän miljöplan. Detta var ett exempel på en mycket viktig fråga, där parlamentarikerna i sin otålighet drev miljöministrarna framför sig och pressade fram ett klart förbättrat ställningstagande.

Som ordförande i Nordiska rådets kommunikationsutskott känner jag, herr talman, anledning att kommentera de två korta rader som ägnats kommunikationsutskottets verksamhet i det betänkande vi nu behandlar. Där anges att vi främst ägnat oss åt trafiksäkerhetsfrågor, och jag skall ge exempel på ljusglimtar men framför allt de svårigheter som finns i det parlamentariska arbetet i Nordiska rådets verksamhet.

Vid förra årets session antogs en handlingsplan för ökad trafiksäkerhet i Norden. Det första utkastet till en trafiksäkerhetsplan presenterades i form av ett underlag för handlingsplan till Nordiska rådets session 1987. Vi reagerade då negativt på underlaget, eftersom det inte fanns någon egentlig måldiskussion eller några konkreta åtgärder. Handlingsplanen var betydligt mera plan än handling.

Under det år som följde etablerades emellertid ett bra samspel mellan ministerrådet och dess tjänstemän, företrädna av Nordiska trafiksäkerhetsrådet, och parlamentarikerna i rådets kommunikationsutskott. Vid flera möten diskuterades handlingsplanens innehåll, och ministerrådssidan visade stor lyhördhet för parlamentarikernas synpunkter.

Resultatet blev att ministerrådet i sin budget för 1988 angav trafiksäkerheten som ett prioriterat område för det nordiska samarbetet, och man presenterade en handlingsplan som antogs av rådet i stor enighet.

Handlingsplanen löper över tre år med start 1988. Efter denna period skall en utvärdering ske. För den första treårsperioden, dvs. 1988–1990, har det anslagits 11 miljoner danska kronor. Det kan synas som små pengar, och vi betraktar det från utskottets sida som något av en miniminivå, för – som någon uttryckte det – det är i årsanslag inte mer än vad ett par trafikolyckor kostar.

Handlingsplanen har fyra prioriterade områden: hastighetsöverträdelser, trafiknykterhet, nya förare, oskyddade trafikanter, alla för trafiksäkerheten högst vitala arbetsområden.

Inom kommunikationsutskottet accepterade vi det låga anslaget, om än motvilligt, och var tillfreds med att trafiksäkerheten var ett prioriterat område inom det nordiska samarbetet. Vi såg framför oss en successiv utveckling av budgeten för trafiksäkerhetsarbete.

Det var därför med stor förvåning vi i budgetförslaget för 1989 konstaterade att ministerrådet inte längre ansåg att trafiksäkerheten skulle vara ett prioriterat område för det nordiska samarbetet. Dessutom hade man skurit

ner anslagen från den redan förut mycket låga nivån. Det fina samspel som fanns mellan råd och ministerråd samt ministerrådets lyhörddhet vid planens tillkomst hade nu försvunnit. Detta kan bara beklagas.

Handläggningen av budgeten för trafiksäkerhetsbehandlingsplanen är bara ett exempel på en otillfredsställande beslutsordning när det gäller budgeten för det nordiska samarbetet.

Att vi i det nordiska samarbetet inte skall ha någon överstatlighet är vi nog alla överens om. I budgetsammanhangen borde dock rådssidan få ett större inflytande i framtiden. Ministerrådet skulle då kunna fastställa de yttre ramarna, dvs. den totala budgeten, och lämna sina förslag till prioriteringar. Dessa skulle sedan prövas av rådet och ställas mot rådets eventuella andra förslag. Det tror jag skulle vitalisera både råds- och ministerrådsarbetet. Rådsparlamentarikerna skulle tvingas aktivera sig betydligt mer och verkligen göra avvägningar mellan olika samarbetsområden.

Budget- och kontrollutskottet skulle på detta sätt få en reell funktion. Ministerrådet skulle tvingas att presentera ett betydligt bättre underlag för sina förslag. Som det är nu kan rådet i vissa fall få yttra sig över förslag som kommer i rubrikform utan någon närmare presentation av de föreslagna åtgärdernas innehåll.

Det finns naturligtvis en hel rad olika aspekter att ta hänsyn till vid en eventuell förändring av beslutsprocessen för den nordiska budgeten. Den svenska delegationens ordförande Karin Söder gav besked om att en översyn är på gång av Nordiska rådets arbetsformer m.m. under 1990, och jag finner den översynen ytterst angelägen. Det vore ett lämpligt tillfälle att göra en total genomlysning av budgetprocessen.

Till sist, herr talman, en kommentar till utrikesutskottets förslag i betänkandet. På en enda punkt har utskottet delats i två hälfter, och det gäller svaret på motion 538 av förre vice talmannen Karl Erik Eriksson, som i en rad exempel har visat på hur stort antal hinder det i verkligheten finns för det nordiska samarbetet.

Det är hinder som särskilt drabbar gränsbor, inte minst dem som bor i ett land och arbetar i ett annat land. Motionären anser att det skulle vara värdefullt med en samlad rådgivning, en Nordens ombudsman, som skulle kunna ge upplysning om praktiska hinder och gå de medborgare till handa som får problem.

Utskottsmajoriteten ställer sig kallsinnig till detta. Man har enligt min mening inga tungt vägande sakliga invändningar utan hänvisar till ett nog så sterilt ställningstagande från tidigare år.

Motionen har fått stöd av tre partier i utskottet, och jag ber att få yrka bifall till reservationen. Jag tror alltså att en samlad informations- och serviceinrättning skulle kunna tjäna de nordiska medborgarna.

Herr talman! Jag yrkar som sagt bifall till reservationen och i övrigt bifall till utskottets hemställan i betänkande nr 11.

Anf. 44 MARIANNE SAMUELSSON (mp):

Herr talman! Miljöpartiet de gröna vill ytterligare öka och förstärka det nordiska samarbetet. Nordiska rådet skulle kunna fylla en betydligt viktigare funktion för det nordiska samarbetet än det gör i dag. Detta skulle kunna ske

om de som valdes till rådet valdes direkt av medborgarna i de nordiska länderna. Ett direktval skulle också innebära att rådet skulle få större tyngd och högre status. De nordiska frågorna och det nordiska samarbetet skulle kunna öka i betydelse.

Den nordiska hemmamarknaden med sina drygt 20 miljoner invånare är en god bas för både tillverkning av och avsättning för de flesta produkter. Med denna starka hemmamarknad skulle den nordiska självtilliten öka och självbestämmandet bli mer reellt än i dag. Förutsättningarna är goda för ett utökat nordiskt samarbete, men frågan är om viljan finns.

Det är värt att notera att ett ökat nordiskt samarbete kan och bör bli ett starkt alternativ till EG-anslutning i framtiden. Regionernas Europa, med öppenhet till *hela* Europa och i solidarisk samverkan med utvecklingsländerna, är en grön målsättning.

Genom direktval skulle de nordiska frågorna och det nordiska samarbetet förena människorna i de nordiska länderna. Den nordiska regionen skulle kunna utvecklas som ett centrum i stället för att hamna i utkanten av en EG-union och riskera att bli ett EG:s "Norrlandsproblem".

I berättelsen från Nordiska rådet tas bl.a. upp kritiken som framförts mot det Nordiska ministerrådets låga ambitionsnivå på miljöområdet. För att öka trycket på miljöministrarna att åstadkomma något konkret beslöts om en extra session hösten 1988. Tyvärr ledde inte heller denna session till något konkret positivt på miljöområdet.

"Det nordiska miljösamarbetet har nått botten." Så beskriver Greenpeace det nordiska miljösamarbetet efter Nordiska rådets extrasession 1988, som behandlade just miljöfrågorna.

De nordiska länderna har sagt sig vilja arbeta utifrån principen: Alla nordiska länder skall följa de mest ambitiösa miljömål som något annat nordiskt land har. Detta sprack – bl.a. genom svenskt agerande – under extrasessionen.

I praktiken har det blivit så att sämsta krav från något nordiskt land har fått bli utgångspunkten för nordisk miljöpolitik. I det första förslaget till nordisk havsmiljöplan krävdes t.ex. en ändring av Londonkonventionen, så att denna skulle komma att omfatta även deponering av radioaktivt avfall i havsbotten. Sverige har de senaste åren varit motståndare till de andra nordiska ländernas strävanden på detta område. Mycket beror detta på att Sverige självt har problem med deponeringen av högaktivt avfall och därför inte vill stöta sig med andra länder inom Londonkonventionen.

Sverige bör gå i tåten när det gäller att följa principen att anpassa sig till bästa miljömål som något nordiskt land har.

Kvävetillförsel till haven är ett stort nordiskt problem. Bl.a. måste bilismen – som är orsak till en kanske rent av dominerande mängd kväve, som sargar havet – minska. Öresundsbron och nya bilgenererande motorvägar får inte byggas. Kväveläckaget från jordbruket måste minska radikalt i Norden. I vissa områden bör målsättningen vara 30 % inom en treårsperiod. Kommunikationsutskottets arbete har dominerats av frågor rörande trafik-säkerheten, står det i rapporten. Här måste miljöfrågorna få en ökad plats. Bl.a. måste kommunikationsutskottet naturligtvis ta frågan om kvävet på allvar och börja diskutera den spårbundna trafiken.

Kulturen är ett viktigt samarbetsmoment. Det är den som är vår livsnerv. Nordiska rådet har arbetat mycket med kulturfrågorna. Det ser vi som positivt, men vi tror att det kan göras ytterligare satsningar på gemensamma kulturprogram, m.m.

Vi ser positivt på den rörlighet som finns mellan ländernas arbetsmarknader. Men vi tror, precis som Elver Jonsson och Karin Söder nämnde, att det kan vara positivt med en ombudsman som tar sig an de problem som uppstår. Jag har fått några telefonsamtal från människor som arbetar i ett land och har sin arbetsgivare i ett annat. De säger att lagstiftningen är svår att förstå, och att det är svårt att veta hur det blir den dag de blir gamla och får pension. Här behövs en ombudsman, som kan specialisera sig på de frågorna och verkligen göra något på detta område. Det behöver inte vara så byråkratiskt och stort som det verkade när frågan senast diskuterades, utan jag tror att det räcker att tillsätta någon enda tjänst med en person, som tar sig an och specialiserar sig på just de här frågorna.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Anf. 45 GRETHE LUNDBLAD (s):

Herr talman! Det nordiska samarbetet är en del av vardagen för många nordiska medborgare, för andra synes det som om det bara vore en diskussionsklubb fem dagar varje år. Ofta sprids nämligen den felaktiga bilden att Nordiska rådet bara är den årliga sessionen, medan det i verkligheten är så, att rådet tillsammans med Nordiska ministerrådet är ansvarigt för en mängd verksamheter på många av samhällslivets områden.

Låt mig som exempel nämna Nordiska investeringsbanken, Nordiska hälsovårdshögskolan, Nordiska kulturfonden, Nordiskt industriellt center. Nordiska överenskommelser och konventioner medverkar ständigt till att förenkla hanteringen av gränsöverskridande problem i Norden.

Det senaste året har de internationella frågorna fått större betydelse i Nordiska rådets arbete. Vi har haft en internationell luftvårdskonferens för parlamentariker, och vi kommer i höst att stå som värd för en internationell havsmiljökonferens. Presidiet i Nordiska rådet har haft mer intensiva internationella kontakter; med EG-organ, EFTA, GATT och Beneluxparlamentet. När kraven kommer om mera internationell eller europeisk samverkan, vill de nordiska länderna så långt möjligt uppträda gemensamt eller åtminstone likartat. Därför arbetar nu en speciell kommitté, som Karin Söder tidigare nämnt, med dessa frågor.

Det nordiska samarbetet har också det senaste året präglats av mera partipolitiskt samarbete över de nordiska gränserna. Jag vill gärna uppehålla mig litet vid den delen av det nordiska samarbetet. Vi har fått mera sammanhållna partigrupper i Nordiska rådet och mer partistöd.

Socialdemokraterna i de fem nordiska länderna och i de självstyrande områdena Åland, Färöarna och Grönland har bl.a. satt i gång diskussionen om nordiska insatser för en bättre vatten- och havsmiljö genom ett förslag som lades fram 1987 och som har fått rådet att begära just de program som vi antog på extrasessionen. Vi har också fått rådet att begära mer samarbete om avfallshanteringen. Socialdemokraterna har varit mycket aktiva just på miljöområdet, som har kritiserats av många här. Kanske skulle inget ha

kommit i gång om inte parlamentarikerna hade reagerat.

Socialdemokraterna har, efter kontakter med våra partimedlemmar i gränsregioner i Norden, lagt ett medlemsförslag om bättre gränssamarbete kring varuleveranser, skolutbildning, stöd och omsorg till äldre samt ambulansverksamhet. Det håller Nordiska ministerrådet nu på att genomföra. Det har betydelse för just det som Elver Jonsson nämnde om gränsgångarna.

Till årets session kommer vi att se ett gammalt socialdemokratiskt krav förverkligat, nämligen *en nordisk arbetsmiljökonvention*. Det var ett förslag som lades fram i Nordiska rådet för över tio år sedan. Vi arbetar just nu intensivt för att i Norden förverkliga rätten till koncernfackligt samarbete i multinationella företag. I samband med våra strävanden för ett samarbete med EG är detta förslag ett bra exempel på nordiska lösningar som kan användas i ett vidare europeiskt perspektiv. Det borde faktiskt olika partigrupper även här i riksdagen betänka.

Socialdemokraterna kommer också snart att se sitt förslag om gemensamma kvalitetskrav på livsmedel i Norden tillgodosett. Det är en viktig del av arbetet för en nordisk hemmamarknad.

Allt detta är förslag som har diskuterats och rekommenderats till beslut i rådets utskott. Samarbetsandan smittar nämligen av sig. Det tycker jag är bra. Vi har mycket lättare att enas över partigränserna i Nordiska rådet om vi tycker att förslagen är till nytta för medborgarna i Norden.

Som kommentar till den reservation och de särskilda yttranden som är fogade till utrikesutskottets förslag om nordiskt samarbete vill jag endast i fråga om en nordisk ombudsman påpeka, att en undersökning av Nordiska rådets informationsverksamhet just nu pågår med syfte att ge större spridning åt det nordiska samarbetets resultat och möjligheter. Jag vill också mot bakgrund av det som Marianne Samuelsson nämnde säga att det har kommit en katalog från Nordiska ministerrådet med en hel del upplysningar om vad som gäller i nordiskt samarbete. Det är behändig och lättförståelig information, som jag tror kan bli till stor nytta för de nordiska medborgarna. Mot denna bakgrund yrkar jag för utrikesutskottets del avslag på reservationen.

Det är egentligen glädjande att i det särskilda yttrandet nr 2 vid utrikesutskottets betänkande 11 läsa att miljöpartiet bejaktar en ökad nordisk harmonisering. Vår förhoppning är att det skall komma goda förslag till flera nordiska lösningar av påträngande miljöproblem. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Elver Jonsson nämnde frågan om handlingsplanen. Jag vill säga att det är mycket viktigt att man kan lösa budgetfrågan i Nordiska rådet. Vi hade gärna velat se en automatisk finansiering genom en nordisk moms eller genom en finansiering av annat slag som var knuten till den ekonomiska utvecklingen i länderna. På detta sätt skulle vi också styra framåtskridandet i det nordiska samarbetet mera i relation till den ekonomiska utvecklingen i Norden, och det tycker vi socialdemokrater skulle vara positivt. Jag hoppas att vi kan möta förståelse från de andra partigrupperna i denna fråga.

Jag vill också gärna betona vad utrikesutskottet har sagt när det gäller behandlingen av motion U537, att det är angeläget att regeringen gör vad

som på den ankommer för att genomföra kulturhandlingsplanen. Det bör verkligen understrykas att kulturhandlingsplanen inte kan genomföras utan pengar till kulturinsatser.

Till slut, herr talman, vill jag gärna framhålla att det nordiska samarbetet mellan parlamentariker och regeringar är det kitt som ger en fast ram kring arbetet för att stärka sammanhållningen inom Norden. Vi socialdemokrater vill gärna utöka den ramen, ge det nordiska samarbetet ständigt mera bredd, mera innehåll. Talet om att intensifiera och fördjupa nordiskt samarbete inför de kraftiga integrationssträvandena i Europa är en utmaning och en uppfordran till ökat engagemang i Nordiska rådet.

Anf. 46 ELVER JONSSON (fp) replik:

Herr talman! Grethe Lundblad berörde också budgetfrågorna, och jag tror att vi kan lösa en hel del av problemen genom den översyn som är aviserad när det gäller tekniken kring budgetarbetet. Men sedan återstår ändå den tunga biten, nämligen att Nordiska rådet behöver pengar, och mera pengar, till sin verksamhet. Nu har man på socialdemokratiskt håll fört fram tanken att något slags nordisk omsättningskatt – noms eller vad det skulle kunna kallas – vore lösningen. Men detta skaffar ju i sig självt inte fram några pengar, även om det kan ligga en automatik i denna teknik. Jag tror att det är nödvändigt att finansministrarna i de olika länderna, när det blir dags att ta fram portmonnän, visar att också viljan finns.

Det faktum att Kjell-Olof Feldts partikamrater har väckt den aktuella motionen ökar inte penningflödet, utan det är vad den svenska regeringen i ministerrådet vill medverka till som betyder något. Därvidlag upplever jag att det finns en diskrepans mellan vad parlamentarikerna bestämmer sig för i Nordiska rådet och vad ministerrådet, enkannerligen inkluderande den svenska regeringen, sedermera går med på. Här behövs en starkare och mera nära samverkan. Jag tror att detta budgetansvar med fördel skulle kunna läggas hos rådsförsamlingen och dämpa oss när det gäller ett och annat heroiskt beslut som vi inte senare är beredda att tillräckligt starkt följa upp rent ekonomiskt.

Grethe Lundblad sade att det är viktigt att ta i de vardagliga och nära problemen. Det håller jag med henne om. Svårigheten är bara att detta i alltför stor utsträckning har förbisetts genom åren. De exempel som Grethe Lundblad gav visade också att det oftare handlar om ökad facklig och politisk aktivitet, högre partistöd eller vad det nu kan vara och mindre om hur vi förenklar situationen för vardagsmänniskan. Det är där jag har upplevt att det funnits en alltför stor tröghet i det nordiska samarbetet, nämligen när det gällt att klara ut problem med handelshinder av olika slag. Jag tänker på taxepolitiken, gränsproblemen och ett så till synes enkelt problem som att någon som bor i ett land och jobbar i ett annat inte ens får ta med sig sin tjänstebil hem till bostaden över natten. Så illa fungerar det i dag.

Det finns massor av sådana exempel, och den rättighetskatalog som Grethe Lundblad talade om föregicks ju av en hinderkatalog där vi hade mera av hinder än av rättigheter att erbjuda. Jag tror att vi skall ta tag mera aktivt i de här näralliggande frågorna som Grethe Lundblad nämnde.

Sedan gjorde jag en reflexion när Grethe Lundblad sade att det förefaller

att vara lättare att enas i nordiska sammanhang än att komma överens i andra sammanhang. Kan det inte vara sedelärande, så att vi tar oss litet mera samman också i denna kammare?

Anf. 47 GRETHE LUNDBLAD (s) replik:

Herr talman! Jag vill gärna säga till Elver Jonsson att problemet med budgetbehandlingen i Nordiska rådet är att beslut av Nordiska ministerrådet skall vara enhälliga. Däri ligger en stor svårighet. Naturligtvis beror det då mycket på viljan hos de nordiska finansministrarna, men jag vill gärna påpeka att vid generaldebatten under Nordiska rådets möte förra året uttalade den svenske finansministern att han önskade att Nordiska rådets ledamöter skulle ha en större ambitionsnivå. Det gladdde oss mycket och gav oss en känsla av att vi fick ett stöd för vår trängtan att försöka öka den nordiska budgeten. Men det krävs som sagt enhälliga beslut i de nordiska ländernas regeringar.

Elver Jonsson sade att det också skall vara en politik som förenklar situationen för vardagsmänniskorna. Det var just detta som vårt förslag om ett ökat gränsregionalt samarbete utgick från. Vi besökte gränsregionerna, tog kontakt med människorna och fick veta vilka bekymmer de mötte i det nordiska samarbetet. Men vi fick också reda på en hel del om möjligheterna till praktiska lösningar, t.ex. att man i gränsregionerna kan ha gemensam utbildning, så att det bedrivs yrkesutbildning på ena sidan gränsen, trots att människorna hör till en annan nation. Och man får kanske jobb på andra sidan gränsen, för det finns ju många gränsgångare.

Vi har också lagt fram en hel del andra förslag som gäller vardagssamarbetet. Jag vill även framhålla att det koncernfackliga samarbetet i allra högsta grad berör människornas situation på arbetsgolvet, i vardagen. Jag har själv på nära håll i Skåne sett hur bra detta kan utvecklas i ett multinationellt företag, medan man tydligen haft svårt att få till stånd motsvarande förhållanden i nordiska koncerner, något som jag tycker är mycket beklagligt.

Det är kanske riktigt att vi här i den svenska riksdagen mera skulle uppmärksamma det nordiska samarbetet. Men jag vill notera som glädjande att jag under det senaste året i allt fler utskottsbetänkanden har sett sammanställningar över hur de andra nordiska länderna har det på olika områden. Detta tycker jag är en fördel, för många gånger kan vi här i Sverige tillgodogöra oss lösningar som andra länder har påvisat. Detta tycker jag är positivt.

Men som sagt: Vi har oerhört mycket kvar att göra inom nordiskt samarbete. Jag vill emellertid betona att de miljöförslag som vi tog ställning till i november månad förra året – även om de inte var fullkomliga – utgjorde en mycket bra startpunkt för ett ökat nordiskt samarbete.

Jag tycker kanske att Marianne Samuelsson, som är helt ny i Nordiska rådet, skall vara litet försiktig.

Anf. 48 ANDRE VICE TALMANNEN:

Jag erinrar om att repliken gäller Elver Jonssons anförande.

Anf. 49 GRETHE LUNDBLAD (s) replik:

Herr talman! Man behöver kanske längre tid på sig innan man kan fördöma vad som har hänt tidigare.

Anf. 50 ELVER JONSSON (fp) replik:

Herr talman! Hälsningen från Kjell-Olof Feldt om att parlamentarikerna borde ha en högre ambitionsnivå tar vi emot med tacksamhet. Får jag besvara fru Lundblad om att hälsa tillbaka och säga att denna högre ambitionsnivå önskar vi också hos finansministrarna och särskilt den som gav hälsningen.

När det gäller miljöfrågorna är det riktigt att vi har fått en handlingsplan. Den blev mycket bättre tack vare att parlamentarikerna var ihärdiga. Detta gäller politiker från alla partifraktioner. Men där var det inte ministrarna som hade den höga ambitionsnivån, utan vi fick driva ministrarna framför oss – även särskilt den svenska miljöministern.

När det gäller vardagsfrågorna är Grethe Lundblad och jag verbalt mycket överens. Skillnaden är att Grethe Lundblad hitintills inte har bekänt sig till att vara beredd att stödja det förslag som nu finns i riksdagen om en nordisk ombudsman. En sådan skulle kunna ta tag i sådana frågor som vi gemensamt tycker är angelägna att lösa.

Anf. 51 GRETHE LUNDBLAD (s) replik:

Herr talman! En nordisk ombudsman löser inga problem. En nordisk ombudsman skulle i förhållande till medborgarna vara en form av informationskanal. När vi för närvarande sitter och utreder informationsverksamheten i Nordiska rådet finns det ingen anledning att införa nya inslag i informationsflödet. Jag tror att det är bättre att vi först ser på den utredning som görs av utomstående expert om Nordiska rådets informationsverksamhet. När den är klar skall vi försöka se på vilket sätt vi bäst kan få ut information om nordiskt samarbete och nordiska möjligheter till våra befolkningar. Jag vill understryka att föreningen Norden gör ett oerhört bra arbete på detta område. Föreningen har bl.a. inrättat regionala informationskontor. Det är kanske genom en regionalisering och decentralisering av informationsflödet som vi skall komma fram till en bättre kontakt snarare än genom en centralisering.

Anf. 52 INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Nordiska rådets ordförande Karin Söder har med hjälp av Elver Jonsson och Grethe Lundblad redogjort informativt för arbetet i Nordiska rådet i dag. Detta är alltid intressant att lyssna på.

Här har talats om en vidareutveckling av arbetet. Jag tänkte själv ägna min talartid åt att tala litet om Nordiska rådet och framtiden.

I årets budgetproposition bilaga 5 om utrikespolitiken sägs i avsnittet om Västeuropa: "Som en del i harmoniseringsarbetet skall EG-aspekten beaktas i offentliga utredningar inkl. dem som redan tillsatts – – – Utredningsförslagen skall tillvarata de möjligheter till harmonisering som finns. Om förslag skiljer sig härifrån skall skälen för detta redovisas. Detsamma bör naturligtvis gälla propositioner och lagrådsremisser."

I kammaren debatteras nu det *nordiska* samarbetet. Under hur många år har det inte i motioner eller i samarbetet i Nordiska rådet föreslagits en harmonisering av nordisk lagstiftning och hänsynstagande till förhållandena i våra grannländer – utan att mycket har skett de senaste decennierna. Men när det gäller EG blir det klara och otvetydiga direktiv från regeringens sida – direktiv som vi moderater i hög grad instämmer i. Vårt lands närmande till EG är livsnödvändigt.

Kanske är det så att det nordiska samarbetet inte är livsnödvändigt. Kanske är det inte ens saltet i vardagsfödan, utan bara det lilla gräddskum med vilket vi förgyller vårt nationella välstånd.

Herr talman! Detta kan låta som hårda ord. Men efter att aktivt varit engagerad i nordiskt samarbete måste den tidpunkt komma när man kritiskt får granska den verksamhet som var föremål för så stora förhoppningar och så oändligt många vackra ord. Det reella resultatet i verksamheten har de senaste decennierna varit ringa.

Utrikesutskottet har i sitt betänkande behandlat en motion med 15 olika yrkanden. Dessa yrkanden utgjorde konkreta krav på verkställighet av olika åtgärder i det nordiska samarbetet. Eller med andra ord: Så anser vi motionärer att det bör vara i vårt land för att vi skall följa upp de rekommendationer som fastställts av Nordiska rådet.

Och vad gör utrikesutskottet? Utskottet hänvisar till de handlingsplaner eller överenskommelser om samarbete som finns. Utskottet hänvisar till svårigheter som omöjliggör verkställighet, och därmed anses motionen besvarad.

Herr talman! Min avsikt är på intet sätt att kritisera utrikesutskottet. Tvärtom har utskottet gjort det bästa möjliga, även om man enligt min uppfattning är onödigt hovsam genom att inte ge regeringen till känna att det är angeläget att regeringen genomför handlingsplanens rekommendationer. Hovsamhet har alltid präglat det nordiska samarbetet, ibland hovsamhet näst intill förintelse.

Varför denna hovsamhet i det nordiska samarbetet? Är det av vördnad för samarbetet, som är så värdefullt att varje yttrande som skulle innebära kritik kan missuppfattas som riktat mot det nordiska samarbetet som sådant? Eller beror hovsamheten – underdånigheten – på oförmåga att åstadkomma tillräckligt många konstruktiva resultat? Våra länder är för olika och var och alltför mån om sitt eget för att rent praktiskt göra avkall på den nationella suveräniteten. Det finns många exempel på det.

Är hovsamheten en eftergift för politikerts lättja? Vi tillsätter utredningar på nordisk basis. Tiotals hyllmeter av utredningar och ämbetsmannarapporter har starkt bidragit till att öka kunskapen om förhållandena i våra olika länder men inte till att åstadkomma reella samarbetsresultat. Det är lättast att avböja alla initiativ genom att utarbeta planer, dvs. handlingsplaner på det ekonomiska området, kulturområdet och naturligtvis inom miljön. Handlingsplaner börjar inte kosta regeringen och parlamentariker bekymmer och besvär förrän de skall genomföras, och många av handlingsplanerna ställer bara diffusa krav på verkställighet. De kan t.o.m. ge ett falskt intryck av handlingskraft bara genom att de finns.

Låt oss jämföra med EG. Här har vi på område efter område i punkter

fastställt planerna. 90 punkter skall vara genomförda 1989. 40 punkter skall vara klara 1990, 38 punkter 1991 osv. I Norden talar vi om handlingsplaner för att öka samarbetet på alla olika områden, inte om några konkreta punkter att genomföra. Våra husvagnsbestämmelser är fortfarande olika. Vi har fortfarande problem med gränsövergångar. Och vi har fortfarande restriktioner för handeln med fisk mellan våra länder. Vi har dessutom olika regler för byggredskap osv.

Herr talman! Jag upplever nordiskt samarbete som ett mycket kärt barn som blivit handikappat, men vars handikapp vi kan komma till rätta med genom att ändra dess livsbetingelser.

Jag menar att ca 50 år är tillräckligt lång tid för att ett system skall fungera. I dag har vi nått en punkt där man i nordiska sammanhang måste överväga om inte samarbetet i framtiden mera skall grundas på beslutande instanser av något slag. En vidareutveckling av det nordiska samarbetet måste innebära någon form av gemensamt nordiskt beslutandeorgan.

Här har tidigare talats om tekniken för budgetarbetet. Jag har upplevt i budget- och kontrollutskottet och i övrigt i Nordiska rådet, hur detta budgetarbete har koncentrerats till krav på tre-, fyra-, eller femprocentiga ökningar, men ytterligt sällan till konkreta målrelaterade krav. Detta vill vi göra, just denna sak kostar så och så mycket. Jag tror att det är viktigt att man i en översyn av budgetarbetet är så pass vidsynt att man ser över hela tekniken som sådan.

Naturligtvis finns det ett alternativ till det jag har skisserat, dvs. att arbetet i Nordiska rådet fortsätter som hittills. Det blir i nya handlingsplaner och rapporter, växande kanslier och fler konferenser och ombudsmän och många uppriktigt menade vackra ord. Var och en i de nordiska länderna gör som utrikesministern i årets budgetproposition, dvs. ställer konkreta sakliga krav på vidareutvecklingen av det västeropeiska samarbetet.

Jag ömmar om vårt lilla nordiska barn. Det som egentligen ligger oss allra närmast – grundat i den djupa gemenskap som finns i vår kultur.

Herr talman! Jag hoppas att jag med mina krav på förnyelse och revision av det nordiska samarbetet inte har gett intryck av negativitet till allt det goda arbete som görs. Det sker ett oerhört fint nordiskt samarbete inom föreningarna Norden. Våra olika kulturorgan svarar för ett intensivt nordiskt kulturutbyte, och Nordiska kulturfonden har starkt bidragit till att inom många olika verksamhetsfält skapa utrymme för gemensamma nordiska satsningar. Det nordiska forskningssamarbetet fungerar bra, och Nordplus gör säkert nytta – så visst finns det ett fungerande nordiskt samarbete både inom och utom Nordiska rådets ram.

I det europeiska integrationsarbetet måste vi dock våga väcka tanken på Nordiska rådets arbetsformer i framtiden, om de skall förbli sådana de skapades för snart 50 år sedan. Jag har velat uttrycka min uppfattning att om ingen förändring sker kommer samarbetet att alltmer bli ett honorärsarbete, som visserligen genom att rida på det europeiska integrationsarbetet kommer att få positiva resultat också vad gäller avskaffandet av hinder mellan våra nordiska länder. Men det blir ett andrarangssamarbete, och det är mot den uppfattningen jag vill revoltera. Inget internationellt samarbete är mer viktigt än det nordiska, och detta kan bara bevisas genom en vilja att

organisera det så, att vi i framtiden frivilligt underordnar oss ett nordiskt ministerråd och ett nordiskt råd vars beslut blir juridiskt giltiga i alla våra nordiska länder.

Herr talman! Jag har inget yrkande att ställa mer än att jag gärna yrkar bifall till utrikesutskottets hemställan i dess helhet.

Anf. 53 GRETHE LUNDBLAD (s) replik:

Herr talman! Jag vill gärna påminna Ingrid Sundberg om att det ändå står i utrikesutskottets betänkande att regeringen bör göra vad som på den ankommer. Men alla regeringar måste bli överens. Jag vill påpeka att Sverige är det enda land som har en statssekreterare för nordiska ärenden, så Sverige har verkligen försökt gå i spetsen för att sätta fart på arbetet. Man kan fråga Ingrid Sundberg om hon har gjort sig underkunnig om vad de två konservativa statsministrarna i Norden har för åsikt om ambitionsnivån i det nordiska samarbetet och pengarna till det.

Efter att ha hört Ingrid Sundberg kan man fråga sig om det är ett överstatligt nordiskt råd som Ingrid Sundberg önskar. EG har fått fart på sitt samarbete först när man fick majoritetsbeslut. Är det något sådant Ingrid Sundberg vill se i Nordiska rådet, att regeringarna med majoritetsbeslut skall bestämma vad vi skall göra på nordiskt plan? Jag är inte helt säker på att Ingrid Sundberg tycker det, men det kunde verka så.

Jag vill påminna om att vi förut inte hade några handlingsplaner. Vi hade bara samarbetsprogram med en mängd projekt. Det har ändå gått framåt nu, när vi får handlingsplaner med konkreta förslag och pengar till dem. Det tror jag är mycket bra. Man behöver faktiskt läsa den nya ekonomiska handlingsplanen för att se att det verkligen satsas på att binda ihop Norden både trafikmässigt och på annat sätt.

Herr talman! Till slut vill jag ta tillfället i akt och tacka Ingrid Sundberg för det mycket intresserade och engagerade arbete hon under många år har lagt ned i Nordiska rådet. Jag kan bara beklaga att hon har slutat sin verksamhet där.

Anf. 54 KARIN SÖDER (c) replik:

Herr talman! Jag vill gärna säga till Ingrid Sundberg att också jag tycker att det är livgivande med ett engagerat nordiskt anförande, som visar på ett sådant intresse som Ingrid Sundbergs anförande gjorde. I den utredning som jag har varit ordförande för föreslår vi bl. a. något av det som Ingrid Sundberg efterlyser, dvs. att man skall göra en genomgång av arbetsformerna både på ministerrådssidan och parlamentarikersidan. Något av det vi i dag lider av, som inte var något problem i början av Nordiska rådets arbete, är att perioderna mellan de tidpunkter då vi fattar beslut är för långa. Det är något jag personligen upplever är hämmande. Vi behöver större dynamik för att man skall uppleva att vi är effektiva.

Jag tror också att vi som är engagerade nordiskt behöver göra vårt yttersta för att engagera flera av våra kolleger här i riksdagen och upplysa dem om vad Nordiska rådets arbete egentligen går ut på, så att det verkligen blir en integrerad del av vårt arbete, i betänkanden och i andra sammanhang. Grethe Lundblad och jag har talat om det ofta. Vi har också från presidiet

sida efterlyst att man, när man skriver förslag till riksdagarna i resp. land, tar upp de nordiska aspekterna, så att detta upplevs som en helhet.

Det är mycket på gång, och vi behöver sätta upp bestämda gränser för när saker och ting skall vara färdiga för att vi skall få den rätta dynamiken. Den dynamik som står beskriven när det gäller relationerna till EG bör vi i högsta grad ha inom det nordiska samarbetet. Jag instämmer i detta. Det finns också förslag om det.

Anf. 55 MARIANNE SAMUELSSON (mp) replik:

Herr talman! Jag skulle bara vilja kommentera Ingrid Sundbergs syn på de hyllmeter med papper som produceras i samband med Nordiska rådets utredningar. Det må så vara att det är många utredningar, men jag tillhör nog dem som tycker att det skulle kunna hända mycket mer mycket snabbare. Under den period jag har varit i det här huset har jag fått mycket mer papper som gäller EG än som gäller Nordiska rådet. Om man kunde få i gång företagsvärlden och övriga intressen med samma engagemang för de nordiska frågorna som för EG-frågorna, skulle vi kunna nå mycket längre på vägen när det gäller de nordiska samarbetsfrågorna.

Anf. 56 INGRID SUNDBERG (m) replik:

Herr talman! Jag vill tacka Grethe Lundblad för de vänliga orden och också från min sida tacka för ett fruktbart och givande samarbete under många år i Nordiska rådet.

Herr talman! Ordet överstatlighet har en ful ton. Men när man läser utrikesministerns proposition och ser på vårt agerande när det gäller att närma oss EG, är det självklart att det i detta ligger förtäckt att vi mer eller mindre tvingas att underordna oss vissa beslut som är fattade av en annan instans, en instans som vi i det fallet inte kan medverka i på beslutandeplanet.

Jag har satt upp två alternativ för Nordiska rådets framtid. Det ena är att vi på något sätt ger ökad makt åt Ministerrådet och Nordiska rådet, så till vida att de beslut som där fattas måste vara bindande för medlemsstaterna. Det andra alternativet är att vi fortsätter som hittills och har detta honorärsarbete, som jag vill kalla det. Självfallet tar jag inte ställning för något alternativ utan att konsekvenserna av det första åtminstone är utredda.

Karin Söder tog upp kravet på dynamik. Jag tror att vi i framtiden måste se till att den dynamiken blir relaterad till ekonomin, inte genom en allmän höjning av ambitionsnivån med ett visst antal procent, utan genom att man beslutar att vissa saker skall genomföras och att det kostar i reella pengar ett bestämt antal hundra tusen kronor eller miljoner kronor. Om det så är på öret tycker jag att det skulle vara en fördel, även om det är ogenomförbart. Men detta allmänna fladdrande tror jag inte är fruktbart. Därför tror jag att man måste överväga, efter femtio år, om inte Nordiska rådets samarbetsformer i framtiden kan lägga ett större ansvar på medlemsstaterna att följa upp fattade beslut.

Anf. 57 OLLE ÖSTRAND (s):

Herr talman! Det nordiska samarbetet har också mycket stor betydelse när det gäller att utveckla ett väl fungerande och sammanhållet transportsystem i de nordiska länderna. Vid Nordiska rådets trettiofemte session 1987 antogs en rekommendation om en utredning av de långsiktiga konsekvenserna av olika strategier beträffande infrastrukturinvesteringar inom transportsektorn. Arbetet med denna rekommendation har startats genom ett förprojekt, där man bl.a. har att klara ut problemställningar och lämpliga infallsvinklar för det kommande utredningsarbetet. Huvudprojektet, vilket beräknas genomföras under åren 1989–1991, skall som utgångspunkt ha ett huvudlänksystem mellan olika regioner i Norden. Inom detta system skall olika utvecklingsstrategier för infrastrukturinvesteringar allsidigt belysas. Enligt Nordiska rådets rekommendation skall denna utredning mynna ut i en samlad plan för de fortsatta infrastrukturinvesteringarna i Norden. Detta är bra, eftersom transporterna har mer och mer kommit att betraktas som ett konkurrensmedel och därigenom fått mycket stor betydelse för olika regioners förutsättningar att långsiktigt behålla ett livskraftigt näringsliv. Det är därför mycket viktigt att man ser dessa frågor i ett gemensamt nordiskt perspektiv.

När vi diskuterar detta är det viktigt att vi håller i minnet att Nordens geografiska läge är mycket perifert i förhållande till de stora marknaderna i Syd- och Mellaneuropa. Det är därför av mycket stor betydelse för hela Norden, inte minst för de regioner som har en svag näringslivsutveckling, att transportlederna, bl.a. till kontinenten, byggs ut. Om inte detta sker kommer konkurrensförutsättningarna i förhållande till de stora industriländer som ligger närmare de stora marknaderna att försämrats med struktur- och sysselsättningsproblem som följd.

Även investeringar i vägar, järnvägar och andra trafikanläggningar av nationell betydelse måste tillsammans bilda ett sammanhängande system som kommer alla delar av Norden till godo, oavsett var investeringarna görs.

Herr talman! Järnvägen har naturligtvis en mycket viktig uppgift att fylla när det gäller att utveckla effektiva transportsystem både för person- och för godstransporter. Men vägnätet är ändå den mest vittförgrenade delen av transportinfrastrukturen. Det täcker i stort sett hela Nordens bebyggda yta. Att säkerställa ett så omfattande vägnät innebär en mycket stor regionalpolitisk satsning.

Om man ser enbart till Sverige finner man att trafiken på mer än hälften av det statliga vägnätet är så gles att den med nuvarande avgifter inte täcker kostnaderna för byggande och drift. Det är trafikanterna på de starkt trafikerade huvudvägarna som får vara med och betala underskottet på de lågtrafikerade delarna av vägnätet. Utan denna mycket omfattande omfördelning mellan olika vägar skulle det i många fall vara omöjligt att bibehålla en så spridd fördelning av befolkning och näringsliv som Sverige nu har. I stort sett gäller detta även övriga nordiska länder.

Den mycket stora regionalpolitiska insats som görs genom dessa omfördelningar har fått ökad vikt i takt med att vägtrafikens betydelse för samhällsutvecklingen har ökat. Till bilden hör också att bilen för flertalet boende i glesbygd är ett nödvändigt färdmedel. Avstånden till arbetsplatser och

service är ofta stora samtidigt som kollektivtrafiken i dessa områden inte alltid kan byggas ut till en sådan servicenivå, när det gäller linjer och turtäthet, att den svarar mot den enskilde resenärens behov. Herr talman! Det finns ibland anledning att påpeka detta förhållande.

Med hänsyn till det stora handelsutbytet vi har inom Norden och mellan Norden och övriga Europa är det av största betydelse att hela Norden är väl ihopknutet genom ett effektivt transportsystem. Den norska trafiken till övriga Europa går via den svenska västkusten. Dessutom går den tunga norska landsvägstrafiken i nord-sydlig riktning, på grund av skillnaden i kilometerskatt, ofta på svenska vägar. Den finska tunga landsvägstrafiken går i mycket stor utsträckning längs E 4 från Norrtälje till Helsingborg. Danmark får i sin tur ta emot nästan all tung landsvägstrafik ned till Europa från Finland, Sverige och Norge. Det är därför viktigt att se hela den nordiska infrastrukturen på transportområdet i ett sammanhang. Viktiga steg har redan tagits för att undanröja en del av bristerna i detta hänseende inom ramen för den nordiska handlingsplanen för ekonomisk utveckling och full sysselsättning som nu löper ut. De infrastrukturinvesteringar som återfanns i denna plan har tyvärr inte genomförts enligt de intentioner som fanns då planen antogs. Detta har, med all rätt, kritiserats av Nordiska rådet.

Förhoppningarna när det gäller den nya ekonomiska handlingsplan som skall antas av Nordiska rådet vid sessionen om några veckor är givetvis stora. Även den innehåller ett antal infrastrukturprojekt. Och det är glädjande, åtminstone för ledamöterna i rådets kommunikationsutskott, att Nordkalotten nu tagits med som ett prioriterat område.

I sitt yttrande över handlingsplanen understryker utskottet de sysselsättningsproblem som finns i de norra delarna av Norden samt de positiva effekter som goda kommunikationer har på den ekonomiska tillväxten i gles bebyggda områden. Mot denna bakgrund anser utskottet att det hade varit på sin plats att man i den nordiska handlingsplanen även hade lagt fram förslag om konkreta åtgärder för att förbättra kommunikationerna på Nordkalotten, och inte bara på Nordkalotten utan i hela den norra delen av de tre berörda nordiska länderna.

Herr talman! Det får aldrig bli så att Norden i fråga om investeringar i infrastruktur slutar i höjd med en linje Oslo–Stockholm–Helsingfors. Det är för oss i kommunikationsutskottet helt oacceptabelt.

Herr talman! Detta kommer jag att utveckla ytterligare i ett anförande vid Nordiska rådets session i Stockholm om några veckor.

Anf. 58 MARIANNE SAMUELSSON (mp) replik:

Herr talman! Jag blev litet bestört när jag hörde Olle Östrands inlägg om vägtrafiken. Han talade med en omedvetenhet som gjorde mig helt förskräckt om den tunga trafiken som går på landsväg. Han talade om att stora delar av denna trafik går via västkusten. Varför gör den det? Jo, naturligtvis därför att järnvägen är omöjlig att använda för trafik till Oslo och vidare. Satsningarna på landsvägarna har varit enorma, framför allt på vägarna för de stora och tunga transportererna. Olle Östrand talade om att det behövs goda kommunikationer i glesbygden för att trafiken skall fungera. Men det har ju i princip inte satsats något på glesbygdsvägarna. Det har inte

funnits något intresse för att hålla dem i ordning. Det är bara de stora genomfartslederna E 3, E 4, E 6, osv. som har hållits i ordning.

Prot. 1988/89:63
8 februari 1989

Nordiskt samarbete

Anf. 59 OLLE ÖSTRAND (s) replik:

Herr talman! Jag vet inte om Marianne Samuelsson lyssnade på mitt anförande, eftersom hon kan påstå att det inte satsas något på glesbygdsvägarna. Det är ju precis tvärtom. Jag försökte säga att det sker en mycket stor omfördelning av vägmedel från det högratifierade vägnätet till det lågratifierade vägnätet, vilket gynnar glesbygdens befolkning.

När vi nu skall ta fram en infrastrukturplan inom transportsektorn i Norden, skall vi se till att vi får ett transportsystem där järnvägarna effektiviseras, vägtrafiken och sjöfarten effektiviseras. Vi skall naturligtvis ha en infrastruktur där de olika transportsätten förenar effektiviteten med kraven på en god miljö. Tyvärr är det så att man – vi kommer aldrig ifrån detta faktum – för att komma till närmaste järnvägsterminal, närmaste hamnterminal eller närmaste flygplats måste använda vägen. Ibland har man 5 mil, ibland 10, 20, 30 eller 40 mil för att komma till en terminal. Då är det viktigt, Marianne Samuelsson, att vi har ett väl fungerande vägnät som dessutom bidrar till en god vägmiljö. Då måste vi ha ett bra vägsystem.

Anf. 60 MARIANNE SAMUELSSON (mp) replik:

Herr talman! Nog lyssnar jag på Olle Östrand, och nog förstår jag vad han menar, men det stämmer inte med min bild av hur Sverige ser ut. Det är ju ganska underligt att man i kampanjen Hela Sverige skall leva som problem nr 1 har tagit upp landsbygdsvägarna, där det inte görs några satsningar. Man har problem på landsbygden med att ta sig till och från jobbet, och det är svårt när bilar går sönder. Jag bor själv på landet och vet hur få kronor som lagts ner där, medan man har lagt ner mycket pengar på E 3 för att förstärka broarna så att de skall hålla EG-normerna, broar som var precis perfekta tidigare.

Anf. 61 OLLE ÖSTRAND (s) replik:

Herr talman! Det var naturligtvis inte meningen att vi skulle ha en inrikespolitisk trafikdebatt vid det här tillfället, utan det får vi andra tillfällen till i denna kammare. Jag vill ändå än en gång påstå att det satsas väldigt mycket på glesbygdsvägarna, inte bara i vårt land utan även i de övriga nordiska länderna. Utan denna satsning skulle vi inte kunna ha den spridda befolkning som vi har i våra nordiska länder. Vi skulle heller inte ha möjligheter att utveckla näringslivet i de glesbebyggda delarna av våra länder. Jag tror att det är väldigt viktigt att påpeka detta. I samband med att jag gör det vill jag uppmana Marianne Samuelsson: Betrakta inte bilen och biltrafiken som en fiende, utan betrakta vägtrafiken som ett komplement till annan trafik. Jag tänker då närmast på järnvägstrafiken. Vi skall utveckla järnvägstrafiken. Det kommer att satsas åtskilliga miljarder bara i Sverige under den närmaste tioårsperioden.

I den nordiska handlingsplan som Nordiska rådet skall anta under sessionen om tre veckor finns det förslag till infrastrukturprojekt när det

Nordiskt samarbete

Andre vice talmannen anmälde att Marianne Samuelsson anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 62 GUNNAR BJÖRK (c):

Herr talman! Det är bra att vi får den här debatten om Nordiska rådets verksamhet, eftersom det bara är någon vecka tills Nordiska rådet i denna lokal skall ha sin session. Det är intressant att konstatera att man i många delar av världen är ganska intresserad av den samarbetsform som vi har valt här i Norden. Man ser med intresse på vad vi har lyckats åstadkomma med den konstruktion som vi valt i det nordiska arbetet.

År 1988 var ändå det år då man på något sätt tog itu med sitt nordiska "miljösamvete", även om det skedde på en alltför låg ambitionsnivå. För mittenpartierna i Norden, vilka ju är den näst starkaste fraktionen, var det också en stor seger att vi till slut fick en session kring miljöfrågorna. Det var en välbehövlig knuff på, som sagts tidigare, bl. a. den svenska miljöministern Birgitta Dahl, som tidigare agerat alldeles för kraftlöst när det gällt den nordiska miljöpolitiken. Det visar också den styrka som mitten har i den nordiska politiken.

Den extra miljösessionen i Helsingör var i och för sig en stor framgång, eftersom man började på allvar diskutera en del frågor, även om ambitionsnivån kunde ha varit högre och markerats starkare. I ett medlemsförslag, som vi lagt fram från centersidan, har vi anvisat hur vi är beredda att gå vidare när det gäller de nordiska miljöfrågorna. Ett exempel på den fortsatta ambitionsnivån på miljöområdet är det som Karin Söder nämnde, att man nu inte vill gå vidare när det gäller harmonisering av miljölagstiftningen, eftersom man nu har antagit ett nordiskt miljöprogram. Jag frågar mig verkligen hur den svenska regeringen kan ställa sig bakom sådana förslag från Ministerrådet. Det är dock sådant som vi får diskutera under sessionen.

Den vilja som finns att skapa stora, ordentliga handlingsplaner har poängterats flera gånger tidigare. Men man har inte alltid anslagit de medel som behövs för att förverkliga dessa handlingsplaner. Jag vill ta som exempel det kulturpolitiska området, eftersom ju kulturen är ett av de starkaste kätten i det nordiska arbetet. Efter flera års debatter och utredningar antog rådets kulturutskott, och sedan sessionen, i Oslo ett förslag som rörde det nordiska kulturarbetet. Det ingav väldigt stora förhoppningar. Rader av folkrörelser och organisationer, teatrar, organ som arbetar med barn och ungdom, såg framför sig en väldigt stor satsning på kulturområdet. Men vad blev resultatet? När det gäller den handlingsplan på kulturområdet som omfattar åren 1989–1991 har man för 1989 inte satsat ordentligt med resurser. I stället har man sänkt ambitionsnivån, eftersom man har tillfört nya verksamheter. Det hade naturligtvis varit ett led i att förverkliga handlingsplanerna om man verkligen hade skapat nya resurser. Då är det viktigt för regeringen att fundera över om man skall delta aktivt i ett handlingsprogramarbete som man sedan inte sedan lever upp till.

Jag vill ta upp ett annat område som ingav stora förhoppningar. Framsynta

kulturministrar och industriministrar här i Sverige satsade väldigt hårt på och slogs för tanken på en vidareutveckling av samarbetet på mediaområdet. Tele-X skulle bli ett projekt där vi ändå fick ett konkret exempel och bevis på styrkan i det nordiska samarbetet. En satellit har byggts. Den står just nu i Nice i Frankrike och väntar på att bli uppsänd om sex veckor. Sista mars skall den upp från franska Guayana. Bäraketen Ariane är också klar att skicka satelliten till medelpunkten över Östnorden, som förhoppningsvis kommer att bli 36 000 kilometer rakt norr över Edsbyn, som ju är Östnordens mitt.

Jag vill därför uppmana regeringen att snabbt som ögat, om uttrycket tillåts, se till att de förslag som kommit från de särskilda utredningsmännen inom Rymdbolaget beaktas och att regeringen visar vad den tänker göra. Jag vill rekommendera regeringen att verkligen handla snabbt, för det vore bra om regeringen tog ordentliga initiativ innan satelliten sänds upp. Efteråt förefaller något sent. Annars kommer Tele-X-projektet tillhöra de områden som inte kommer att uppfattas som någon stor landvinning på det nordiska samarbetets område. Men här har regeringen en stor chans. Ta den!

Vad blir det för resten av annat stolt samarbete på mediaområdet? Fortfarande skyller de nordiska länderna på varandra för att man inte har löst de upphovsmannarättsliga frågorna. Därför kan vi inte se varandras program. Man kan fråga sig – och det gäller alla nordiska parlament – vem det är som styr lagstiftningen på mediaområdet. Är det parlamenten eller någon annan, eftersom man inte kan få fram upphovsmannarättsliga regler så att vi kan titta på varandras program?

Det kan kanske vara trist att nämna sådant som har passerat för länge sedan. Men det finns all anledning att se i backspegeln när det gäller mediaområdet och vända sig till de kamrater här i kammaren som var med om att sänka Nordsat. Jag tycker att de skall ta sig en funderare: Kunde Nordsat ha varit ett sätt att få ett bra alternativ till det som nu strömmar ner i våra TV-apparater?

Anf. 63 GRETHE LUNDBLAD (s) replik:

Herr talman! Jag vill först säga att jag liksom Gunnar Björk hoppas att ett ökat programsamarbete skall komma till stånd i de ordinarie nordiska TV-kanalerna inom en snar framtid. Jag tror att det är en önskan i flera av våra länder.

Men jag vill främst uppehålla mig vid miljösamarbetet. Eftersom Gunnar Björk här uttalar en mycket hård dom över den svenska miljöministerns agerande i nordiska sammanhang, vill jag gärna säga att jag både vid den ordinarie sessionen och vid extrasessionen 1988 hade mycket nära kontakt med miljöarbetet och det arbete som utfördes för att få fram programmen. Jag finner inte anledning att uttala samma hårda dom över den svenska miljöministern.

Men jag skall ge Gunnar Björk ett förslag. Om Gunnar Björk vid den ordinarie sessionen här om några veckor vill ställa en fråga till Birgitta Dahl om vad hon har gjort för att främja miljöarbetet på nordiskt plan, så vill jag till den danske miljöministern – både den nuvarande och den tidigare miljöministern i Danmark tillhör mittenpartierna – ställa samma fråga. Då skall det visa sig var bromsklossarna har legat i det nordiska miljösamarbetet. Det skall bli mycket intressant att se.

Anf. 64 GUNNAR BJÖRK (c) replik:

Herr talman! Skälet till att jag nämnde Birgitta Dahl var att hon vid sessionen i Oslo gjorde gällande att det var på grund av ämbetsmännens svaga hantering av miljöfrågorna som man då inte kunde vara klar. Det rådde inget tvivel om att det var tack vare att mittengrupperna tog det här initiativet som det blev någonting av. Därför finns det all anledning att kritisera Birgitta Dahl på den här punkten, vilket jag också gjort när jag debatterat med henne personligen i kammaren.

När det gäller orsaken till att domen faller hård vill jag säga att den svenska regeringen ofta utger sig för att vara pådrivande i de miljöpolitiska frågorna. Det här är ett utmärkt exempel på att den beskrivningen är felaktig.

Anf. 65 GRETHE LUNDBLAD (s) replik:

Herr talman! Jag vill bara säga att vid min nära kontakt med miljöfrågan både i Oslo och vid sessionen i Helsingör har jag fått en annan bild av hur den svenska regeringen har agerat i miljöfrågan när det gäller det nordiska samarbetet.

Anf. 66 MARIANNE SAMUELSSON (mp):

Herr talman! Grethe Lundblad hade rätt när hon sade att jag har mycket att lära mig, bl.a. vid replikskiftet när jag inte hängde med och var alert nog att veta när jag skulle begära ordet. Hon sade att jag helst inte skulle yttra mig eftersom jag inte hade tillräckliga kunskaper och inte visste tillräckligt mycket om nordiskt samarbete. Då vill jag bara göra den kommentaren att jag inte har tänkt sitta i det här huset i evigheter, och skall jag yttra mig så får jag göra det nu medan jag är här.

Det talades tidigare bl.a. om pengarna som fattas. Då gjorde jag reflexionen att det kanske också är så att engagemanget fattas. Jag har faktiskt levt innan jag kom hit, och det här med nordiska samarbetsfrågor har inte i särskilt stor utsträckning nått fram till oss ute i bygderna, i det svenska rikets bush. Jag tror att det i någon mån kan bero på ett bristande engagemang hos oss som sitter i Nordiska rådet och arbetar med dessa frågor. Vi tar inte upp dem tillräckligt mycket när vi befinner oss ute i landet.

När man nu engagerar sig mycket för EG-samarbetet tror jag att det är viktigt att särskilt vi som sitter i Nordiska rådet också hela tiden poängterar och tar upp de nordiska frågorna. Risken är ju att man, som det heter hemma på landet, inte saknar förrän bålet är tomt. Det är kanske när det nordiska samarbetet inte är så aktuellt längre som vi kommer att upptäcka hur viktigt det är.

Vi måste hela tiden se till att infrastrukturen fungerar. Satsningar på vägnätet är faktiskt viktiga, men också de satsningar som görs för att människor hela tiden skall kunna bo kvar och arbeta ute i glesbygden, så att man inte drar ihop all verksamhet till stora centra, så att inte alla som skall jobba måste vara i Stockholm. Därvidlag har, tycker jag, engagemanget från regeringens sida verkligen brustit.

Anf. 67 GRETHE LUNDBLAD (s) replik:

Herr talman! Jag vill gärna understryka att jag i mitt svar just sade att jag hoppades att miljöpartisterna nu skulle komma med fina initiativ i Nordiska rådet på det område de var speciellt intresserade av. Jag har på inget sätt underkänt miljöpartiets insatser i Nordiska rådet.

Men det var när Marianne Samuelsson var mycket kritisk mot det som hade kommit fram i miljösamarbetet som jag gärna ville betona att vi tidigare bara hade samarbetsprogram på miljöområdet för några små projekt, medan vi nu har fått handlingsplaner. Det är egentligen alldeles unikt att Nordiska rådet har krävt nationella handlingsplaner där konkreta åtaganden skall ingå, som sedan skall sammanställas till nordiska program.

Sedan kan Marianne Samuelsson tycka att detta inte är så särskilt mycket att komma med. Men har man ett historiskt perspektiv så förstår man att detta egentligen är ett stort framsteg i nordiskt samarbete.

Anf. 68 MARIANNE SAMUELSSON (mp) replik:

Herr talman! Ja, det är säkert ett stort framsteg i nordiskt samarbete. Men det är också viktigt att det leder till konkret handling. Vi kan inte klara mer såldöd, mer algblooming osv. Nu gäller det överlevnaden, och det är bråttom.

Anf. 69 ANNA WOHLIN-ANDERSSON (c):

Herr talman! Olle Östrand talade om vikten av en gemensam nordisk transportmarknad. Visst, det vore av mycket stort värde om vi finge det. Om de nordiska länderna tillsammans tog fram miljövänliga transportmönster med renare bilar, renare dieselmotorer, förbättrad kombitrafik, ökad vagnslasttrafik, miljövänligt planerade terminaler, avgifter även på internationell flygtrafik och en konkurrenskraftig kustsjöfart, då skulle vi i Norden ha stora möjligheter att dels sälja miljövänliga transportpaket, dels inspirera övriga Europa att satsa på miljövänlig trafikpolitik.

Jag vill inte starta en inländsk trafikdebatt här i dag. Men om Olle Östrands åsikter skall hålla ihop, då förutsätter jag att han och hans parti snarast för in Bohusbanan och banan Boden–Haparanda i stomjärnvägsnätet och fortsätter att köra de nu indragna turerna Kil–Charlottenberg. Eller hur, Olle Östrand? Vi kan väl förvänta oss detta när vi skall behandla järnvägspolitiken i trafikutskottet? För hur kan talet om en stärkt och förbättrad nordisk transportmarknad hänga ihop med att man till enskilda länshuvudmän skall överlåta de järnvägar som har direkt anknytning till det övriga Norden?

Anf. 70 OLLE ÖSTRAND (s):

Herr talman! Jag får säga till Anna Wohlin-Andersson som jag sade till Marianne Samuelsson: Vi får under våren flera tillfällen i den här kammaren att diskutera inrikes trafikpolitik. Det gäller både järnvägar, vägar, sjöfart och luftfart.

Nu har vi diskuterat de här frågorna utifrån ett nordiskt perspektiv. När kommunikationsutskottet yttrade sig över det senaste förslaget till ekonomisk handlingsplan, var vi rörande överens om att man i det här förslaget hade tappat bort litet av de regionalpolitiska satsningarna, beroende på att de

konkreta projekt som man har föreslagit praktiskt taget i samtliga fall ligger på eller söder om en linje dragen Helsingfors–Stockholm–Oslo.

Det är det som vi har kritiserat. Vi tycker nämligen inte att det är ett alldeles riktigt sätt att bygga upp en bra infrastruktur för de nordiska länderna när det gäller järnvägstrafik, vägtrafik, sjöfart och luftfart. Det medlemsförslag som Nordiska rådet antog 1987 syftade till att man skulle försöka bygga upp en bättre infrastruktur inom transportsektorn i Norden.

Jag är fullständigt övertygad om att det förslaget, när det väl ligger på bordet, också kommer att visa på förbättringar bl.a. när det gäller järnvägstrafiken på västkusten, järnvägstrafiken på ostkustbanan och stambanan och järnvägstrafiken mellan dels Finland och Sverige, dels Norge och Sverige. Det kommer också att handla om en bättre infrastruktur när det gäller vägar, sjöfart och luftfart. Det är alltså vad medlemsförslaget går ut på.

Ännu en gång vill jag säga att jag är övertygad om att både Marianne Samuelsson och Anna Wohlin-Andersson kommer att vara nöjda med förslaget när detta väl ligger på bordet.

Anf. 71 ANNA WOHLIN-ANDERSSON (c):

Herr talman! Jag talar faktiskt inte om regionalpolitik just nu. Olle Östrand! Jag talar om transportpolitik. Orsaken till att jag begärde ordet var att Olle Östrand här i talarstolen talade sig varm för ett nordiskt samarbete på transportområdet.

Jag vill framhålla att jag inte behöver någon nordisk utredning för att få reda på att Bohusbanan och banan Boden–Haparanda hör till det nordiska järnvägsnätet. Det gäller också banan som går mellan Kil och Charlottenberg.

Innan man börjar tala om ett nordiskt samarbete tycker jag att man skall se till hur förhållandena är på hemmaplan. Då skall man väl börja med att föra in Bohusbanan och banan Boden–Haparanda i stomjärnvägsnätet och säga att det är staten som har ansvaret för dessa järnvägar. Det är ju en del av det nordiska samarbetet att hålla dessa banor i gång och att se till att de är i gott skick. Det kan inte vara en ensak för Göteborgs och Bohus län att de 600 långträdare per dygn som nu går från Norge på E 6 förs över till en bra järnväg. Svenska och norska staten måste gemensamt ta ett ansvar i det avseendet. Det är orimligt att tala om ett nordiskt transportsamarbete, om man inte är villig att föra in de här båda banorna i stomjärnvägsnätet.

Anf. 72 OLLE ÖSTRAND (s):

Herr talman! Tyvärr är det så, Anna Wohlin-Andersson, att regionalpolitik till stor del är transportpolitik. Om det inte finns ett väl utvecklat transportnät i alla delar av Skandinavien, blir det fruktansvärt svårt för oss att bedriva en aktiv regionalpolitik. Det skall vi vara fullständigt klara över.

De nordiska länderna ligger, som jag i mitt huvudanförande var inne på, mycket perifert i förhållande till de stora marknaderna i Syd- och Mellaneuropa. Vi måste gemensamt se till att vi kan utveckla ett sammanhängande transportsystem som omfattar alla trafikgrenar för att vi skall kunna klara utvecklingen i våra länder i fortsättningen. I det avseendet kan vi inte, Anna

Wohlin-Andersson, bara tala om hur vi vill ha det i Sverige, utan vi måste också se Norden i ett gemensamt perspektiv.

Prot. 1988/89:63
8 februari 1989

TV-avgiften

Anf. 73 ANNA WOHLIN-ANDERSSON (c):

Herr talman! Om vi, snälle Olle Östrand, skall kunna se Norden i ett gemensamt perspektiv, måste vi väl i fridens namn ta hand om de järnvägar som förbinder övriga Norden med Sverige. Det är det absolut första att tänka på. Sedan skall inte Olle Östrand försöka lära mig regionalpolitik. Olle Östrand representerar ju ett parti som avsätter 40 % av anslagen till länstrafikanläggningar till förmån för de tre storstadsområdena, som aldrig plussar på anslagen till enskilda vägar och som ger fullkomligt sjutton i hur länsvägarna i Jämtland ser ut. Så försök inte med mig! Börja i stället med Bohusbanan och järnvägen mellan Boden och Haparanda, så att det åtminstone finns några järnväglänkar som förbinder Sverige med övriga Norden.

Anf. 74 OLLE ÖSTRAND (s):

Herr talman! Det är meningslöst att fortsätta den här debatten. Jag kan bara ännu en gång konstatera att det enda som Anna Wohlin-Andersson och jag är överens om här i riksdagen är formerna för älgjakten. I övrigt är vi oense om det mesta.

Anf. 75 ANDRE VICE TALMANNEN:

Innan jag ger Anna Wohlin-Andersson ordet vill jag erinra kammarens ledamöter om att vi behandlar utrikesutskottets betänkande nr 11 om nordiskt samarbete.

Anf. 76 ANNA WOHLIN-ANDERSSON (c):

Herr talman! Jag är klar över att det här inte har med vare sig jordbruksutskottet eller älgjakten att göra. När man avslutar sitt anförande som Olle Östrand här gjorde visar det bara att man saknar ytterligare argument.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter debatten om kulturutskottets betänkande 9.)

Beträffande utrikesutskottets betänkande 14 konstaterade andre vice talmannen att ingen talare var anmäld.

Kammaren övergick därför till att debattera kulturutskottets betänkande 9.

TV-avgiften

Anf. 77 INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Kulturutskottet behandlar i betänkande 9 regeringens förslag till lag om TV-avgift och till ändringar av vissa andra lagar.

I ett särskilt yttrande som fogats till betänkandet redogör de moderata

ledamöterna i kulturutskottet för bakgrunden till vår ursprungliga uppfattning att uppbörden av TV-avgiften även fortsättningsvis skall åvila televerket. Vi säger detta inte därför att vi hyser speciell kärlek till televerket utan därför att det funnits klara och rationella skäl till att man i framtiden skulle kunna repliera på televerkets stora kunnande inom ADB-teknik och kommunikationsutveckling. Dessutom har televerket lyckats förhållandevis väl med att få in avgifterna. Enligt vår uppfattning har sammankopplingen när det gäller betalning av telefonavgifter och TV-avgifter bidragit till detta.

I enlighet med förslaget läggs nu hela uppbörden ut på ett nytt verk, RIKAB, som vi givetvis önskar lycka till i det svåra arbete som verket har framför sig – lätt blir det i varje fall inte. Att man också från regeringshåll har varit medveten om svårigheterna framgår bl.a. av de åtgärder som föreslagits för att stärka RIKAB:s verksamhet.

Det för oss moderater mest uppseendeväckande är utformningen av lagen, som innebär att RIKAB:s beslut att påföra någon avgift skall få verkställas utan domstolsprövning om avgiften är förfallen till betalning.

Lagutskottet har yttrat sig över förslaget och en majoritet i lagutskottet har godtagit ovannämnda förfarande, medan de moderata ledamöterna i lagutskottet har avgett en avvikande mening med påpekandet att förslaget framkallar starka principiella betänkligheter i rättssäkerhetskänslor. Lagförslaget ger RIKAB vittgående möjligheter att ansöka hos kronofogdemyndigheten om utmätning så fort en avgiftsskyldig inte har betalat TV-avgiften i rätt tid. Det enda som fordras är att bolaget har sänt ut en påminnelse.

Men även bolaget kan många gånger hamna i en besvärlig situation. Allt fler pensionärer, för att ta ett exempel, flyttar ju söderut på vintern. Under åtskilliga månader bor de i semesterlägenheter i Sydeuropa. Ett sådant äldre par kanske inte nås av en påminnelse. När de båda sedan i lugn och ro kommer hem finner de att kronofogdemyndigheten söker dem för utmätning.

I andra fall är det sjukdom eller okunnighet om det förändrade uppbörds-systemet som spelar in. Avgiften blir då helt enkelt inte inbetald. Enligt nuvarande system – det fick utskottets ledamöter klart för sig under utskottsbehandlingen – har en avstängning av telefonen, när den kombinerade räkningen inte har betalats, i en del fall visserligen varit obehaglig, men den har inte påverkat TV-tittandet. Oftast har kronofogdemyndigheten inte behövt anlitas för att betalning skulle ske. Man vill ju att telefonen skall fungera.

Därtill har vi moderater reagerat mot att den enskildes rätt i alltför ringa grad beaktas bl.a. när det gäller återbetalning till den avgiftsskyldige, t.ex. genom att hans innehav av TV har upphört och han har gjort sig av med den eller kopplat ur den definitivt. Återbetalning skall enligt förslaget inte ske om beloppet är under 100 kr. Det är en summa som vi moderater tycker är för hög. Gränsen bör vara 25 kr. På samma sätt tycker vi att tilläggsavgiften för den som betalar sin avgift för sent är alldeles för hög om den sätts till 40 %.

Alla dessa kringåtgärder som föreslås i proposition 1988/89:18, som legat till grund för utskottets behandling, andas en vilja att gardera sig mot de svårigheter man känner på sig kommer att bli verklighet. Och av rädsla för att

svårigheterna skall bli alltför stora drar man sig inte för att sätta den enskilde medborgaren i kläm. För dem som sköter sig skall allt gå bra, men för den som av olika skäl inte är den korrekta avgiftsinbetalaren skall straffavgiften sättas högt och kronofogden kunna knacka på dörren.

Det kan väl inte vara så att man alltmer tvivlar på svenska folkets betalningsbenägenhet – ett tvivel som kan vara grundat på bristande tilltro till tittarvärdet av Sveriges televisions program eller till medborgarnas allmänna ovilja att förse staten med medel. Oberoende av detta får inte rättssäkerheten naggas i kanten.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1–6 till kulturutskottets betänkande 9.

Anf. 78 KAJ NILSSON (mp):

Herr talman! Våren 1987 godkände riksdagen att uppbörden av TV-avgifter och avgiftskontroll skall skötas av Sveriges Radio AB genom ett nytt dotterbolag, RIKAB, eller Radiotjänst i Kiruna AB. Miljöpartiet de gröna hade som bekant inte representation i denna kammare när beslutet fattades.

I ett särskilt yttrande till betänkandet har jag anfört att vi i miljöpartiet de gröna inte finner denna konstruktion särskilt bra. Genom RIKAB:s nya uppgifter tas motsvarande gamla uppgifter ifrån televerket. Härvid riskerar man att få in lägre intäkter. Mer än ett parti frestas kanske att vilja täcka eventuella inkomstbortfall genom andra finansiella möjligheter, i första hand kommersiella, t.ex. via reklam i TV. I så fall kan också Sveriges Radios roll som public service-företag äventyras.

För att motverka en sådan utveckling har miljöpartiet de gröna väckt en partimotion dels om skatt på reklam, dels om en höjd TV-licensavgift på minst 100 kr. per licens. Den sistnämnda förstärkningen skulle kunna ge televisionen ett reall resurstillskott på minst 300 milj. kr., vilket skulle stärka svensk television i de för oss önskvärda avseendena, dvs. med program av hög kvalitet och mer kultur vid bättre sändningstider.

Jag har här tillsammans med moderata samlingspartiet reserverat mig mot förändrade inslag i rättssituationen som tycks växa fram och som drabbar den lilla människan i rättsmaskineriet när det gäller lagstiftningen kring uppbörden. Liknande tendenser observerade vi i höstas i denna kammare i samband med behandlingen av parkeringsböter. Här skall alltså nu ett enskilt organ kunna besluta om betalningsskyldigheter för TV-avgifter, varvid besluten skall få verkställas utan att allmän domstol har fastställt förpliktelsen. En sådan ordning avviker från vad som i allmänhet gäller, vilket också framgår av den avvikande meningen i lagutskottets yttrande.

Det kan också bl.a. innebära risker för att bolaget RIKAB begär exekutiva åtgärder utan att det är påkallat och därmed i onödan förorsakar enskilda människor olägenheter. Oförskyllt kan den lilla människan hamna i utsökningsregistret hos kronofogden.

Det gäller vidare skyldigheten att betala tilläggsavgifter om inte avgiften betalats inom föreskriven tid.

Det gäller också ordningen för omprövning och överklagande av avgiftsdebiteringar. Den är alltför komplicerad. Den enskilda "ger upp", som det heter i reservation 3, innan han fått en prövning till stånd i domstol.

Det är alltså av rättssäkerhetsskäl som vi i miljöpartiet de gröna inte vill godta vissa föreslagna bestämmelser, vilket framgår av reservationerna.

Herr talman! Härmed får jag yrka bifall till samtliga reservationer, nr 1–6, och jag hänvisar till det särskilda yttrandet nr 2.

Vi i miljöpartiet de gröna har alltså i flera stycken sammanfallande synsätt med moderaterna i fråga om betydelsen av den enskilda människans integritet i den uppkomna rättssituationen och i fråga om den lilla människans rättstrygghet. När det gäller RIKAB:s enligt vår mening bräckliga förutsättningar att kunna lösa sina uppgifter tycks vi vara på samma linje som den övriga oppositionen. När det däremot gäller det grundläggande syftet med en effektiv inkassoapparat för TV-avgiften skiljer sig vår inställning i miljöpartiet de gröna från oppositionens inställning beträffande åtgärder för att stärka Sveriges Radios roll som ett företag i allmänhetens tjänst utan behov av andra finansieringsalternativ, t.ex. reklam i etermedierna. Miljöpartiet de gröna säger nej till reklam i samtliga TV-kanaler och givetvis också i radio. Vi skulle alltså vilja behålla nuvarande ordning med televerket som huvudman, som har en effektiv uppbördsverksamhet och avgiftskontroll. Det skulle vara till fromma för den lilla människans rättstrygghet och en förutsättning för Sveriges Radios fortsatta verksamhet som ett företag i allmänhetens tjänst utan reklaminslag.

Anf. 79 SYLVIA PETTERSSON (s):

Herr talman! Detta ärende för dagen gäller alltså, som framgår av kulturutskottets betänkande nr 9, förslag till lag om TV-avgift. Det har föregåtts av en lång förberedelsestid. Det första förslaget kom redan 1980, då TV-avgiftsutredningen föreslog att TV-avgiften skulle separeras från teleavgiften och att den skulle hanteras av en särskild uppbördsorganisation.

Andra gången vi träffar på förslag i denna riktning är 1984, i den regionalpolitiska propositionen, då en särskild TV-avgiftscentral föreslås förläggas till malmfältsområdet. Beslut fattades sedan våren 1987 om att uppbörden av TV-avgifter skall skötas av Sveriges Radio, och Sveriges Radio har alltså för denna verksamhet bildat ett dotterbolag, Radiotjänst i Kiruna AB, RIKAB.

I samband med beslutet våren 1987 aviserades vissa förändringar, bl.a. att mottagaravgifterna i och med den nya ordningen skulle kunna drivas in omedelbart, utan domstolsprövning. Detta föranledde inga protester då.

Förslaget i det nu aktuella betänkandet innebär i korthet att TV-avgiften skall bli densamma för färg-TV-mottagare och svart-vita mottagare. Den som har svart-vit mottagare får avgiften höjd till vad som gäller för färg-TV. Vidare skall även statliga myndigheter betala TV-avgift, men för var tionde mottagare. RIKAB:s beslut att påföra någon avgifter skall verkställas utan domstolsprövning som vi har hört här tidigare i dag, om avgiften är obetald och förfallen till betalning. I lagen ingår också förslag till vissa bestämmelser i anslutning till avgiftsbeslut, återbetalning, tilläggsavgift och omprövning av beslut.

Till betänkandet har fogats fyra reservationer – moderata reservationer till vilka miljöpartiet har anslutit sig, kanske man kan säga. Övriga partier står alltså bakom utskottets förslag.

Den första reservationen gäller återbetalning till den avgiftsskyldige. Om det är belopp understigande 100 kronor eller understigande 25 kronor som skall behöva betalas tillbaka när någon har anmält att han inte längre har TV-mottagare är naturligtvis en avvägningsfråga. Där tycker jag att det har gjorts en rimlig avvägning i propositionen.

Man kan kanske tillägga att det egentligen inte alls är självklart att man får tillbaka pengar i en sådan situation. Men det är bra att förslaget lagts fram i propositionen, och vi tillstyrker det.

Reservation 2 handlar om den tilläggsavgift på 40 % av det belopp som fordringen avser och som kan påföras den som undandrar sig sin betalningsskyldighet. Reservanterna kallar denna person en senpresterande betalare. Det rör sig om en person som inte har betalat inom föreskriven tid och ej heller efter påminnelse. Man skulle väl ändå kunna enas om att denna person är försumlig.

Vi skriver också i betänkandet att tilläggsavgiften avses drabba endast de klart försumliga avgiftsbetalarna. Avgiften bör vara så stor att den ökar benägenheten att betala i tid, eller åtminstone efter påminnelse.

I den tredje reservationen anser moderaterna och miljöpartiet att den ordning som förordas för omprövning av beslut och överklagande är alltför komplicerad. Detta är svårt att förstå. De fel som kan uppstå är troligen oftast av den arten att bolaget självt kan rätta till dem. Är det då inte fråga om att förenkla när man i det läget avstår från att använda sig av domstol? Den rätten kvarstår ju om någon genom att vända sig direkt till RIKAB inte får beslutet ändrat. Om man i stället ser detta på ett positivt sätt skulle man kunna säga att man inte behöver överklaga till domstol för att få en ändring till stånd.

I reservation 4 behandlas frågan om verkställighet av avgiftsbeslut. Det var den frågan som jag nämnde i början av mitt anförande och vilken ingen hade någon invändning mot då den aviserades i den proposition som våren 1987 låg till grund för riksdagens beslut.

Lagutskottet har nu, som vanligt med stor noggrannhet och insikt, yttrat sig över detta förslag. Lagutskottets majoritet ställer sig bakom förslaget samtidigt som man gör vissa förtydliganden. Detta är helt i överensstämmelse med propositionen. Det sägs bl.a. att det, samtidigt som det är viktigt att skapa en rationell administration, bör ställas upp garantier för att förhindra att någon felaktigt blir utsatt för exekutiva åtgärder. Kulturutskottet ansluter sig till den bedömning som lagutskottet gör.

Jag vill rikta en fråga till miljöpartiet. Man kan bli något förundrad om man läser det särskilda yttrande som miljöpartiet har fogat till betänkandet. Där sägs att konstruktionen med ett särskilt bolag för uppbörd av TV-avgifter skulle kunna få till följd att Sveriges Radios roll som public service-företag hotas av kommersiella finansieringsalternativ. Kaj Nilsson beskrev också här värtaligt vad som skulle kunna hända. Om det verkligen är så illa, vore det då ändå inte på sin plats att yrka avslag på det förslag som nu är framlagt?

När det gäller både tilläggsavgifter och verkställighet av avgiftsbeslut säger Ingrid Sundberg att det fortfarande kommer att gå bra för den som sköter sig, men de andra är det värre med, och man hör riktigt hur farligt det skall bli. Det kan väl inte vara Ingrid Sundbergs mening att man inte skulle kunna gå in med någon form av sanktioner mot dem som inte sköter sina betalningar?

Anf. 80 INGRID SUNDBERG (m) replik:

Herr talman! Utskottsmajoritetens talesman, Sylvia Pettersson, och vi andra har fört den här debatten tidigare i utskottet. Sylvia Pettersson sade här att våra ställningstaganden innebär en avvägning. Jag tycker att det är helt korrekt. Vi har gjort olika bedömningar när det gäller storleken på tilläggsavgiften och också vilken summa det bör vara fråga om för att återbetalning skall ske då det inte längre finns något innehav av TV-mottagare.

När det sedan gäller frågan om rättsliga åtgärder är det självklart att man efter ett vanligt betalningsföreläggande alltid har möjlighet att kräva in pengar. Vad vi här har reagerat mot är att man efter en vanlig betalningspåminnelse direkt skall kunna kräva utmätning utan att fallet har gått till domstol. Detta tycker vi är felaktigt. Vi har därför krävt att den enskilde bl.a. skall kunna överklaga till kammarrätten i de fall där utskottsmajoriteten föreslår en omprövning, vilket Sylvia Pettersson hänvisar till. Vi har som sagt gjort olika bedömningar, och jag står fast vid vad jag sade i mitt första anförande om att jag önskar RIKAB lycka till. Detta av den enkla orsaken att jag tror att det hela kommer att bli besvärligt. Det ligger i allas gemensamma intresse att så stor del som möjligt av den fastställda TV-avgiften flyter in. Vi kan kanske därmed också säkra en bättre kvalitet på våra program.

Anf. 81 KAJ NILSSON (mp) replik:

Herr talman! Jag tycker att det är mycket intressant att Sylvia Pettersson nämnde att ingen år 1987 reagerade på den här konstruktionen och de eventuella följder den kunde få för den enskilda lilla människan som vi talar om. Det är först nu sedan miljöpartiet i höstas uppmärksammat liknande företeelser när det gällde parkeringsbot som man har reagerat.

Lagutskottets minoritet säger också att "Endast i enstaka undantagsfall har i nuvarande lagstiftning möjlighet öppnats för en enskild organisation att få omedelbar verkställighet". Det är alltså fråga om en förändring som håller på att ske. Uppbörderna av TV-avgifter berör också kolossalt många människor. Det är stor risk att det kommer att ske misstag. Det väcker principiella betänkligheter ur rättssäkerhetssynpunkt, och det gäller då särskilt 17 § i lagförslaget.

Sylvia Pettersson frågar sedan varför vi inte yrkar avslag. Vi skulle i och för sig gärna vilja göra detta, men av mitt särskilda yttrande framgår varför vi inte gör detta. Där står: "Med hänsyn bl.a. till att planeringen för ett överförande till RIKAB av bl.a. avgiftsuppbörden nu pågått under lång tid och till att ett upphävande av beslutet våren 1987 skulle dra stora kostnader och medföra praktiska svårigheter har vi nu avstått från att yrka avslag på den nu aktuella propositionen."

Anf. 82 SYLVIA PETTERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag tycker inte att miljöpartiet skall ta åt sig en så stor del av äran för att det talas om rättssäkerhet och den lilla enskilda människan i den här kammaren. Det är litet för tidigt att göra detta.

När Kaj Nilsson talar om att lagutskottet har sagt att detta skulle vara ett

undantagsfall citerar han minoritetens yttrande. Majoriteten säger i stället att det som föreslås i propositionen egentligen inte innebär någon principiell nyhet. Man ser litet olika på frågan från majoritetens och minoritetens sida i lagutskottet, och det tror jag är värt att notera.

I anslutning till det jag sade om att det är litet för tidigt av miljöpartiet att ta åt sig äran av att man talar om rättssäkerhet vill jag påminna om att detta också sker litet väl ofta från moderat håll. Borde man inte fundera litet kring sagan om pojken som ropade på vargen. Så snart vi behandlar ett ärende där den enskildes skyldigheter i ekonomiskt avseende berörs ropar ni lika envetet som pojken på bristande rättssäkerhet.

Vi som verkligen är måna om att värna om rättssäkerheten vet att det handlar om ett tålmodigt arbete, ett ständigt pågående arbete. Det är inte bara fråga om att se spöken på ljusa dagen och att i tid och otid ropa att vargen kommer.

Ett sätt att värna om rättssäkerheten, i det avseende som vi diskuterar i dag, är att se till att bestämmelserna är så enkelt och klart formulerade att det inte råder något tvivel om vad som avses. Den ambitionen har vi med lagförslaget. Jag tycker att man skall gå litet varsammare fram i debatten om rättssäkerheten. Det tjänar nog både partierna och rättssäkerheten på.

Anf. 83 INGRID SUNDBERG (m) replik:

Herr talman! Jag vill säga till Sylvia Pettersson att det är alldeles riktigt att vi moderater reagerar när den enskildes rätts träds förnär men icke, som Sylvia Petterson sade, när den berörs.

Anf. 84 KAJ NILSSON (mp) replik:

Herr talman! Jag tycker att det är symptomatiskt att Sylvia Pettersson uttryckte sig på det sättet att vi skulle "ta äran åt oss". Det är ju då fråga om något bra, och det kanske vi inte vill framhäva.

När vi talar om den lilla människan menar vi den som inte alltid kan hålla sig)B9(jour med alla de förändringar som sker på det juridiska området och därför kommer i kläm. Den lilla människans röst hörs då inte så tydligt, även om hon ropar på vargen. Vi i miljöpartiet får ofta kontakt med människor som kommit i kläm, med människor som man inte har tagit hänsyn till på annat håll i samhället. Vi tycker att det finns en tendens mot att lagstiftningen förändras bort från förvaltningslagen.

Anf. 85 SYLVIA PETTERSSON (s) replik:

Herr talman! Det var inte den lilla människan jag menade, när jag sade att man ropar på vargen. Det trodde jag att Kaj Nilsson förstod.

Ingrid Sundberg säger att moderaterna reagerar för rättssäkerheten. Jag påstår alltså att ni överreagerar litet grand.

Det här förslaget är ju egentligen något mycket enkelt i de allra flesta fall. Endera har man TV, och då betalar man, eller också har man ingen TV-mottagare, och då betalar man inte någon avgift. Någon gång glömmer man att betala, och då får man en påminnelse. Betalar man inte då heller, är det i allmänhet något annat fel än allmän glömska. Då tycker jag att man får acceptera tilläggsavgiften, som ju inte är alltför betungande. Om sedan ett avgiftsärende går till indrivning, beror det nog som regel inte på att det

föreligger någon tvist om att man skall betala eller hur mycket man skall betala, utan den uteblivna betalningen har i sådana fall alldeles säkert någon annan orsak.

Anf. 86 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Det fattas stundom olyckliga beslut här i kammaren. Ett sådant fattades våren 1987, då televerket fick igenom sitt förslag om att överflytta inkasseringen av TV-licenser från televerket till ett bolag som Sveriges Radio driver. Vi motsatte oss detta våren 1987 och förutspådde att det inte skulle bli särskilt lyckat. Men det är ju så att när majoriteten har fattat ett beslut får man acceptera detta. Vi motsätter oss alltså inte den följdlagstiftning som jag tycker måste komma till stånd som ett resultat av riksdagens beslut våren 1987.

Men, herr talman, i denna förtroliga krets kanske jag ändå kan få berätta att när utskottet arbetade med den här frågan våren 1987, fanns det ett skede då det faktiskt stod och vägde om det skulle bli majoritet för den gamla modellen eller för den nya som televerket förordade. Televerkets chef, generaldirektör Tony Hagström, kom till utskottet och utvecklade hela den kraft som han kan göra såsom chef för ett av våra största affärsverk. I syfte att då få gehör för denna överflyttning utlovade han mycket generöst att televerket skulle svara för alla omställningskostnader och alla utbildningskostnader som var förenade med detta. Det var i själva verket så att man var beredd att betala hela kalaset, både omställningen och det som skulle följa sedan, bara man slapp denna verksamhet. Jag förstod honom, därför att det ger ju en ny möjlighet för televerket att höja sina avgifter utan att folk som tidigare har betalat både telefonkostnaden och TV-licensen märker att det faktiskt har skett en förändring. Det var alltså guld och gröna skogar för televerket.

Döm om min förvåning, när man nu vet att televerket och Sveriges Radio sedan lång tid ligger i luven på varandra just kring frågan om vem som skall betala omställningskostnaderna vid övergången till det nya systemet. Jag tycker inte att det är riktigt anständigt. Har man inför kulturutskottet lovat att svara för dessa kostnader, då skall man också se till att man gör det.

Även televerket lyder ju under regeringen, och detta är alltså en fråga för regeringskansliet. Är det televerket som bestämmer, eller kan kommunikationsdepartementet och utbildningsdepartementet möjligen ena sig om att det som låg till grund för riksdagsbeslutet också skall gälla? Om inte utbildningsministern är beredd att svara i dag, hoppas jag att han i handling är beredd att visa att det är rimligt att televerket får ta konsekvenserna av det beslut som man medverkade till, för att inte säga drev fram, våren 1987.

Anf. 87 SYLVIA PETTERSSON (s) replik:

Herr talman! Nog har jag varit med om många reaktioner när man har förlorat en omröstning, men här var det kanske då en stilla underdrift att påstå att detta var ett olyckligt beslut. Det är klart att det kan finnas anledning att känna en viss oro när man flyttar över ansvaret från den ena till den andra för att hämta in dessa avgifter. Det har vi också uttryckt både vid det tillfälle då beslutet fattades och senare.

Men sedan har jag väldigt svårt att känna igen den mycket blommiga beskrivningen av vad televerket lovade, om guld och gröna skogar, när företrädare för verket var på utskottet. Det lät kanske ändå inte riktigt så. Det är också värt att notera att vid det tillfället våren 1987 var televerket faktiskt berett att ta på sig denna uppgift även i fortsättningen, fastän på vissa villkor.

Jag känner inte alls till det senare skede som Jan-Erik Wikström beskriver på det sättet att televerket och Sveriges Radio är i luven på varandra. Det får väl i så fall bli ett ärende i särskild ordning.

Anf. 88 Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Bara en sakupplysning till Jan-Erik Wikström. Sveriges Radio har för åtta tio dagar sedan inkommit med en skrivelse till regeringen, där man redovisar meningsmotsättningarna mellan Sveriges Radio och televerket i den här frågan. Den skrivelsen har vi remitterat till televerket med krav på ett mycket skyndsamt svar. Det är vad som har hänt på det här området. Ett ärende är alltså väckt i regeringskansliet i den fråga som Jan-Erik Wikström tog upp.

Anf. 89 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Då föreslår jag att man till televerket även remitterar protokollet från dagens överläggning. Jag skulle nämligen vilja veta om generaldirektören i televerket är beredd att bestrida den version som jag har givit av hur detta beslut kom till.

Överläggningen var härmed avslutad.

Kammaren övergick till att fatta beslut i de förevarande ärendena.

Utrikesutskottets betänkande 11

Mom 1 och 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3 (nordisk ombudsman)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservationen av Pär Granstedt m.fl. – bifölls med acklamation.

Utrikesutskottets betänkande 14

Utskottets hemställan bifölls.

Kulturutskottets betänkande 9

Mom. 2 (återbetalning till den avgiftsskyldige)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Ingrid Sundberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (tilläggsavgift)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Ingrid Sundberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Prot. 1988/89:63
8 februari 1989

*Meddelande om
interpellation*

Mom. 4 (omprövning av beslut)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Ingrid Sundberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (verkställighet)

Utskottets hemställan bifölls med 229 röster mot 78 för reservation 4 av Ingrid Sundberg m.fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

5 § Föredrogs

finansutskottets betänkande

1988/89:FiU12 om sammanställning av tilläggsbudget I för budgetåret 1988/89 (prop. 1988/89:25 delvis),

försvarsutskottets betänkande

1988/89:FöU10 om vissa personalfrågor (prop. 1988/89:52) och

bostadsutskottets betänkande

1988/89:BoU3 om viss utformning av räntestödet vid ombyggnad av bostäder.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

6 § Anmäldes och bordlades

Proposition

1988/89:74 om underrättelseskyldighet m.m. när utlänningar är berövade friheten

7 § Meddelande om interpellation

Meddelades att följande interpellation framställdes

den 8 februari

1988/89:111 av *Nic Grönvall* (m) till statsrådet Anita Gradin om EFTA och Sveriges relationer till EG:

Genom det tal som hölls av ordföranden i EG-kommissionen Jacques Delors inför EG-parlamentet den 17 januari 1989 kom EG-frågan för svensk del i en helt ny situation.

Svensk EG-politik vilar ännu på riksdagens beslut från våren 1988. Detta riksdagens beslut har av regeringen använts som grund för att använda

samverkan med EFTA såsom huvudspår i arbetet att nå de eftersträlvade nära relationerna till EG.

I samband med konferensen mellan EFTA-nationerna och EG:s företrädare i Tammerfors i juni 1988 tog Sverige initiativ till ett bredare anslag i kontakten med EG. Detta bredare anslag innebar att EG-organisationen som sådan skulle utgöra instrument för närmande mellan EFTA-staterna och EG, även i fall då enighet inte förelåg mellan EFTA-staterna. Det svenska sökandet efter kontaktytor mot EG skulle bedrivas med åtskilligt inslag av att tillämpa efter läglighet.

Jacques Delors tal måste uppfattas innebära att EG-kommissionen nu avvisar kontakter på detta formlösa sätt med EFTA-staterna, samtidigt som EG markerar sin bedömning att EG:s relation till EFTA-staterna är av en *alldes speciell natur*.

EG-kommissionen och dess ordförande har överfört bollen till EFTA:s planhalva. Det ankommer nu på EFTA att ge tydliga signaler till att alla EFTA-nationerna är beredda att anta EG-kommissionens utmaning eller acceptera en andraplansroll, såsom en lösligt ansluten organisation av nationer vars enda relation till EG skulle vara ett frihandelsavtal.

Regeringens reaktion på EG-kommissionens signaler har hittills blott varit ett välkomnande av EG:s strävan efter fastare förbindelser. Regeringens reaktioner har inte innehållit någon form av uttalande om beredskap att medverka till att genomföra det som Delors efterlyser – ett stärkande av EFTA från en lösligt sammanhållen frihandelsorganisation till en fast sammanbunden grupp av nationer med gemensamma institutioner och beredvillighet att i många väsentliga hänseenden samordna sitt beslutsfattande.

EFTA:s statsministrar skall mötas i Oslo under första halvan av mars. Med all sannolikhet kommer där reaktionen på Jacques Delors tal, och andra signaler från EG, att bli föremål för överläggningar och beslut. Med all sannolikhet förekommer redan förberedelser för en gemensam deklaration av EFTA:s statsministrar.

Är utrikeshandelsministern beredd att inför Oslo-mötet arbeta för att EFTA förändras så att institutioner för fortlöpande konsultationer och kontakter med EG skapas, så att institutioner för tvistlösning mellan företag i EG och EFTA tillskapas och så att nationell lagstiftning genomförs och möjliggör genomförandet av en tullunion mellan EFTA-organisationen och EG?

8 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 7 februari

1988/89:427 av *Stina Eliasson* (c) till justitieministern om uttagningen av felparkeringsavgifter:

Prot. 1988/89:63
8 februari 1989

Meddelande om frågor

Enligt nuvarande bestämmelser kan en person tvingas betala felparkeringsavgift även om det är uppenbart att bilen aldrig befunnit sig i den aktuella orten.

I 7 § lagen om felparkeringsavgift anges: "Avgift skall erläggas inom föreskriven tid även om talan föres om undanröjande av betalningsskyldigheten."

Samhället visar, enligt min mening, med den lagtexten en attityd som jag tolkar så här: "Betala först, så kan vi diskutera sedan!"

Anser statsrådet att detta förfaringsätt är förenligt med respekt för medborgarnas rätt att värja sig från en felaktig bestraffning?

den 8 februari

1988/89:428 av *Karin Wegestål* (s) till försvarsministern om den ifrågasatta indragningen av vissa regementen:

Under konferensen i Storlien avvisade försvarsministern en värnpliktsutbildning på två och en halv månad som ett realistiskt alternativ. Den fråga man ställer sig nu är vad detta innebär för den framtida grundorganisationen.

Enligt ÖB:s bedömning i pressen innebär försvarsministerns uttalande att något nedläggningshot inte nu längre vilar över I 14, I 16 och P 6.

Jag vill fråga försvarsministern om han delar ÖB:s uppfattning att dessa regementen kan räkna med att vara kvar, eller om försvarskommittén kommer att pröva även detta i samband med den framtida arméstrukturen.

9 § Kammaren åtskildes kl. 16.17.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Gunborg Apelgren